

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE 40 YAŞ ÜZERİ BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS

SAMED TONYALI

Temmuz 2026
GÜMÜŞHANE

T.C.

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SAĞLIK YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE 40 YAŞ ÜZERİ BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

**AN ANALYSIS OF THE LEVEL OF FINANCIAL EXPLOITATION AMONG
INDIVIDUALS AGED 40 AND OLDER IN TURKEY**

YÜKSEK LİSANS

SAMED TONYALI

Temmuz 2026

GÜMÜŞHANE

**GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ**
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

SAĞLIK YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE 40 YAŞ ÜZERİ BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

**AN ANALYSIS OF THE LEVEL OF FINANCIAL EXPLOITATION AMONG
INDIVIDUALS AGED 40 AND OLDER IN TURKEY**

YÜKSEK LİSANS

SAMED TONYALI

DANIŞMAN: PROF. DR. ALPER VELİ ÇAM

Temmuz 2026

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Prof. Dr. Alper Veli ÇAM danışmanlığında, **Samed TONYALI** tarafından hazırlanan “**Türkiye’de 40 Yaş Üzeri Bireylerde Finansal Sömürü Düzeyinin İncelenmesi**” isimli bu çalışma, 14/07/2026 tarihinde yapılan lisansüstü tez savunma sınavı sonucunda **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....
Dr. Öğr. Üyesi Merve TEKİNARSLAN (Başkan)

.....
Prof. Dr. Alper Veli ÇAM (Danışman)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Şafak Sönmez SOYDAŞ (2. Danışman)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Özcan KOÇ (Üye)

.....
Prof. Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI (Üye)

Lisansüstü tez savunma sınavında başarılı bulunarak kabul edilen bu tezin ciltlenmiş hali, /..... /..... tarihli ve / sayılı Enstitü Yönetim Kurulu toplantısında görüşülmüş ve tez yazım kılavuzuna uygun bulunarak onaylanmıştır.

Prof. Dr. Duygu ÖZDEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Türkiye’de 40 Yaş Üzeri Bireylerde Finansal Sömürü Düzeyinin İncelenmesi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, danışmanımın sorumluluğunda hazırladığımı, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğu intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

14/07/2026

.....

Samed TONYALI

TEŞEKKÜR

Türkiye’deki 40 yaş üzeri bireylerin karşı karşıya kaldığı finansal sömürü sorununu derinlemesine anlamak ve bu alandaki farkındalığı artırmak amacıyla yoğun bir araştırma süreci yürütülmüştür. Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini etkileyen ekonomik güvenlik sorunları, günümüzde toplumsal ve bireysel açıdan giderek önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle, finansal sömürüye dair farkındalığın artırılması, hem yaşlı bireylerin korunması hem de politika geliştirme süreçleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu tezi benden sonra bu konu hakkında araştırma yapmak üzere olan arkadaşlarıma yol göstermesini temenni ediyorum. Ve eğitim hayatım boyunca desteklerini hiç esirgememiş derdimizle dertlenmiş üniversite hayatım boyunca varlığını yanımda hissettirmiş Prof. Dr. Alper Veli ÇAM hocama teşekkürlerimi borç bilirim.

Samed TONYALI
GÜMÜŞHANE – 2026

ÖZET

Yaşlı nüfusun artması ve finansal işlemlerin giderek dijitalleşmesi, yetişkinlerin ekonomik güvenliğini tehdit eden finansal sömürünün belirlenmesini ve önlenmesini önemli hâle getirmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkinlerin finansal sömürü düzeylerini belirlemek ve finansal sömürü ile finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış arasındaki ilişkileri incelemektir. Nicel, kesitsel ve ilişkisel desende yürütülen araştırmanın örneklemini kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan 409 katılımcı oluşturmuştur. Veriler anket yoluyla toplanmış; betimsel istatistikler, korelasyon ve çoklu doğrusal regresyon analizleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların finansal sömürü puan ortalamasının ölçek orta noktasına yakın olduğu belirlenmiştir. Finansal sömürü ile finansal davranış arasında pozitif ve orta düzeyde ($r=0,410$), finansal bilgi arasında ise pozitif ve düşük düzeyde ($r=0,213$) anlamlı ilişki bulunurken, finansal tutumla anlamlı bir ikili ilişki saptanmamıştır. Regresyon modeli finansal sömürüdeki değişimin %18,8’ini açıklamış; finansal davranış en güçlü pozitif yordayıcı ($\beta=0,400$), finansal tutum negatif yordayıcı ($\beta=-0,104$) olmuş, finansal bilginin bağımsız katkısı anlamlı bulunmamıştır. Sonuç olarak, finansal sömürünün önlenmesinde yalnızca bilgi aktarımına değil, güvenli finansal davranışları ve koruyucu tutumları geliştiren uygulamalı eğitimlere, yaş dostu bankacılık önlemlerine ve kurumsal destek mekanizmalarına öncelik verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal bilgi, Finansal davranış, Finansal sömürü, Finansal tutum, Yetişkinler

ABSTRACT

The growing older population and the increasing digitalisation of financial transactions make the identification and prevention of financial exploitation, which threatens adults' economic security, increasingly important. This study aimed to determine the level of financial exploitation among adults aged 40 years and older living in Türkiye and to examine its relationships with financial knowledge, financial attitudes, and financial behaviour. The quantitative, cross-sectional, correlational study included 409 participants recruited through convenience sampling. Data were collected using a questionnaire and analysed through descriptive statistics, correlation analysis, and multiple linear regression. The participants' mean financial exploitation score was close to the midpoint of the scale. Financial exploitation was positively and moderately associated with financial behaviour ($r=0,410$) and positively but weakly associated with financial knowledge ($r=0,213$), whereas its bivariate relationship with financial attitudes was not significant. The regression model explained 18,8% of the variance in financial exploitation. Financial behaviour was the strongest positive predictor ($\beta=0,400$), financial attitudes were a negative predictor ($\beta=-0,104$), and the independent contribution of financial knowledge was not significant. In conclusion, preventing financial exploitation requires prioritising practical education that develops safe financial behaviours and protective attitudes, together with age-friendly banking measures and institutional support mechanisms, rather than relying solely on the transmission of financial knowledge.

Keywords: Financial attitudes, Financial behaviour, Financial exploitation, Financial knowledge, Adults

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLOLAR DİZİNİ.....	X
EKLER DİZİNİ.....	XI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XII
1. GİRİŞ.....	1
2.1. Yaşlılık Kavramının Tanımı.....	7
2.1.1. Türkiye’de Demografik Yaşlanma Süreci.....	9
2.1.2. Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Sorunlar.....	12
2.2. Finansal Sömürü Kavramı.....	16
2.2.1. Finansal Sömürünün Tanımı.....	19
2.2.2. Finansal Sömürü Türleri.....	20
2.2.3. Finansal Sömürü ile İlgili Risk Faktörleri.....	24
3. YAŞLI BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ.....	27
3.1. Yaşlılarda Finansal Sömürünün Temel Nedenleri.....	29
3.1.1. Bilişsel Yetersizlikler ve Demans.....	31
3.1.2. Ekonomik Bağımlılık ve Gelir Düzeyinin Düşüklüğü.....	33
3.1.3. Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık.....	36
3.1.4. Aile İçi Dinamikler ve Güç İlişkileri.....	37
3.1.5. Dijital Yetersizlik ve Teknoloji Kullanım Zorlukları.....	40
3.2. Finansal Sömürü Türleri.....	42
3.2.1. Dolandırıcılık ve Sahtekârlık.....	45
3.2.2. Banka ve Kart Bilgilerinin Kötüye Kullanımı.....	47
3.2.3. Emekli Maaşının veya Gelir Kaynaklarının Gaspı.....	48
3.3. Finansal Sömürünün Yaşlı Birey Üzerindeki Etkileri.....	51
3.3.1. Ekonomik Kayıplar ve Finansal Çöküş.....	53
3.3.2. Psikolojik Etkiler (Kaygı, Utanç, Güvensizlik).....	55
3.3.3. Fiziksel Sağlığa Dolaylı Etkiler.....	58

3.3.4. Uzun Vadeli Yaşam Kalitesi Kayıpları.....	60
4. YAŞLI YETİŞKİN BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜDEN KORUNMA YOLLARI.....	64
4.1. Finansal Okuryazarlığın Artırılması ve Bilinçlendirme Çalışmaları.....	66
4.2. Güvenli Bankacılık ve Dijital Güvenlik Önlemleri.....	68
4.3. Aile, Kurumsal ve Profesyonel Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi.....	71
4.4. Hukuki Destek ve Yasal Hakların Kullanılması.....	72
5. YÖNTEM VE BULGULAR.....	75
5.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	75
5.2. Veri Toplama Aracı.....	75
5.3. Verilerin Analizi.....	77
5.4. Bulgular.....	78
5.4.1. Demografik Özellikler.....	78
5.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler.....	79
6. TARTIŞMA.....	84
6.1. Katılımcıların Demografik ve Ekonomik Özelliklerinin Değerlendirilmesi.....	84
6.2. Finansal Sömürü Düzeyine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	86
6.3. Finansal Davranış ile Finansal Sömürü Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	87
6.4. Finansal Tutumun Finansal Sömürüyle İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	89
6.5. Finansal Bilgi ile Finansal Sömürü Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi.....	90
6.6. Ekonomik Kırılganlık, Sosyal Destek ve Dijitalleşme Bağlamında Bulgular.....	91
6.7. Regresyon Modelinin Açıklama Gücünün Değerlendirilmesi.....	93
6.8. Uygulama ve Politika Açısından Değerlendirme.....	93
6.9. Araştırmanın Sınırlılıkları Çerçevesinde Bulguların Değerlendirilmesi.....	94
7. SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	99
EKLER.....	105
ETİK KURUL KARARI.....	106
ÖZGEÇMİŞ.....	107

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Demografik özellikler.....	78
Tablo 2. Tanımlayıcı istatistikler.....	80
Tablo 3. Güvenirlik istatistikleri.....	80
Tablo 4. Korelasyon analizleri.....	81
Tablo 5. Regresyon model özeti.....	82
Tablo 6. Regresyon katsayıları.....	83

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Anket Formu.....	103
Ek 2. Etik Kurul Kararı.....	106

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri, ve devamı
n	: Öğe sayısı
p	: Korelasyon katsayısı
r	: Serbestlik derecesi
p	: Korelasyon katsayısı
%	: Yüzde
B	: Düzeltilmemiş katsayı
SH	: Standart hata
β	: Beta / standardize edilmiş katsayı
t	: t – değeri (anlamlılık)
R	: Çoklu korelasyon katsayısı
R ²	: Belirlilik (açıklayıcılık) katsayısı
F	: F testi (modelin genel anlamlılık testi)
Sd1	: Serbestlik derecesi 1 (bağımsız değişkenlere ait serbestlik derecesi)
Sd2	: Serbestlik derecesi 2 (hata terimine ait serbestlik derecesi)
Düzeltilmiş R ²	: Düzeltilmiş belirlilik katsayısı
Std.	: Standart
VIF	: Varyans şişirme faktörü
SS	: Standart sapma
FINS	: Finansal sömürü
FINDAV	: Finansal davranış
FINTUTUM	: Finansal tutum
FINBILGI	: Finansal bilgi düzeyi
SPSS	: Sosyal bilimler için istatistik programı
WB	: Dünya Bankası
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

1. GİRİŞ

Yaşlı yetişkin bireylerin finansal güvenliği, insanlık tarihinin her döneminde olduğu gibi, günümüz toplumlarında da giderek daha fazla önem kazanan ve birçok farklı dinamiklerin etkisiyle şekillenen karmaşık bir konu haline gelmiştir. Bu yaş grubunun finansal durumunun ve koruma seviyesinin doğru ve gerçekçi bir şekilde tespit edilmesi, hem bireylerin kişisel refahını sağlamada hem de toplumda yaşlı nüfusun artışının neden olduğu sosyal politikaların belirlenmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle, yaşlı bireylerin finansal kaynaklarını kullanmaları esnasında karşılaştıkları güçlükler, onları finansal sömürüye karşı çok daha hassas hale getirebilmektedir. Bu bağlamda, finansal sömürü kavramı, yaşlıların maddi güvenliğini doğrudan tehdit eden ve yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkileyen önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Mosafer vd., 2025). Söz konusu risk faktörlerinin daha iyi anlaşılması ve doğru bir şekilde tespit edilmesi amacıyla, bu çalışma kapsamında çeşitli ölçütler, kriterler ve belirleyiciler üzerinde durulmaktadır. Bu ölçütler, yaşlı bireylerin finansal bilgilerinin denetimi ve kontrolü, etik olmayan finansal uygulamalara maruz kalma ihtimali, gereksiz borçlandırmalar, yanıltıcı pazarlama hamleleri ve finansal yönelimleri gibi birçok önemli unsuru kapsamaktadır. Ayrıca, yaşlı nüfusu hedef alan finansal sömürüyü önleyici stratejilerin geliştirilmesi ve bu stratejilerin toplumda yaygınlaştırılması büyük bir önem taşımaktadır (Mosafer vd., 2025). Bu çalışmaların temel motivasyonu, yaşlı bireylerin finansal karar alma süreçlerine ilişkin farkındalığın artırılması ve onları olası sömürü biçimlerine karşı koruma altına almak için gerekli önlemlerin belirlenmesi gerektiği gerçeğidir. Bunun yanı sıra, farklı yaş grupları ve sosyoekonomik dinamikler göz önüne alınarak gerçekleştirilen detaylı analizler, yaşlı yetişkin bireylerin finansal ortamda karşılaştıkları riskleri daha iyi ortaya koymayı ve bu risklerle etkin bir şekilde mücadele etmek amacıyla gerekli verileri sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, finansal sömürünün tespiti, sadece mevcut durumun derinlemesine analiz edilmesini değil, aynı zamanda olası müdahale ve önleyici politikaların geliştirilmesi için gerekli verilerin elde edilmesini de içermektedir. Sonuç olarak, bu giriş bölümü, yaşlı bireylerin finansal güvenliğinin sağlanması ve finansal sömürüye karşı etkin bir mücadele yürütülebilmesi adına temel bilgileri ve çalışma alanını ortaya koymayı hedeflemekte ve bu alanda yapılacak olan çalışmalara temel oluşturmayı amaçlamaktadır (Dong, 2015; Cooper vd., 2008; Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025).

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de yaşayan yaşlı yetişkin bireylerin maruz kaldığı finansal sömürü düzeyini kapsamlı biçimde belirlemek ve bu sömürünün ortaya çıkmasında etkili olan bireysel, toplumsal ve çevresel faktörleri analiz etmektir. Çalışma, yaşlı bireylerin finansal karar alma süreçlerinde karşılaştıkları riskleri, sömürüye zemin hazırlayan koşulları ve bu durumun yaşlıların ekonomik, psikolojik ve sosyal yaşamlarına olan etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada; yaşlı yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyleri, aile ilişkileri ve bakım veren dinamikleri, dijitalleşme ile birlikte artan dolandırıcılık yöntemleri, sosyal destek sistemlerine erişimleri ve ekonomik kırılganlık düzeyleri gibi değişkenlerin finansal sömürü üzerindeki rolü incelenecektir. Ayrıca, yaşlı bireylerin finansal sömürüye ilişkin farkındalık düzeylerinin tespit edilmesi ve risk altında bulunan grupların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmadan elde edilecek bulguların, finansal sömürüye karşı koruyucu politikaların geliştirilmesine, sosyal hizmet uygulamalarının güçlendirilmesine ve yaşlı bireylerin ekonomik güvenlik düzeylerinin artırılmasına yönelik öneriler sunması beklenmektedir. Türkiye’de yaşayan yaşlı yetişkin bireylerin maruz kaldığı finansal sömürü düzeyini bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymak, finansal sömürünün hangi biçimlerde gerçekleştiğini belirlemek ve bu durumun altında yatan risk faktörlerini sistematik olarak incelemektir. Çalışma, yaşlı bireylerin ekonomik kırılganlığının boyutlarını ortaya çıkarmayı, finansal karar alma süreçlerinde karşılaştıkları baskı, yönlendirme, manipülasyon ve dolandırıcılık türlerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Araştırmada ayrıca, yaşlı bireylerin finansal sömürüye ilişkin farkındalık düzeylerinin ölçülmesi, sömürü karşısında başvurdıkları veya başvuramadıkları destek mekanizmalarının belirlenmesi ve risk altındaki grupların tanımlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, yaşlı bireylerin finansal haklarını koruyacak sosyal hizmet uygulamalarına, kamu politikalarına ve önleyici stratejilere duydukları ihtiyaç da değerlendirilecektir.

Türkiye’de yaşlı nüfusun hızla artması, yaşlı bireylerin karşı karşıya kaldığı sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunların daha görünür hale gelmesine yol açmaktadır. Bu sorunlardan biri olan finansal sömürü, yaşlı bireylerin bağımsızlığını, yaşam kalitesini ve ekonomik güvenliğini doğrudan etkileyen ciddi bir risk alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Türkiye’de yaşlı yetişkinlerin finansal sömürü deneyimlerini, risk faktörlerini ve korunma düzeylerini sistematik biçimde ele alan kapsamlı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, gerçekleştirilecek olan çalışma literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu araştırma, yaşlıların maruz kaldığı finansal sömürünün türlerini ayrıntılı şekilde belirleyerek bu sömürünün ekonomik, psikolojik ve sosyal

yansımalarını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. Elde edilecek bulgular, yaşlı bireylerin finansal güvenliğini tehdit eden aile içi baskı, miras yönlendirmeleri, dijital dolandırıcılıklar, bilinçsiz kredi kullanımı ya da manipülatif finansal karar yönlendirmeleri gibi durumların daha net anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Böylelikle yaşlı bireylerin korunmasına yönelik sosyal hizmet uygulamaları, hukuki düzenlemeler ve koruyucu politikalar için somut veri sunulacaktır. Araştırmanın bir diğer önemi, yaşlı yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeylerini ortaya çıkararak bu alandaki eksikliklerin hangi boyutta yaşandığını göstermesidir. Dijitalleşmenin hızlandığı günümüzde yaşlı bireylerin yeni finansal sistemlere uyum sağlayamaması, onları dolandırıcılıklara ve manipülasyonlara karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Bu açıdan çalışma, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için gerekli eğitim programlarının oluşturulmasına kaynaklık edecektir. Ayrıca araştırma, yaşlı bireylerin finansal sömürüye karşı mevcut sosyal destek mekanizmalarına erişimlerini değerlendirmesi ve risk altındaki grupları belirlemesi bakımından politika yapıcılar, sosyal hizmet uzmanları, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Araştırmadan elde edilecek sonuçların, yaşlılık döneminde ekonomik güvenliğin artırılması, sosyal izolasyonun azaltılması ve yaşlıların kendi kararlarını güvenle verebilecekleri bir yaşam alanının oluşturulmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Türkiye’de yaşlı yetişkin bireylerin hızla artan nüfus oranı, bu grubun karşılaştığı ekonomik ve sosyal risklerin daha görünür hale gelmesine neden olmaktadır. Yaşlı bireylerin sabit gelire bağlı yaşamaları, dijitalleşen finansal sistemlere uyum sağlama güçlükleri, borçlanma davranışları, finansal planlama eksiklikleri ve sosyal destek mekanizmalarına sınırlı erişimleri, onları finansal sömürü açısından kırılgan bir konuma getirmektedir. Ancak Türkiye’de yaşlı yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile maruz kaldıkları veya maruz kalma riskinde oldukları finansal sömürü türlerini birlikte ele alan kapsamlı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın problem alanını, yaşlı yetişkin bireylerin finansal davranışları ile finansal sömürü riskleri arasındaki ilişkinin yeterince bilinmemesi oluşturmaktadır. Anket formundaki bulgulara kaynaklık eden maddeler, yaşlı bireylerin;

- Finansal davranış ve tutumlarını (harcama alışkanlıkları, tasarruf davranışları, uzun vadeli finansal hedef belirleme, risk alma eğilimi),
- Ekonomik kırılganlıklarını (asgari yaşam giderlerini ödeme gücü, borçluluk düzeyi, mali durumdan memnuniyet),
- Finansal karar alma süreçlerini ve özgüvenlerini (büyük finansal kararlarda kendine güven, finansal kararların yarattığı endişe),

- Finansal bilgi düzeylerini (basit faiz, enflasyon, taksit ve peşin alışveriş farkları gibi temel finansal kavramlara ilişkin bilgi),
- Finansal sömürü ihtimali algılarını (birinin izinsiz para kullanma ihtimali),
- Psikolojik etkileri (finansal konulara ilişkin huzursuzluk, moral bozukluğu, kaygı),
- Sosyal destek düzeylerini (finansal konularda konuşabileceği birinin varlığı)

Türkiye’de yaşayan yaşlı yetişkin bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri, ekonomik kırılganlıkları, finansal karar alma becerileri ve sosyal destek durumları finansal sömürüye maruz kalma riskini nasıl etkilemektedir ve bu bireyler mevcut koşullarda finansal sömürü karşısında ne düzeyde savunmasızdır? Bu temel problem çerçevesinde araştırma; yaşlı bireylerin finansal davranışları ile finansal sömürü düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi, risk altında bulunan grupları tespit etmeyi ve finansal sömürüye zemin hazırlayan faktörleri somut verilerle açıklamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem literatürdeki boşluğu doldurmakta hem de yaşlıları korumaya yönelik politika ve uygulamalara bilimsel dayanak sağlamaktadır.

2. YAŞLILIK KAVRAMI VE FİNANSAL SÖMÜRÜ

Tarih boyunca farklı toplumlar yaşlılık kavramına ilişkin anlayışlarını çeşitli kültürel, dini ve sosyal değerler çerçevesinde şekillendirmişlerdir. Antik çağlardan itibaren, özellikle Mezopotamya, antik Yunan ve Roma uygarlıklarında, yaşlılar saygı ve otorite kaynakları olarak görülmüş, onların deneyim ve bilgelikleri toplum düzeninin temel taşları olarak kabul edilmiştir. Bu dönemlerde yaşlılık, genellikle bilgelik ve olgunluğun simgesi olarak değer görmüş, yaşlılara karşı saygı gösterilmesi beklenmiştir. İslam kültüründe ise, yaşlılar aile ve toplum içinde büyük saygı ve sevgiyle anılır, onların dini ve ahlaki otoritelere katkısı önemsenmiştir. Çin ve Japonya gibi Doğu toplumlarında ise, yaşlıların beklentileri ve sosyal rolleri köklü geleneksel normlar tarafından belirlenmiş olup, aile içinde geçim, eğitim ve devlet işleri gibi alanlarda aktif rol almaları teşvik edilmiştir. Modern dönemlerde ise, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte yaşlılık kavramı değişmiş; bireyselleşme, bağımsızlık ve kendi kendine yeterlilik ön plana çıkmıştır (Akçay, 2013). Batı toplumlarında yaşlılar genellikle bakım hizmetlerine ve sosyal destek sistemlerine bağımlı hale gelirken, geleneksel aile yapısı bozulmuş ve yaşlıların günlük yaşam alanları yeni düzenlemelere tabi olmuştur. Kültürel farklılıklar yaşlılığın değerlendirilmesine ve toplum içindeki konumuna doğrudan etki eder. Bazı kültürlerde yaşlılar, deneyimleri ve kültürel miraslarıyla toplumsal hafızanın taşıyıcıları olarak görülürken, diğerlerinde bireysel yaşam biçimleri ve kişisel başarılar daha çok ön plana çıkmaktadır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; World Health Organization [WHO], 2015). Dolayısıyla, yaşlılık kavramı, tarihsel süreçlerde ve kültürel çerçevede toplumların sosyal yapısı, dini inançları ve değer yargıları doğrultusunda şekillenmiş ve çeşitlenmiş bir olgudur. Bu dinamik yapı, günümüzde yaşlılıkla ilgili algı ve yaklaşımların da temel taşlarından biri olmaktadır. Yaşlılık sürecinin biyolojik boyutu, bireylerin fizyolojik sistemlerinde yaşa bağlı meydana gelen değişikliklerle yakından ilişkilidir. Bu süreçte, hücresel ve dokusal seviyelerde ilerleyen olaylar, organların ve sistemlerin fonksiyonlarını olumsuz yönde etkiler. Özellikle kardiyovasküler sistemdeki elastikiyet kaybı ve kalp kası fonksiyonlarındaki azalma, kan dolaşımını güçleştirirken, solunum sistemi de ventilasyon kapasitesinde azalma gösterir. Sinir sistemi üzerinde de belirgin değişiklikler görülür; beyin hacmi genel olarak küçülür, nöronal bağlantılar yavaşlar ve bilişsel fonksiyonlarda kısmi gerilemeler ortaya çıkabilir (Akçay, 2013). Kas kütlesinde ve gücünde azalma, kemik yoğunluğunun düşüşü ve osteoporoz riskinin artması da önemli biyolojik göstergelerdir. Bu dejeneratif süreçler, genel sağlık durumu ve

fonksiyonel kapasite üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Ayrıca, sindirim sistemi fonksiyonlarında yavaşlamalar, metabolizmanın yavaşlamasıyla birlikte enerji ihtiyacında azalma, yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini etkileyebilir. Bu değişikliklere adaptasyon sağlamak amacıyla, düzenli egzersiz ve sağlıklı beslenme gibi yaşam tarzı düzenlemeleri önerilir. Ancak, genetik faktörler, çevresel koşullar ve yaşam biçimi seçimleri bu biyolojik değişimlerin hızını ve şiddetini belirlemede önemli rol oynar. Dolayısıyla, yaşlanma sürecinde biyolojik değişikliklerin anlaşılması, yaşlı bireylerin sağlıklı yaşam sürelerini uzatmak ve yaşam kalitelerini artırmak adına temel bir unsurdur (World Health Organization, 2015; Akçay, 2013). Yaşlılık sürecinde psikolojik gelişim, bireyin yaşam deneyimleri ve kişisel gelişimi doğrultusunda önemli değişiklikler gösterir. Bu dönemde bireylerin içsel dünyasında bir olgunlaşma ve kabullenme ortaya çıkar; yaşamın anlamı, yaşam boyu kazanılan tecrübeler ışığında yeniden değerlendirilir. Bu süreçte, kişilerin kendilerine yönelik farkındalıkları artar, yaşam doyumu ve psikolojik sağlık üzerinde olumlu etkiler sağlar (WHO, 2015), 2015; Akçay, 2013). Ancak, yaşlılıkta psikolojik gelişim aynı zamanda çeşitli zorluklarla da karşılaşabilir. Bireyler, belirsizlikler, kayıplar ve fiziksel kısıtlamalar sebebiyle depresyon, kaygı ve yalnızlık duyguları yaşayabilir. Bu nedenle, psikososyal destek ve uygun iletişim biçimleri, yaşlıların psikolojik iyilik halini koruma ve geliştirme açısından büyük önem taşır. İletişim ise, yaşlılıkta yaşanan psikolojik değişikliklere uygun şekilde yeniden şekillenmeli ve güçlendirilmelidir. Yaşlı bireylerin kendilerini ifade etmeleri, kendine güvenlerini sürdürebilmeleri için etkin iletişim biçimleri geliştirilmelidir. Empati ve aktif dinleme, yaşlıların duygu ve düşüncelerinin anlaşılmasını kolaylaştırır; bu da onların kendilerini değerli ve anlaşılmış hissetmelerine katkı sağlar (Akçay, 2013). Ayrıca, iletişim teknolojilerinin kullanımı, yaşlıların sosyal bağlantılarını sürdürmesine ve psikolojik açıdan desteklenmesine olanak tanır. Gelir düzeyi de yaşlılık sürecinde bireylerin yaşam kalitesi ve ekonomik güvenliği açısından önemli bir belirleyicidir. Bu bağlamda, aile, arkadaşlar ve profesyonel hizmet sağlayıcılar arasındaki iletişim, yaşlıların hem duygusal hem de bilişsel gelişimlerini destekleyen temel unsurlardan biridir. Yaşlılık sürecinde sosyal ve ekonomik dinamikler, bireylerin yaşam kalitesi ve toplumsal katkıları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde, gelir seviyeleri ve ekonomik güvence, yaşam standartlarını belirleyen temel unsurlardan biridir (WHO, 2015; Akçay, 2013). Birçok yaşlı birey, emeklilik gelirleriyle yaşamını sürdürürken, özellikle düşük gelirli kesimler ekonomik açıdan zorlanabilmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri ve emeklilik hizmetleri, bu noktada bireylerin mali açıdan desteklenmesi adına temel mekanizmalar sağlar. Ancak, ekonomik yetersizlikler yaşlıların bağımsız yaşamını

zorlaştırabilir ve bu durum, çoğu zaman toplumsal izolasyon veya sağlık sorunlarının artmasına neden olur. Sosyal açıdan bakıldığında, yaşlılar genellikle aile ve toplum içindeki rollerine göre farklı deneyimler yaşar. Yaşlılık süreci yalnızca kronolojik yaşın artmasıyla değil, aynı zamanda bireyin ekonomik ve sosyal konumundaki değişimlerle de ilişkilidir (Ceylan, 2015; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Aile bağlarının güçlü olduğu toplumlarda, yaşlılar daha fazla destek görürken, modern yapılar ve nüfus hareketleri nedeniyle sosyal bağların zayıflaması söz konusu olabilmektedir. Toplumsal katılımın azalması, yaşlıların yalnızlık, depresyon ve aidiyet duygusunda azalma gibi psikolojik sorunlarını artırabilir. Bu nedenle, yaşlıların aktif sosyal yaşamlara katılımı, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunmasında önemli bir rol oynar. Ekonomik ve sosyal alanlarda yaşlılara yönelik politika ve hizmetler, onların yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamalıdır. Bu bağlamda, emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği, yaşlı bakımı ve destek programlarının etkinliği, ekonomik ve sosyal huzurun sağlanmasında kritik önemdedir. Ayrıca, yaşlıların eğitim ve istihdam olanaklarına erişiminin artırılması, onların toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerine ve ekonomik bağımsızlıklarını korumalarına katkı sağlar. Toplumun her kesimi, yaşlı bireylerin haklarına saygı göstererek, onların yaşamlarının onur ve saygınlıkla sürdürülmesine destek olmalıdır (World Health Organization, 2015; Akçay, 2013; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Ceylan, 2015).

2.1. Yaşlılık Kavramının Tanımı

Yaşlılık kavramı, bireylerin yaşam döngüsü içerisindeki bir evreyi ifade etmekle birlikte, toplumsal yapıların ve kültürel değerlerin etkisiyle anlam kazanır. Bu kavramın tanımı, fiziksel ve psikolojik değişimlerin yanı sıra, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerle de ilişkili olup, zamanla evrilen bir niteliğe sahiptir. Genel anlamda, belirli bir yaş sınırını aşmış, yaşam deneyimi birikimi yüksek bireyler olarak tanımlanmakla birlikte, bu sınır ve özellikler toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bu farklılıklar, yaşlılığın sadece biyolojik bir olgu değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamda şekillenen bir kavram olduğunu ortaya koyar. Ayrıca, yaşlılık kavramının doğru ve kapsamlı bir şekilde tanımlanması, yaşlı bireylere yönelik toplumsal tutumların, politikaların ve hizmetlerin geliştirilmesinde temel bir gerekliliktir. Tanımın netliği, yaşlılara yönelik ayrımcılığın önlenmesi ve onların topluma aktif katılımının sağlanması açısından da büyük önem taşır (Akçay, 2013). Bu bağlamda, yaşlılık kavramı; toplumsal beklentiler, değerler ve politikaların şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Dolayısıyla, bu tanımın objektif ve kapsayıcı olması, yaşlılık olgusunun daha doğru anlaşılması ve saygılı

bir toplum yapısının inşası için temel unsurdur. Toplumsal algıyı şekillendiren faktörler, yaşlılık kavramına ilişkin toplumların tutumlarını ve inançlarını etkileyen çeşitli dinamikleri kapsamaktadır. Bu faktörler arasında kültürel normlar, gelenekler ve değerler öne çıkar. Her toplumun kendine özgü kültürel birikimi, yaşlı bireylere verilen değer ve saygı düzeyini belirlemede belirleyici rol oynar (Akçay, 2013; Bauman, 2017). Örneğin, bazı kültürlerde yaşlılar geleneksel olarak bilge ve saygıdeğer figürler olarak görülürken, diğerlerinde daha bağımsız ve modern bir yaklaşımla değerlendirilir. Ayrıca, medya ve iletişim araçlarının yaygın kullanımı, yaşlılık kavramına ilişkin toplum içindeki algıların şekillenmesinde önemli bir etkidir. Medya aracılığıyla yaşlılık hakkında yayılan mesajlar, toplumsal tutumların olumlu ya da olumsuz yönde yönlendirilmesine neden olabilir. Ek olarak, ekonomik koşullar ve sosyal yapılar, yaşlılık algısını doğrudan etkileyen diğer önemli faktörlerdir. Ekonomik kalkınma seviyesi yüksek toplumlarda yaşlılık, daha çok aktif ve bağımsız bir yaşam biçimiyle ilişkilendirilirken, ekonomik krizlerin ve yoksulluğun yaygın olduğu ortamlarda ise yaşlılar daha sık dışlanmış veya ihtiyaç sahibi olarak görülme riski taşır. Toplumsal cinsiyet ve sınıf farklılıkları da bu algıların oluşumunda rol oynar (Akçay, 2013; Bauman, 2017). Kadınlar ve düşük gelirli gruplar, yaşlanma süreçlerinde farklı deneyimler ve toplumsal değerlendirmelerle karşılaşabilir. Dolayısıyla, yaşlılık kavramına dair algılar, toplumsal yapının ve kültürel etkileşimin karmaşık bir etkileşimidir. Bu faktörlerin bilinçli analizi, yaşlılık hakkında daha gerçekçi ve saygılı bir toplumsal tutum geliştirilmesine katkı sağlar. Yaşlılığa ilişkin iktidar ve kimlik ilişkisi, yaşlı bireylerin toplumdaki konumunu ve sosyal statüsünü şekillendiren temel dinamikleri ortaya koyar. Toplumsal yapılar ve güç ilişkileri, yaşlıların kimliklerinin inşasında belirleyici bir rol oynar (Akçay, 2013; Bauman, 2017). Bu bağlamda, yaşlı bireyler çoğu zaman belirli kalıplar ve stereotipler çerçevesinde tanımlanırken, bu tanımlar iktidar ilişkilerinin bir yansımasıdır. Devlet politikaları, sosyoekonomik yapılar ve kültürel normlar, yaşlılık kavramını inşa eden ve pekiştiren araçlar olarak işlev görür. İktidarın yaşlılık kavramına etkisi, hem yaşlıların toplum içindeki rolünü belirlemede hem de kimliklerinin şekillenmesinde kendini gösterir. Özellikle, yaşlılıkla ilişkilendirilen ekonomik bağımlılık, sağlık sorunları ve sosyal yalıtım gibi unsurlar, yaşlıların toplumsal statülerini aşağılayıcı ya da dışlayıcı biçimlerde yeniden tanımlanmasına neden olabilir. Buna karşılık, bazı toplumsal gruplar yaşlılık dönemini deneyimleme biçimleriyle kimliklerini güçlendirebilir ve yaşlılığı özgürleşme ve dayanışma alanı haline getirebilir (Akçay, 2013; Bauman, 2017). Bu bağlamda, yaşlılık kavramı sadece bireysel bir durum değil, aynı zamanda toplumsal güç dengeleri ve iktidar ilişkileriyle şekillenen dinamik bir yapı olarak görülmelidir. Kimlik inşasında,

yaşlılık ve iktidar ilişkisi, toplumsal algıların ve karşılıklı güç ilişkilerinin bir yansımasıdır. Toplumda yaşlılıkla ilgili olumsuz stereotipler, yaşlı bireyleri güçsüz, bağımlı ve değersiz konumlandırırken; bu algıların sorgulanması ve dönüşümü, yaşlıların kimliklerinin yeniden inşasında önemli rol oynar. Ayrıca, iktidar ve kimlik ilişkisi, yaşlılara uygulanan politikalar ve toplumsal uygulamalarda da kendini gösterir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin özgürlükleri, hakları ve katılım hakları üzerinde etkili olan güç dinamikleri, onların özgün kimliklerinin oluşturulmasında belirleyici olabilir. Sonuç olarak, yaşlılık kavramı, sadece bireysel bir durum değil, iktidar ilişkilerinin ve kimlik üretiminin kesiştiği karmaşık bir sosyal bütünlüktür (Akçay, 2013; Beck, 2011; Bauman, 2017; Standing, 2015).

2.1.1. Türkiye’de Demografik Yaşlanma Süreci

Demografik temeller, bir ülkenin nüfus yapısını ve dinamiklerini anlamada temel unsurları oluşturmaktadır. Bunlar arasında doğum hızı, ölüm oranları, göç hareketleri ve nüfusun yapısal özellikleri yer alır. Türkiye’de doğum hızı uzun yıllar yüksek seyretmiş olup, nüfus artışına önemli katkılar sağlamıştır. Ancak son dönemlerde doğum oranlarının azalmasıyla birlikte nüfus artış hızında yavaşlama eğilimi gözlemlenmektedir. Bu durum, nüfusun yaşlanma hızını etkilemekte ve uzun vadede demografik dengeleri şekillendirmektedir. Ayrıca, göç hareketleri nüfusun coğrafi dağılımını ve yapısını değiştiren dinamik unsurlar arasında yer almaktadır; özellikle kırsal alanlardan şehir merkezlerine doğru yaşanan göç, yaşlı nüfusun farklı bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye’de yaşlı nüfus son yıllarda hızlı bir artış göstermektedir (Tuna ve Tenlik, 2017). 2013 yılında 65 yaş ve üzeri nüfus yaklaşık 5,9 milyon iken, bu sayı 2023 yılı itibarıyla 8,7 milyona ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise %7,7’den %10,2’ye yükselmiştir. Bu artış, Türkiye’nin artık “yaşlanan toplumlar” kategorisine girmeye başladığını göstermektedir. Demografik sınıflandırmalara göre bir ülkede 65 yaş ve üzeri nüfus oranı %7’yi geçtiğinde “yaşlanmaya başlayan toplum”, %10’u geçtiğinde ise “yaşlı toplum” olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Türkiye, son yıllarda yaşlı toplum olma sürecine doğru ilerlemektedir. Yaş yapısı ise demografinin en belirgin göstergelerinden biridir ve nüfusun genç, yetişkin ve yaşlı kesimlerinin oranlarını yansıtır (Tuna ve Tenlik, 2017). İnsan vücudu, yaşamı boyunca yaklaşık 44 ve 60 yaşlarında iki büyük biyomoleküler patlama evresi geçirir. 40’lı yaşlardan itibaren yaşlanma hızındaki bu artış dikkat çekicidir. Metabolizma, kalp damar sağlığı ve kas – cilt bütünlüğündeki değişimler yaşlanmanın 40 yaş sonrası başladığını kanıtlamaktadır (Shen vd., 2024). Türkiye’de

toplam nüfusun giderek yaşlanan bir profil sergilemesi, yaşlanma seviyelerinin yükseldiğine işaret eder. Bu durum, doğurganlık oranlarının azalma ve yaşam süresinin uzamasıyla bağlantılıdır. Sonuç olarak, Türkiye'nin demografik temelleri, nüfus dinamiklerindeki değişimler ve yapısal özellikler, ülkenin gelecekteki demografik ve toplumsal yapısını şekillendiren temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de doğum hızı, son yıllarda önemli ölçüde azalma eğilimindedir. 2000'li yıllardan itibaren toplam doğum oranı sürekli düşüş göstermiş olup, 2020'li yıllarda bu oran yaklaşık 1,8 civarında gerçekleşmiştir. Bu durum, doğurganlık çağındaki kadınların tercihleri, ekonomik koşullar ve aile planlaması yöntemlerindeki değişimlerle yakından ilişkilidir (Tuna ve Tenlik, 2017). Düşük doğum hızı, nüfus artış hızını olumsuz yönde etkilemekte ve doğal nüfus artış oranının azalmasına neden olmaktadır. Nüfus artış dinamikleri incelendiğinde, Türkiye'nin toplam nüfus artış hızının 1980'li yıllara göre önemli derecede yavaşladığı görülür. 1990'larda yıllık ortalama yaklaşık yüzde 2 civarında olan artış, 2000'li yıllarda yüzde 1'in altına inmiş, günümüzde ise yaklaşık yüzde 0,5 seviyelerinde seyretmektedir. Bu yavaşlama, nüfusun doğal büyüme hızının azalmasıyla birlikte, göç akımlarının ve fertlerin yaşlanma süreçlerinin etkisiyle şekillenmektedir. Nüfus artış dinamiklerindeki bu değişimler, ülke genelinde yaş yapısında da belirgin bir dönüşüme sebep olmaktadır. Modernleşme ve yaşam standartlarındaki iyileşmeye paralel olarak, doğurganlık oranları azalmakta; genç nüfus oranı azalmaya, yaşlı nüfus payı ise artış göstermektedir (Tuna ve Tenlik, 2017). Böylece, Türkiye'de nüfusun yaşlanma hızı hızlanmakta ve bu durum, özellikle 2040'lara doğru, toplam nüfus içindeki yaşlı bireylerin oranını önemli ölçüde artıracaktır. Tüm bu gelişmeler, nüfus dinamikleri alanında yeni politikaların ve sosyal yapısal düzenlemelerin gerekliliğini ortaya koymakta, ülkenin demografik yapısındaki değişimin ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından önemli rol oynadığını göstermektedir. Türkiye'de yaş yapısı, nüfusun yıllar içerisinde gösterdiği değişimler ve yaşlanma seviyeleri açısından önemli veriler sunmaktadır. Nüfusun yaş dağılımı, genç nüfus oranının yüksek olmasına rağmen, özellikle doğum oranlarındaki azalma ve yaşam koşullarındaki gelişmelerle birlikte yaşlı nüfusun payında artış gözlenmektedir. Bu durum, demografik yapıya farklı bir boyut kazandırmakta olup, yaşlanma seviyeleri açısından dikkate alınması gereken bir süreçtir. Yaş yapısının temel göstergelerinden biri olan genç nüfus oranı, Türkiye'de halen yüksek olmakla birlikte, yaşlı nüfus oranı yavaş yavaş yükselmektedir. Bu göç ve doğurganlık oranlarındaki değişiklikler, nüfusun yaşlanma hızını etkilemekte; özellikle 65 yaş ve üzeri bireylerin toplam nüfus içindeki payı artış göstermektedir (Tuna ve Tenlik, 2017). Yaşlanma seviyeleri, özellikle 60 yaş ve üzeri nüfusun toplam içindeki oranıyla

ölçülürken, aynı zamanda nüfusun orta yaş ve yaşlılık ortalaması da önemli göstergelerdir. Türkiye’de yaşlanma göstergeleri, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında daha yavaş olmakla birlikte, uzun vadeli projeksiyonlar bu sürecin hızlanacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca, yaşam beklentisinin artması ve sağlık hizmetlerindeki gelişmeler, yaşlı nüfusun sayısal ve oran olarak artışını hızlandırmaktadır. Bu durum, nüfusun yaş yapısında görülen değişimlerin ekonomik ve sosyal dinamikler üzerindeki etkisini de beraberinde getirmektedir. Yüksek doğurganlık oranlarının azalması ve yaşam süresinin uzaması, ülkedeki yaş yapısının dengelenmesini zorlaştırmakta ve yaşlanma seviyelerini yükseltmektedir. Dolayısıyla, nüfusun yaş yapısındaki bu değişim, özellikle yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesini ve sürdürülebilir emeklilik politikalarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır (Tuna ve Tenlik, 2017). Türkiye’de yaşlı nüfusun artış göstermesi, toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Yaşlı bireylerin artışıyla birlikte, sağlık hizmetlerine olan talep hızla yükselmekte, bu da sağlık sektöründe yeni kaynak ve altyapı ihtiyacını doğurmaktadır. Kronik hastalıkların ve bakım gereksinimlerinin artması, sağlık sistemlerinin kapasite ve kalite açısından yeniden uyum sağlamasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda, yaşlanan nüfusa bağlı olarak bakım ve destek hizmetlerinin önemi artmakta; ailelerin üzerindeki yük artarken, resmi ve özel bakım kuruluşlarına olan gereksinim de yükselmektedir. Ekonomik açıdan, yaşlı nüfusun büyümesi emeklilik sistemleri üzerinde ciddi baskılar oluşturmaktadır. Emeklilik fonları, artan ödeme yükü karşısında sürdürülebilirlik sorunlarıyla karşılaşmakta; bunun sonucunda emeklilik yaşının yükseltilmesi veya sosyal yardımların yeniden düzenlenmesi gibi politika değişiklikleri gündeme gelmektedir. Demografik yaşlanmanın en önemli nedenlerinden biri doğurganlık oranlarındaki düşüştür (Tuna ve Tenlik, 2017). Türkiye’de toplam doğurganlık hızı 2000’li yılların başında 2,38 çocuk seviyesinde iken, son yıllarda 1,6 çocuk seviyelerine kadar gerilemiştir. Doğurganlık oranının nüfusun kendini yenileme düzeyi olan 2,1’in altına düşmesi, uzun vadede yaşlı nüfus oranının artmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak sağlık hizmetlerinin gelişmesi, yaşam koşullarının iyileşmesi ve beslenme koşullarındaki gelişmeler ortalama yaşam süresinin artmasına katkı sağlamaktadır. Türkiye’de doğuştan beklenen yaşam süresi son yıllarda yaklaşık 78 yıl seviyesine ulaşmıştır. Aynı zamanda, çalışabilir nüfus oranı azalmakta, bu da ekonomik üretkenliğin ve kalkınma oranlarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Aile ve toplum yapısında da köklü değişiklikler yaşanmaktadır (Tuna ve Tenlik, 2017). Geleneksel aile modelleri yerini daha farklı nesillerden oluşan yapılarına bırakmakta, daha az çocuk sahibi olma eğilimleri yaygınlaşmaktadır. Bu durum, nesiller

arasındaki bağları ve dayanışmayı zayıflatırken, ihtiyaç duyulan bakım ve destek hizmetlerini sürdürülebilir kılmak açısından yeni çözümler gerektirmektedir. Dolayısıyla, demografik yaşlanmanın toplumsal ve ekonomik boyutları, yaklaşımlarla dikkate alınmalı ve uzun vadeli politikalarla bütünsel çözümler aranmalıdır. Türkiye'de yaşlanan nüfusun artışı, sağlık hizmetleri ve bakım ihtiyaçlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yaşlı bireylerin artmasıyla birlikte, kronik hastalıkların görülme sıklığı da yükselmekte, bu durum sağlık sistemine ek yükler getirmektedir. Özellikle hipertansiyon, diyabet, kalp ve solunum yolu hastalıkları gibi kronik rahatsızlıklar, yaşlı nüfus arasında yaygın görülmektedir (Tuna ve Tenlik, 2017). Bu hastalıkların yönetimi ve tedavisi, uzun süreli bakım ve sürekli sağlık hizmeti gerektirmektedir. Ayrıca, yaşlanan nüfusa uygun sağlık altyapısının geliştirilmesi, uzman sağlık personelinin eğitimi ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi zaruridir. Yaşlıların fonksiyonel kapasitesini korumak ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla, rehabilitasyon ve mobilite destek programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda, ailelerin bakım kapasitesi azalmakta, bu da profesyonel bakım hizmetlerine olan talebi artırmaktadır. Bakım hizmetleri açısından, hastane yatış oranlarının ve yoğun bakım ihtiyaçlarının yükselmesi beklenmektedir. Evde bakım hizmetleri ve anarşist bakım merkezleri, yaşlıların bağımsız yaşam sürelerini uzatmak ve ailelerin yükünü hafifletmek adına önemli rol oynamaktadır. Bu hizmetlerin erişilebilirliği ve kalitesi, demografik değişime uyum sağlayan sağlık politikalarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’de sağlıklı ve sürdürülebilir yaşlanma için, entegre sağlık ve bakım stratejilerinin planlanması ve uygulanması büyük önem taşımaktadır (WHO, 2015; Tuna ve Tenlik, 2017; Oshio vd., 2011; Kim vd., 2018; Vives vd., 2018).

2.1.2. Yaşlılıkta Sosyal ve Ekonomik Sorunlar

Yaşlılık döneminde karşılaşılan sosyal sorunların başında izolasyon ve toplumsal katılımın azalması gelmektedir. Fiziksel ve mental değişiklikler, ulaşım imkanlarının sınırlılığı ve sosyal çevreden kopma gibi faktörler, yaşlı bireylerin aktif katılımını engellemektedir. Bu durum, yalnızlık ve psikososyal sorunların artmasına zemin hazırlamakta olup, yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, toplumsal katılımın azalması, bilgi ve deneyim paylaşımını kısıtlayarak topluma katılımı güçleştirmekte ve yaşlıların toplumdan uzaklaşmasına neden olmaktadır. İlaveten, aile ve bakım sorumlulukları, yaşlı bireylerin sosyal ortamdan izole olmasında önemli bir faktördür. Geleneksel aile yapısındaki değişim ve nüfus hareketleri, yaşlıların bakımında sorumlulukların aileden devralınmasını zorlaştırmakta veya yetersiz kılmaktadır (WHO,

2015). Bu durum, hem bakım yükünü taşıyan aile bireyleri hem de bakıma muhtaç yaşlılar açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim ve kalite ise, yaşlıların genel yaşam kalitesini doğrudan etkileyen kritik unsurlardandır. Fiziksel sınırlamalar, ekonomik engeller ve sağlık altyapısının yetersizliği, yaşlıların uygun sağlık hizmeti almasını zorlaştırmakta, erken tanı ve tedavi imkanlarını kısıtlamaktadır. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin bölgesel ve sosyoekonomik farklılıklar gösterdiği günümüzde, hizmetlerin erişilebilirliği ve kalitesi eşit olmayan seviyelerdedir. Sonuç olarak, yaşlılıkta ortaya çıkan sosyal sorunlar, bireylerin yaşam doyumunu azaltmakta, toplum bütünlüğünü zedelemekte ve sağlıkla ilişkili riskleri artırmaktadır. Bu problemlerin çözümünde, sosyal politikaların geliştirilmesi, toplum bilincinin artırılması ve bakım kaynaklarının güçlendirilmesi gereklidir (WHO, 2015), 2015). Yaşlılıkta izolasyon, bireylerin sosyal yaşamdan uzaklaşması ve toplumsal bağların zayıflamasıyla birlikte, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorundur. Bu durum, genellikle fiziksel kısıtlamalar, sağlık sorunları veya çevresel faktörler nedeniyle yaşlıların toplumla olan bağlarını koparmalarına neden olur. Toplumsal katılımın azalması, yaşlı bireylerin kendilerini dışlanmış hissetmelerine ve psikolojik sağlığının bozulmasına yol açabilir. Aynı zamanda, sosyal izolasyon, yalnızlık ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarının artmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu problemin çözümünde, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının aktif katılımıyla, yaşlıların toplumsal etkinliklere ve çeşitli sosyal programlara erişimini kolaylaştırmak önemlidir (WHO, 2015), 2015). Toplumsal katılımın teşvik edilmesi, yaşlı bireylerin kendilerini toplumun aktif bir parçası hissetmelerini sağlayarak, onların hem psikolojik hem de fiziksel sağlığını iyileştirir. Ayrıca, teknolojik gelişmeler ve ulaşım altyapısının güçlendirilmesiyle, sosyalleşme imkanları genişletilebilir. Bu bağlamda, yaşlılar için düzenlenen eğitim ve bilinçlendirme programları, onların topluma entegre olmalarını desteklerken, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı da güçlendirir. Sonuç olarak, yaşlılıkta izolasyonun azaltılması ve toplumsal katılımın artırılması, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini yükselten ve onların aktif, bağımsız bireyler olarak toplumda daha sürdürülebilir şekilde var olmalarını sağlayan temel unsurlardan biridir. Aile ve bakım sorumlulukları, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen önemli unsurlardan biridir (WHO, 2015). Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye’de 65 yaş ve üzeri nüfus 2023 yılı itibarıyla yaklaşık 8,7 milyon kişiye ulaşmıştır ve bu grup toplam nüfusun %10,2’sini oluşturmaktadır. Bu oran 2010 yılında yaklaşık %7 civarında olup, son yıllarda yaşlı nüfusun belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %12, 2040 yılında %16 ve 2060 yılında %22’nin üzerine çıkması beklenmektedir. Bu artış,

yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik sorunlarının toplum açısından daha önemli hâle geleceğini göstermektedir. Geleneksel aile yapılarında, yaşlıların bakımı genellikle aile üyeleri tarafından üstlenilmekte olup, bu durum hem aile içi dinamikleri hem de bireylerin yaşamını şekillendirmektedir. Ancak, modernleşme ve kentleşme süreçleriyle birlikte ailelerin bakım kapasitesi ve iş yükü değişmekte, özellikle genç nüfusun farklı ekonomik ve sosyal zorluklar nedeniyle yaşlılara yeterli zaman ve kaynak ayırması güçleşmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; WHO, 2015). Bu durum, yaşlıların bakımını üstlenen aile bireylerinin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkileyebileceği gibi, aynı zamanda yaşlı bireylerin bağımsızlık seviyelerini de sınırlandırabilir. Ailelerin bakım sorumluluklarını yerine getirebilmesi, sosyal destek mekanizmalarının varlığı ve devletin bu alandaki politikalarıyla yakından ilişkilidir. Devletlerin sunduğu sağlık ve sosyal hizmetlerin ulaşılabilirliği, bakım hizmetlerinin profesyonel seviyede sunulması ve ailelerin üzerindeki yükü hafifletecek destek programlarının geliştirilmesi, yaşlıların bakımını kolaylaştırır. Ayrıca, yaşlıların bakımında cinsiyet rollerinin etkisi de dikkate alınmalıdır; genellikle kadınlar, aile içinde bakım sorumluluğunu üstlenmekte ve bu durum ekonomik ve sosyal anlamda çeşitli dezavantajlara yol açabilmektedir. Serbest zaman ve ekonomik kaynaklar, ailelerin bakım kapasitesini belirleyici unsurlar arasında yer alır. Ekonomik açıdan güçlü aileler, yaşlılara daha kapsamlı ve nitelikli bakım sağlayabilirken, ekonomik sıkıntılar yaşanan aileler bakım sorumluluğunu yerine getirmekte güçlük çekebilir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Bu bağlamda, yaşam kalitesini koruma ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamada, aile içi dayanışmanın yanı sıra devlet destekli politikaların da önemi büyüktür. Sonuç olarak, aile ve bakım sorumluluklarının etkin ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, yaşlıların yaşamını iyileştiren ve toplumsal düzeni güçlendiren temel unsurlardan biri olarak görülmelidir. Yaşlıların sağlık hizmetlerine erişimi ve bu hizmetlerin kalitesi, onların yaşam kalitesini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir. Günümüzde, yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımında coğrafi, ekonomik ve sosyal faktörler belirleyici olmaktadır. Özellikle kırsal ve düşük gelirli bölgelerde yaşayan yaşlıların sağlık tesislerine ulaşımı zorlaşmakta, bu da erken tanı ve tedavi evenlerini azaltmaktadır (WHO, 2015). Ayrıca, sağlık hizmetlerinin sunum kalitesi de yaşlıların ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirilmelidir. Yaşlıların çoklu kronik hastalıkları, hareket kısıtlılıkları ve iletişim zorlukları göz önüne alınarak, sağlık personelinin özel eğitim alması ve bütünsel bakım yaklaşımının benimsenmesi önemlidir. Bu bağlamda, entegre sağlık sistemlerinin kurulması ve yaygınlaştırılması, yaşlıların düzenli sağlık takibine erişimini kolaylaştırmakta ve yaşam süresini uzatacak tedavi imkanlarını artırmaktadır. Ayrıca,

finansal erişim engellerinin aşılması amacıyla sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Yetersiz sigorta kapsamı ve ilaç fiyatlarındaki yüksek maliyetler, yaşlıların sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanmasını engellemektedir. Dolayısıyla, politikalar kapsamında, özellikle düşük gelir grubundaki yaşlılar için mali desteklerin artırılması ve ücretsiz veya uygun fiyatlı sağlık hizmeti sunumunun sağlanması hayati önem taşımaktadır (WHO, 2015; Cengiz, 2018). Bu önlemler, yaşlıların sağlık açısından bağımsızlıklarını koruyabilmeleri ve yaşam sürelerini sağlık açısından iyi bir durumda tamamlamaları açısından büyük fayda sağlayacaktır. Yaşlılıkta ekonomik sorunlar, bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve toplumların sürdürülebilirliğini ilgilendiren önemli alanlardır. Bu sorunlar başta gelir güvencesi ve emeklilik sistemlerinin yetersizliğiyle kendini gösterir. Ekonomik güvencesi sınırlı olan yaşlılar, ekonomik bağımsızlıklarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalır ve yaşam standartlarını sürdürebilmek için ek desteklere ihtiyaç duyarlar. Emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği ve adaleti sağlanamadığında, yaşlı nüfus arasında gelir eşitsizlikleri derinleşir (WHO, 2015). Ayrıca, yaşlı yoksulluğu, geniş toplum kesimlerinde ciddi bir sorun haline gelmiştir. Yetersiz emeklilik gelirleri veya düşük maaşlar, yaşlıların temel ihtiyaçlarını karşılamasını güçleştirirken, yoksulluk oranlarının artmasına neden olur. Bu durum, yalnızca ekonomik refahı değil, aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişim ve yaşam kalitesini de olumsuz etkiler. Politikalar geliştirilirken, yaşlıların ekonomik güvenliğini temin edecek sürdürülebilir ve kapsayıcı yaklaşımlar benimsenmelidir. Bu kapsamda, bireysel birikimlerin teşvik edilmesi, sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi ve yoksullukla mücadele eden rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi büyük önem taşır. Yaşlılıkta gelir güvencesi ve emeklilik sistemi, bireylerin yaşam standartlarının sürdürülebilirliği açısından temel rollerini üstlenir (WHO, 2015; Ak ve Közleme, 2017). Günümüzde, ekonomik açıdan belirsizliklerin artması ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte, mevcut emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliği sorgulanmaya başlanmıştır. Sistemin temel mekanizması, aktif çalışan nüfusun prim ödemeleriyle finanse edilen emeklilik haklarına dayanır; ancak bu model, ekonomik dalgalanmalara ve yeni çalışma modellerine uyum sağlayamadığında, güvenlik açıkları ortaya çıkar. Türkiye’deki mevcut emeklilik sistemi, sosyal güvenlik kurumları aracılığıyla farklı gelir seviyelerine sahip bireylere belirli bir düzeyde gelir sağlamakta olsa da, yetersiz kalabilmekte ve yoksulluk riskini tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle, güçlü ve kapsayıcı bir gelir güvencesi sağlamak adına, emeklilik sisteminin finansal sürdürülebilirliği ve etkinliği artırılmalı, gelişmiş ve daimi çözümler geliştirilmelidir. Ayrıca, emeklilik öncesinde tasarrufların teşvik edilmesi, bireysel emeklilik planlarının

yaygınlaştırılması ve sosyal yardımların desteklenmesi gibi politikalar, yaşlı nüfusun ekonomik yükünü hafifletmeye yönelmelidir. Modern emeklilik politikaları, sadece gelir sağlama fonksiyonuyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda aktif yaşlanmayı teşvik eden, ekonomik bağımsızlığı sağlayan ve yaşam kalitesini yükselten yaklaşımları da içermelidir. Bu bağlamda, gelir güvencesine ilişkin sistemlerin sürekli gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, yaşlıların ekonomik güvenliğinin teminat altına alınmasında önemli rol oynar (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Ak ve Közleme, 2017; Cengiz, 2018; Şeker ve Kurt, 2018; WHO, 2015).

2.2. Finansal Sömürü Kavramı

Finansal sömürü, ekonomik ilişkilerde güç dengesinin adaletsiz biçimde kullanılması sonucunda belirli grupların veya bireylerin mali kaynaklarının, haklarının ve gelirlerinin sistematik olarak azaltılması anlamına gelir. Bu kavram, sadece maddi yoksunluk ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla da kendini gösterir. Sömürü ile istismar arasındaki temel fark, sömürünün genellikle sistematik, uzun vadeli ve yapısal bir biçimde gerçekleşmesi; oysa istismarın daha kişisel ve çoğu zaman ani eylemlerle ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda, finansal sömürünün temelinde genellikle güç ve bilgi asimetrisi yatar; güç sahibi taraf, finansal süreçleri kendi lehine çevirmek ve kontrolü elinde tutmak suretiyle, diğer tarafların ekonomik faaliyetlerini sınırlar. Finansal sömürünün çeşitli türleri mevcuttur. Bunlar arasında, borç tuzağı, yüksek faiz oranlarıyla kredi kullanımı, temerrüt faizleri, sömürücü finansal ürünler ve mali zorluklar yaratan uygulamalar yer alır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Özellikle yetersiz finansal okuryazarlık ve düzenleyici eksiklikler, bu tür sömürünün yaygınlaşmasına imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, finansal sömürü, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmesine ve yoksulluk döngüsünü sürdürmesine neden olan sistemik bir sorun haline gelir. Ayrıca, özellikle dezavantajlı gruplar ve düşük gelirli kesimler, bu sömürü biçimlerinden en çok etkilenen gruplar arasında yer alır. Bu kavramın anlaşılması ve analizi, hem etik hem de ekonomik perspektifler açısından büyük önem taşımaktadır. Ekonomik açıdan, finansal sömürü, piyasa ve finansal sistemlerin sağlıklı işleyişine ve gelir dağılımının adaletine zarar verir (Dong, 2015; Stiegel, 2012). Etik açıdan ise, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine aykırı bir durum olarak ortaya çıkar. Hukuki ve regülasyonel bakış açısından ise, finansal sömürüyü önleyici mevzuatın geliştirilmesi ve uygulanması büyük bir öncelik teşkil eder. Sonuç olarak, finansal sömürü, modern ekonomik ilişkilerin yapısal bir sorunu olup, çok yönlü analizler ve disiplinler arası yaklaşımlar gerektirmektedir. Sömürü ile istismar arasındaki ilişki,

finansal sistemler bağlamında karmaşık ve çok yönlü bir etkileşim içerir. Sömürü, ekonomik güç dengesizlikleri ve yapısal zayıflıklar üzerinden bireylerin veya grupların, emeğin veya kaynakların karşılığı olmayan biçimde aşırı kullanılmasıdır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu durum genellikle, güç sahibi olan tarafın çıkarlarına hizmet eden uygulamalar aracılığıyla ortaya çıkar ve maddi kazanç sağlama amacını taşır. İstismar ise, daha çok gücün kötüye kullanılması ve hakların bilinçli olarak ihlal edilmesi sonucunda bireylerin fiziksel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesine yol açar. Bu bağlamda, sömürünün ve istismarın sınırları zaman zaman birbirine karışabilir; sömürü, genellikle sistematik ve sürekli şekillerde gerçekleşirken, istismar daha çok kişisel veya ani durumlarla bağlantılıdır. Ancak, finansal sömürünün tehlikesi, bu iki kavramın iç içe geçmesiyle artar. Sömürü, genellikle istismarın ekonomik boyutudur; sistematik yapılar ve finansal araçlar aracılığıyla, bireylerin ya da grupların hak ettikleri değer veya gelirden mahrum bırakılması söz konusu olur (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Aynı zamanda, sömürünün sınırları belli olmayabilir ve zaman zaman istismar biçimi alabilir. Örneğin, bir finansal kurumsal uygulama, yasa dışı yollarla müşterilerin ya da yatırımcıların haklarını ihlal ederek kar elde etmeye çalışırken, bu durum hem sömürüyü hem de istismarı içeren karmaşık bir yapı oluşturabilir. Bu noktada, güç dengesizlikleri belirgin hale gelir; büyük kurumlar veya kişiler, bilgiden veya kaynaklardan yoksun bireyleri veya grupları bilinçli veya bilinçsiz biçimde zarara uğratmakta, bu da sömürünün etik, hukuki ve ekonomik boyutlarının kesiştiği noktayı oluşturur. Dolayısıyla, sömürünün ve istismarın etkileşimi, yalnızca ekonomik çıkarlar doğrultusunda değil, aynı zamanda toplumsal adalet ve etik değerler çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, finansal sistemlerdeki güç ilişkileri ve uygulamalar, hem hukuki düzenlemeler hem de etik normlar ışığında sürekli gözetim ve denetim gerektirir. Sömürü ve istismarın ayırt edilmesi ve önlenmesine ilişkin çabalar, ekonomik etkinliklerin adil ve sürdürülebilir biçimde yürütülmesini sağlamanın temelini oluşturur (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ayrıca, bu iki kavram arasındaki etkileşim, finansal karar alma süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılmasıyla azaltılabilir, böylece kaynakların daha adil dağılımı ve sistemdeki güç dengesinin korunması sağlanabilir. Finansal sömürü, çeşitli biçimleriyle ekonomik güç ve statü farklarından kaynaklanan bireylerin veya toplulukların maddi çıkarlar doğrultusunda sömürülmesine dayanır. Bu tür sömürü türleri, temel olarak yapı ve mekanizmalarına göre sınıflandırılabilir. Birincil olarak, faiz ve kredi ilişkileriyle ilişkili finansal sömürü ön plana çıkar; burada finans kurumları veya bireyler, görece güçsüz konumdaki tarafların ihtiyaçlarını istismar ederek yüksek faiz oranları veya ağır geri ödeme koşullarıyla maddi kâr elde ederler. Bu durum, borçların sürekli ve büyüyen

boyutlara ulaşmasıyla, borçlunun ekonomik bağımsızlığını kaybetmesine yol açar (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). İkinci olarak, prim ve sigorta piyasaları çerçevesinde gerçekleşen sömürü biçimleri önemlidir; sigorta şirketleri, yüksek primler ve katı şartlar altında hizmet sunarken, özellikle düşük gelirli gruplar, sağlık ve güvenlik ihtiyaçlarına erişimde ciddi maddi yükler altında kalabilir. Üçüncü olarak, finansal piyasalarda spekülasyon hareketleriyle ortaya çıkan sömürü biçimleri gözlemlenir. Yatırımcıların bilgi ve güç farklarını kullanarak piyasa manipülasyonu, içerden bilgi kullanımı veya spekülasyon faaliyetler, genellikle küçük yatırımcıların mağduriyetine neden olur ve finansal sistemin adil işleyişine zarar verir. Ayrıca, finansal teknolojilerin gelişimiyle birlikte dijital finansal hizmetlerde yeni sömürü türleri ortaya çıkmıştır; bu, özellikle kişisel verilerin kandırma veya gizleme yoluyla kullanılması, yeni faiz ve komisyon yapılarıyla maddi zarar yaratılması gibi uygulamaları içermektedir. Tüm bu örnekler, finansal sömürünün değişen ve çok katmanlı doğasına işaret eder ve ekonomik güç ile etik değerler arasındaki gerilimi derinleştirir (Dong, 2015; Stiegel, 2012). Bu bağlamda, çeşitli sömürü biçimlerinin tespiti ve önlenmesi, hem düzenleyici kurumların hem de toplumların temel öncelikleri arasında yer almalıdır. Finansal sömürünün teorik yaklaşımları, konunun karmaşık ve çok boyutlu yapısını anlamak açısından temel bir öneme sahiptir. Bu yaklaşımlar, genellikle ekonomik ve etik perspektifler ile hukuki ve regülasyonel bakış açıları çerçevesinde incelenerek, sömürünün nedenleri, sonuçları ve toplumsal etkileri üzerinde farklı bakış açıları sunar. Ekonomik perspektifler, finansal sömürüyü piyasa güçleri, rekabet koşulları ve güç dengeleri bağlamında analiz eder. Bu doğrultuda, piyasa başarısızlıkları veya bilgi asimetrisi gibi durumlar, finansal aktörlerin zayıf ya da mağdur konumundaki tarafları sömürmesine zemin hazırlayan unsurlar olarak ele alınır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ayrıca, finansal ürünlerin karmaşıklığı ve teknik gizlilik, mağdurların zararlarını fark etmelerini engelleyerek sömürünün devamını kolaylaştırabilir. Etik perspektifler ise, finansal davranışların ahlaki boyutunu ön plana çıkarır ve sürdürülebilirlik, adillik, ve toplumsal sorumluluk ilkeleri ile finansal sistemlerin sınırlarını sorgular. Bu bağlamda, etik açıdan kabul edilebilir sınırların aşılması, finansal sömürünün temel unsurlarından biri olarak dikkat çeker. Hukuki ve regülasyonel yaklaşımlar ise, finansal sömürüyü önlemek veya sınırlandırmak amacıyla oluşturulan yasal düzenlemeleri ve denetim mekanizmalarını temel alır. Bu bağlamda, mevzuatın etkinliği, denetim süreçlerinin şeffaflığı ve uluslararası uyumun sağlanması, finansal sömürüyü kontrol altına alma çabalarının temel unsurlarını oluşturur. Sonuç olarak, bu çeşitli yaklaşımlar, finansal sömürünün çok boyutlu doğasını anlamada ve etkin önlemler geliştirmede vazgeçilmez analiz araçları sunar. Her bir perspektif, farklı

disiplinlerin katkısıyla, finansal sömürünün sebep ve sonuçlarını bütünsel biçimde değerlendirmeye olanak tanır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014; Dong, 2015).

2.2.1. Finansal Sömürünün Tanımı

Finansal sömürü, ekonomik sistemlerde güçlü tarafların zayıf taraflar üzerindeki kontrol ve üstünlüklerini haksız biçimde kullanarak maddi kazanç elde etmesi olarak tanımlanabilir. Bu kavram, ekonomik güç dengelerinin adaletsizliği ve piyasa dinamiklerindeki eşitsizlikler çerçevesinde incelendiğinde, temel olarak çıkarlar altında haksız avantajların sağlandığı durumları ortaya koyar. Sömürünün yapısal biçimleri, genellikle piyasa mekanizmalarının ve finansal araçların kötüye kullanılmasıyla şekillenir. Belirli grupların veya bireylerin, bilgi yetersizliği, yasal düzenlemelerin zayıflığı veya alternatif kaynaklara erişim eksikliği gibi faktörlerden ötürü, finansal kazançlarını artırma uğruna başka tarafların mali ve ekonomik beklentilerini gözetmeden hareket etmeleri söz konusudur. Bu bağlamda, finansal sömürü, sadece anlık gelir artışına değil; aynı zamanda uzun vadeli ekonomik dengesizliklere ve sosyal eşitsizliklerin güçlenmesine de katkı sağlar. Sömürünün temel mekanizması, güçsüz durumdaki tarafların ekonomik kaynaklar ve fırsatlar karşısında dezavantajlı hale getirilmesidir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu durum, finansal piyasalarda spekülasyonlar, kredilerdeki makaslar ve bilinçli bilgi eksiklikleri yoluyla yoğunlaşabilir. Ayrıca, finansal ürünlerin karmaşıklığı ve şeffaflığın azlığı, sömürüyü kolaylaştıran unsurlar arasında yer alır. Kavramsal açıdan, finansal sömürü, sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve etik bir sorundur. Gücü elinde bulunduranların, bilgi ve erişim avantajlarını kullanarak, diğerlerin hayatlarını olumsuz yönde etkileyen kararlar almaları, bu olgunun temel sorunlarından biridir. Bu nedenle, finansal sömürü olgusunu anlamak ve ondan korunmak için, piyasa mekanizmalarının adil ve şeffaf işlemesine, bilgiye eşit erişimin sağlanmasına ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesine önem verilmelidir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Sonuç olarak, finansal sömürü, ekonomik ilişkilerde güç ve bilginin dengesizliği temelinde gelişen, adalet ve eşitlik ilkelerine aykırı, karmaşık ve sürdürülebilirliği tehdit eden bir olgudur. Sömürünün farklı biçimleri ve sınıflandırılması, ekonomik sistemler içinde ortaya çıkan güç ve çıkar ilişkilerinin karmaşık yapısını anlamak açısından önemlidir. Bu bağlamda, sömürünün temel münhasır özelliği, üretim araçlarına ve gelir kaynaklarına sahip olanların, diğerlerinin emeği ve değer üretimi üzerinde üstünlük kurmasıdır. Bu üstünlük, çeşitli biçimler ve seviyelerde kendini göstererek, ekonomik ilişkilerde hiyerarşik yapıları pekiştirir. Sömürünün sınıflandırılması, genellikle üretim süreçlerine ve ilişkilerin içeriğine göre yapılmakta

olup, ana başlıklar altında ekonomik, sosyal ve politik biçimler incelenir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ekonomik sömürü, en belirgin ve yaygın görülen biçimdir. Bu, emeğin değerinin düşük ücretler veya ağır çalışma koşullarıyla düşük tutulması suretiyle, üretimden gelen kazancın büyük bölümünün sermayeye aktarılmasıdır. Bu durum, üretimin değeri ile ödenen ücretler arasındaki farktan kaynaklanır ve sermayedarların kârını maksimize etme amacıyla hareket eder. Ayrıca, finansal sömürü, özellikle finansal araçlar ve piyasalar aracılığıyla gerçekleşen, kişisel ve kurumsal mali avantajların haksız yere aktarılması şeklindedir. Bu biçim, genellikle spekülasyonlar ve faiz oranları üzerinden kazanç elde etmeye dayanır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Sosyal sıralamalar ve politik yapılar, sömürüyü meşrulaştıran veya güçlendiren mekanizmalar sunabilir; örneğin, yasal düzenlemeler veya ideolojik söylemler yoluyla belirli grupların ayrıcalıkları korunur. Sömürünün sınıflandırılması, aynı zamanda zaman bakımından da yapılabilir. Klasik anlamda olan köklü sömürü biçimleri, sermayenin ekonomik ilişkiler üzerindeki egemenliğine dayanırken, modern biçimler, teknolojinin gelişimi ve finansal araçların karmaşık yapısıyla şekillenir. Bu bağlamda, sömürünün farklı sınıflandırmaları, ekonomik çıkarlar ve güç ilişkilerinin niteliğine göre çeşitlilik gösterir; örneğin, sömürü ve adaletsizlik, sadece ekonomik ilişkilerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda kültürel ve politik boyutlar da içerebilir. Kısacası, sömürüyü biçimlendiren faktörler arasında üretim ilişkileri, güç dengeleri ve ideolojik yapılar bulunur. Bu sınıflandırma, toplumların adalet ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda ele alınmasını sağlayacak temel analitik araçlarını oluşturur (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014; Dong, 2015).

2.2.2. Finansal Sömürü Türleri

Sömürünün türleri, finansal sistemde farklı alanlarda ortaya çıkan uygulamalar ve bu uygulamaların karakteristik özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılabilir. Yatırım ve portföy sömürüsü, finansal piyasalarda haksız kazanç sağlayan uygulamalar olarak öne çıkar. Bu tür sömürüler, piyasa manipülasyonları, bilgi asimetrisinden kaynaklanan avantajlar ve spekülatif işlemler aracılığıyla yatırımcıların zararına faaliyet gösterir. Özellikle iç bilgi kullanımı veya manipülatif davranışlar, yatırımcıların adil olmayan rekabet koşulları altında ezilmesine neden olur. Vergi ve muhasebe politikası üzerinden sömürü ise, devlete ve kamu gelirlerine yönelik sistematik suiistimalleri kapsar. Bu kapsamda, vergi kaçırma ve kayıtlarda usulsüzlükler, üretim ve tüketim faaliyetlerinin gerçek maliyetlerinden uzaklaşılmasına yol açar. Aynı zamanda, muhasebe düzenlemelerinin suiistimal edilmesiyle, kurumlar veya bireyler üzerindeki vergi yükü hafifletilerek haksız avantajlar sağlanabilir (Stiegel, 2012; Mosafer vd., 2025). Bu durum,

kamu kaynaklarının etkin kullanımını azaltırken, gelir adaletsizliğine de zemin hazırlar. Kredi ve borç tuzakları, ödeme güçlüğü çeken bireylerin kolayca borç batağına saplanmasıyla kendini gösterir. Yüksek faiz oranları ve aldatıcı kredi sözleşmeleri, borçluların mali durumunu kötüleştirir. Bu uygulamalar, borçlandırma döngüsünü güçlendirirken, finansal bağımsızlığı kısıtlayarak ekonomik sömürüye zemin hazırlar. Aynı zamanda, borç yapılandırma ve tahsilat yöntemlerindeki sert tutumlar, dezavantajlı kişilerin mağduriyetini derinleştirir. Sigorta ve sosyal güvenlik alanında suiistimal, sahte talepler, hasar paylaşımındaki usulsüzlükler ve sigorta dolandırıcılıklarıyla kendini gösterir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Sigorta sahtekârlıkları, gerçekte hasar oluşmadığı halde tazminat talebinde bulunmak veya hasarların manipüle edilmesi yoluyla finansal kayıplar yaratmak şeklinde gelişir. Bu durum, hem sigorta şirketlerinin mali yapısını zayıflatırken, sistemin adil işlemlerini engeller. Sosyal güvenlik alanında ise, sahte başvurular, bağışıklık usulsüzlükleri ve haksız hak talebi uygulamaları, kaynakların yetersizliği ve adaletsizlikle sonuçlanır. Elektronik para ve dijital finansal hizmetlerde suiistimal ise, siber saldırılar, kimlik hırsızlığı ve sahte işlem girişimleriyle kendini gösterir. Bu alandaki suiistimaller, kullanıcıların kişisel ve mali bilgilerinin kötüye kullanılmasıyla gerçekleşir. Ayrıca, dijital platformların zayıf güvenlik önlemleri, sahte hesaplar ve hizmet suiistimleri yoluyla finansal kayıplar doğurur. Bu durum, güven ortamını sarsarken, finansal hizmetlerin sağlıklı işlemlerini engeller ve tüketicilerin korunma haklarını tehdit eder (Stiegel, 2012). Yatırım ve portföy sömürüsü, finansal piyasalarda yatırımcıların bilgisi ve farkındalığı yetersiz olan durumlarda ortaya çıkan önemli bir sömürü çeşididir. Bu tür sömürü, genellikle yetersiz denetim ve şeffaflık eksikliğinden faydalanan aktörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Özellikle, yatırımcıların piyasa dinamiklerini tam anlamadan veya yeterli analiz yapmadan işlem yapmaya teşvik edilmesi, spekülasyon hareketlerin özendirildiği durumlarda ortaya çıkar. Bu süreçte, manipülatif uygulamalar, yanlış bilgilendirme ve yanıltıcı reklamlar kullanılarak, yatırımcıların bilinçli kararlar alması engellenir veya yönlendirilir. Örneğin, yüksek kazanç garantisi sunan sahte projeler veya piyasa fiyatlarını yapay biçimde şişiren işlemler, yatırımcıların büyük kayıplar yaşamasına sebep olur. Ayrıca, düşük maliyetli veya yüksek getirili yatırım araçlarının cazibesıyla, risklere karşı farkındalığı düşük olan bireyler finansal tuzaklara çekilir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu noktada, yatırımcıların bilgi seviyesinin artırılması, piyasa şeffaflığının sağlanması ve denetim mekanizmalarının etkinliği büyük önem kazanır. Finansal kuruluşların ve düzenleyici otoritelerin, piyasa manipülasyonunu tespit edip önlem almaya yönelik politikaları gözden geçirmesi, sömürüyle mücadelede temel araçlardandır. Aynı zamanda, yatırım

eğitimi ve bilinçlendirme çalışmalarıyla bireylerin riskleri doğru değerlendirmeleri sağlanmalı, yanıltıcı uygulamalara karşı dikkatli olmaları teşvik edilmelidir. Bu yaklaşımlar sayesinde, yatırım ve portföy sömürüsünün önüne geçilerek, adil ve güvenilir finansal ortamların oluşturulması mümkün olur. Vergi ve muhasebe politikaları, finansal sömürü biçimlerinin en yaygın ve karmaşık alanlarından biridir. Bu tür sömürü, kurumlar ve bireyler tarafından vergi yükümlölüklerini azaltmak veya mali tabloları olduğundan daha sağlıklı göstererek haksız kazançlar elde etmeye yönelik stratejilerle gerçeleştirilmektedir. Özellikle vergi oranlarının yüksek olduğu bölgelerde, çeşitli yasal boşluklar ve uygulama eksiklikleri suiistimal kapılarını aralamaktadır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu durum, temel olarak mali tabloların sahteciliği, gelirlerin gizlenmesi ve giderlerin abartılması gibi yöntemlerle kendini gösterir. Ayrıca, vergi avantajlarından yararlanmak amacıyla kurulan karmaşık şirket yapıları ve para transferleri, denetim mekanizmalarının zayıflığıyla beraber kullanılarak finansal tablonun gerçeğe aykırı şekilde gizlenmesine neden olur. Muhasebe politikalarında yapılan değişiklikler veya uygulamalardaki zayıflıklar, finansal durumu olduğundan farklı gösterme amacına hizmet eder. Örneđin, amortisman ve kar payı işlemlerinde yapılan ayarlamalar, şirketlerin vergi yüklerini yönetmek veya mali göstergeleri manipüle etmek için kullanılır. Ayrıca, vergi uzmanlarının ve muhasebecilerin etik dışı davranışları, şirketlerin yasal sınırlar içinde kalarak sömürüyü devam ettirmesine zemin hazırlar. Bu bağlamda, denetim ve kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi ve mevzuatın şeffaflığının artırılması hayati önemdedir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ayrıca, uluslararası mali raporlama standartlarının uyumlaştırılması ve bağımsız denetimlerin etkinliği, bu tür suiistimallerin tespit edilmesi ve engellenmesi adına önemli adımlar olarak görölmektedir. Finansal şeffaflığın sağlanması ve cezai yaptırımların caydırıcı olması, vergi ve muhasebe politikası üzerinden gerçekleşen sömürünün önüne geçmek için temel stratejiler arasındadır. Kredi ve borç tuzakları, finansal sömürünün önemli ve yaygın biçimlerinden biridir. Bu tuzaklar, bireylerin veya işletmelerin mevcut finansal durumlarını aşırı borçlanma yoluyla zorlayarak, ödeme güçlerini aşan yükümlölükler altına girmelerine neden olur. Genellikle yüksek faiz oranları ve geri ödeme koşullarındaki belirsizlikler, borçlunun mali açıdan savunmasız hale gelmesine yol açar. Bu durum, borç sarmalına dönüşerek ekonomik özgürlüğü kısıtlar ve uzun vadeli finansal direnç kaybına zemin hazırlar. Ayrıca, finansal kurumlar veya aracı kurumlar tarafından uygulanan yanıltıcı veya baskıcı satış teknikleri, bireylerin gereksiz ve aşırı maliyetli kredi ürünleriyle karşılaşmasına neden olabilir (Stiegel, 2012; Mosafer vd., 2025). Bu koşullarda, borç yapılandırması veya yeniden finansman sečenekleri sunulsa da, amaç

genellikle borçların sürdürülebilirliğinden çok, kurumların gelirlerini artırmak ve borçluları daha derin krizlere sürüklemektir. Bu tuzakların önlenmesi için, kredi veren kurumların şeffaflık ilkesine uygun hareket etmesi, faiz oranlarının açıkça belirtilmesi ve ödeme planlarının gerçekçi olması büyük önem taşır. Ayrıca, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, bireylerin kendi mali durumlarını doğru değerlendirebilmesi ve aşırı borçlanma risklerine karşı farkındalık sahibi olması açısından kritik bir rol oynar. Sonuç olarak, kredi ve borç tuzakları, kişilerin mali bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve sosyal hayatlarını olumsuz etkileyen durumlara yol açabilir. Bu nedenle, hem tüketicilerin dikkatli davranması hem de düzenleyici kurumların gözetimi ve denetimi büyük öneme sahiptir. Sigorta ve sosyal güvenlik alanında suiistimal, finansal sömürü türleri içinde önemli bir yer tutmakta olup, hem bireylerin hem de kurumların mağduriyetine yol açmaktadır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu tür suiistimal, sigorta primlerinin düşük gösterilmesi, sahte veya usulsüz sigorta talepleri, sahte belgelerle talepte bulunma ve hasarların bilerek büyütülmesi gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Sigorta şirketleri ve sosyal güvenlik kurumları üzerindeki yüksek maliyetler, bu tür davranışların önlenmesini güçleştirmekte ve piyasa dengesini bozabilmektedir. Suiistimalin temel sebepleri arasında denetim eksiklikleri, bilgi asimetrisi ve hukuki düzenlemelerin yetersizliği yer alır. Çok sayıda vaka, hiçbir yaptırım veya cezai işlem uygulanmadan ya da sınırlı cezalarla karşılaşarak sürdürülebilirliğini korumaktadır. Bu durumda, kurumlar arasında güven kaybı yaşanmakta ve hasar oranlarının gerçek dışı olduğu kanaati yaygınlaşmaktadır. Ayrıca, sigorta ve sosyal güvenlik sistemlerinin karmaşık yapısı, suiistimal girişimlerine zemin hazırlamakta ve denetimleri zorlaştırmaktadır. Karşı önlemler arasında, gelişmiş denetim mekanizmalarının kurulması ve yapay zeka destekli analizlerin kullanılmasıyla şüpheli işlemler otomatik olarak tespit edilebilir (Stiegel, 2012). Ayrıca, kurumlar arasında bilgi paylaşımını artırmak ve sahtecilik vakalarının takibini hızlandırmak önemlidir. Hukuki düzenlemelerin sıkılaştırılması ve suiistimal durumunda ağır cezaların uygulanması da caydırıcı unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, çalışanların eğitimi ve farkındalık düzeyinin artırılması, suiistimal vakalarının önlenmesinde önemli bir rol oynar. Sigorta ve sosyal güvenlik alanında gerçekleştirilecek etkin denetim ve teknolojik yeniliklerle, bu tür sömürüler minimize edilebilir ve sistem adil bir yapıya kavuşabilir. Elektronik para ve dijital finansal hizmetlerde suiistimal, günümüz finans sektöründe sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyen önemli sorunlardan biridir. Bu tür suiistimal, teknolojik altyapının hızla gelişmesiyle birlikte yeni riskler ve uygulama biçimleri ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Dolandırıcılık amaçlı sahte hesaplar

oluşturmak, kimlik hırsızlığı, sahte işlemler ve yetkisiz erişimler, bu alandaki başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, siber saldırılar kullanımıyla finansal bilgilerin ele geçirilmesi de sıklıkla görülmektedir. Dijital ortamda gerçekleştirilen bu tür suiistimler, hızla yayılma ve karmaşıklık eğilimi göstermektedir; bu da denetim ve koruma mekanizmalarının etkinliğini azaltmaktadır. Elektronik para ve dijital finansal hizmetler sunan kurumların güvenlik altyapılarının güçlendirilmesi ve sürekli güncellenmesi, bu suiistimallerin önlenmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Ek olarak, müşterilerin bilinçlendirilmesi ve bilgi güvenliğine ilişkin farkındalık seviyesinin artırılması, mağduriyetleri azaltmada etkili bir yöntemdir. Diğer yandan, mevzuat ve denetim mekanizmalarının uyum içinde çalışması, finansal teknolojilerin kullanıcı haklarını koruma bağlamında ve suiistimallerin tespiti ile engellenmesi adına zorunluluk arz etmektedir. Sonuç olarak, elektronik para ve dijital finansal hizmetlerdeki suiistimallerin önüne geçmek için teknoloji temelli çözümler, düzenleyici uyum ve kullanıcı bilincinin artırılması temel stratejiler olarak benimsenmelidir. Bu yaklaşımlar, sektörün güvenli ve sürdürülebilir biçimde gelişmesine katkı sağlayacaktır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025).

2.2.3. Finansal Sömürü ile İlgili Risk Faktörleri

Finansal sömürüye ilişkin risk faktörlerinin genel çerçevesi, çeşitli unsurların etkileşimi ve dinamikleri üzerine odaklanmaktadır. Bu riskler, ekonomik, sosyal ve psikolojik faktörlerin bir araya gelerek mağdurlar üzerinde oluşturduğu baskı ve kırılganlık seviyeleriyle yakından ilişkilidir. İlk olarak, ekonomik güç dengesizlikleri, finansal bağımlılık ve bilgi eksiklikleri, mağdurların sömürü riskine açık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin finansal kararlar alırken yeterince bilinçli olmamalarından veya güçsüz konumda bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, finansal yetersizlikler veya acil ihtiyaçlar, mağdurların sömürüyü kabul etmelerine ya da mecbur kalmalarına zemin hazırlamaktadır. Sosyal faktörler ise, toplumsal normlar, kültürel değerler ve algılamalar aracılığıyla riskleri şekillendirmektedir (Mosafer vd., 2025). Toplumun genel kopukluğu veya dayanışma eksikliği, mağdurların yardım veya destek arayışını zorlaştırmakta ve mağduriyetin devam etmesine neden olmaktadır. Diğer yandan, bilgi ve farkındalık seviyeleri düşük olan bireyler, dolandırıcılık veya hileli finansal uygulamalara karşı korunmasız kalmaktadır. Bu durum, özellikle eğitim ve iletişim alanındaki sınırlamaların etkisinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, finansal kurumların denetim eksiklikleri veya piyasa düzenlemelerindeki zafiyetler, sistemsel açıklar oluşturarak sömürüyü kolaylaştırabilmektedir. Tüm bu unsurlar, risk faktörlerinin

birbirini besleyen ve güçlendiren karmaşık bir yapısını ortaya koymakta olup, koruyucu mekanizmaların geliştirilmesi için bu faktörlerin dikkatli analiz edilmesi gerekmektedir (Mosafer vd., 2025). Sonuç olarak, risk faktörlerinin çok boyutlu ve bütünsel bir değerlendirmesini sağlayarak, finansal sömürüye karşı alınabilecek önlemlerin etkinliği artırılabilir. Bireysel düzeyde risk faktörleri, finansal sömürüye yatkınlığı artıran çeşitli psikolojik, sosyolojik ve ekonomik unsurları içermektedir. Bu faktörler, bireylerin finansal karar alma süreçlerindeki bilinç seviyeleri, bilgi düzeyleri ve risk algılarıyla yakından ilişkilidir. Özellikle finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması, bireylerin karşılaştıkları finansal riskleri doğru şekilde değerlendirememelerine ve dolayısıyla sömürüyü kolaylaştıran durumlara açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Ayrıca, kişisel gelir durumu ve tasarruf alışkanlıkları da önemli etkenlerdir (Mosafer vd., 2025). Geliri düşük veya düzenli geliri olmayan bireyler, finansal ihtiyaçlarını karşılamak veya acil durumlar için yetersiz birikime sahip olduklarında, finansal sömürüyü kabul etmeye veya yönlendirilmiş reklamlara karşı savunmasız hale gelebilirler. Bu durum, genellikle güvensizlik ve ekonomik belirsizlik duygularıyla beslenir. Ayrıca, finansal karar verme gücündeki sınırlılık ve bağımlılık durumu, kişilerin sahte ve aldatıcı finansal tekliflere karşı daha kırılgan olmasına sebep olur. Sosyal çevre ve çevresel faktörler de önemli rol oynar; güvensiz ve kötü niyetli finansal ortamlar, bireylerin daha da korunmasız hale gelmesine neden olabilir. Bu bağlamda, finansal sömürüye karşı direnç geliştirebilmek için bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin artması, bilinçli finansal kararlar alma becerilerinin geliştirilmesi ve kişisel finansal risklere karşı farkındalıklarının yükseltilmesi gerekmektedir (Mosafer vd., 2025). Ayrıca, ekonomik destek mekanizmaları ve finansal eğitim programları, bireylerin finansal sömürüye karşı korunmasında önemli bir araç olarak kullanılabilir. Yüksek risk altındaki bireylerin, özellikle ekonomik güçsüzlük, eğitim eksikliği ve sosyal izolasyon gibi unsurlar nedeniyle, finansal manipülasyon ve dolandırıcılık gibi olumsuzluklara karşı daha kırılgan olduğu, bilimsel araştırmalarla da gösterilmektedir. Bu nedenle, bireylerin finansal bilgilerini artırmaları ve bilinçli kararlar almaya yönelmeleri, finansal sömürüye karşı dirençlerini güçlendirecek temel unsurlardan biridir. Kurumsal ve toplumsal düzeydeki risk faktörleri, finansal sömürü risklerinin yaygınlaşmasında önemli rol oynayan altyapı ve yapısal unsurları içerir. Bu bağlamda, finansal kuruluşların etik standartlara uygun hareket etmemeleri, risklerin artmasında temel faktörlerden biridir (Mosafer vd., 2025). Güvensiz finansal ortamlar ve denetim mekanizmalarının zayıflığı, kurumların suiistimal ve manipülasyonlara karşı savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca, yetersiz düzenleyici çerçeveler ve hukuki boşluklar, finansal

suiistimallerin önüne geçilmesini güçleştirir ve suçların ortaya çıkışını kolaylaştırır. Toplumsal seviyede ise, eğitim seviyesinin düşük olması, finansal okuryazarlığın yetersizliği ve ekonomik eşitsizlikler, sömürüye zemin hazırlayan faktörler olarak öne çıkar. Bu durum, bireylerin finansal riskleri doğru değerlendirmelerini engellerken, suiistimler karşısında farkındalık seviyesini düşürür. Ayrıca, kamu politikalarının etkinliği ve yönetim standartlarının zayıf olması, toplum genelinde ekonomik adaletsizliklerin derinleşmesine ve sömürünün yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir. Mevzuatın uygulanmasında yaşanan aksaklıklar ve denetim eksiklikleri de, sistemin bütünlüğünü zayıflatan unsurlar arasında yer alır. Bu faktörler, hem kurumsal yapıların suistimale açık hale gelmesine, hem de toplum genelinde adaletsizliğin artmasına neden olur; böylece, finansal sömürü riski, geniş kitleler üzerinde olumsuz etkiler yaratmaya devam eder (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014; James vd., 2014).

3. YAŞLI BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ

Finansal sömürü, bireylerin ekonomik kaynaklarının, mali varlıklarının veya finansal bilgilerinin bilinçli veya ciddi şekilde izinsiz kullanılması veya hukuka aykırı olarak elde edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu davranış, genellikle güç ve otorite dengesinin kötüye kullanılmasıyla ortaya çıkar ve mağdurların maddi güvenliği ile yaşam kalitesine ciddi zararlar verir. Finansal sömürünün kapsamına, bireyin tasarruflarının ve gelir kaynaklarının çalınması, mali bilgilerinin başkaları tarafından kullanılmasına izin verilmesi, sahtecilik yoluyla mali menfaatlerin elde edilmesi ve yönlendirmelerin kontrol edilmesi gibi çeşitli uygulamalar girmektedir. Bu durum, mağdurun iradesine ve mali bağımsızlığına zarar vererek, ekonomik bağımsızlığını kaybetmesine yol açabilir (Stiegel, 2012). Özellikle yaşlı bireylerde finansal sömürü, çoğu zaman ekonomik bilgi ve deneyim yetersizliği, sosyal izolasyon ve psikolojik savunmasızlık gibi faktörlerle birleşerek, mağduriyeti artıran dinamikleri barındırır. Sömürge davranışlar, sıkça arkadaş, aile ya da tanınmış kişiler gibi gücü elinde bulunduran kişiler tarafından gerçekleştirilebilir (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Sömürünün sınırsız bir tanımı olmamakla birlikte, hukuki, etik ve toplumsal açıdan zararlı olan tüm finansal manipölasyon biçimleri bu kapsama dâhil edilebilir. Bu kapsamda, finansal sömürünün tanımında mağdurun onuru ve maddi güvenliği ön planda tutulmakta, saldırganların ise kasıtlı ve çıkar amaçlı hareket ettiği vurgulanmaktadır. Farklı şekillerde ortaya çıkabilen finansal sömürü, potansiyel mağdurların mali durumlarını anlamasını ve koruma mekanizmalarını geliştirmesini gerektiren ciddi bir sorundur. Bu nedenle, hem mevzuat hem de toplumsal bilinçlenme çabalarıyla bu alanda farkındalık yaratmak, sömürüyü tanımlamak ve önleyici tedbirler geliştirmek, etkin mücadelede temel adımlar arasında yer almaktadır. Yaşlı bireylerde finansal sömürü çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir ve her biri, farklı mekanizmalar ve risk faktörleri içermektedir (Stiegel, 2012). Bu sömürü türleri arasında en yaygın olanlar arasında mali bakımdan bağımsızlığı azaltmaya yönelik dolandırıcılık ve manipölasyon, zorla ya da izinsiz finansal işlemler ve malların veya bankacılık hesaplarının kötüye kullanımı bulunmaktadır. Dolandırıcılık ve manipölasyon, genellikle yaşlı bireylerin güven ortamını suistimal eden kişiler veya kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Bu kişiler, yaşlı bireylere çeşitli yollarla yanlış bilgi vererek ya da psikolojik baskı kurarak finansal kaynaklara ulaşmayı hedefler. Örneğin, sahte temsilciler veya sahte bankacı kimliğiyle iletişime geçen kişiler, yaşlı bireylerin hesap bilgilerini istismar ederek para transferleri gerçekleştirirler. Zorla veya izinsiz finansal işlemler,

yaşlıların bilgisi veya rızası olmadan işlemler yapılmasını kapsar (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Bu durum, özellikle güven ortamını suistimal eden kişilerce, yaşlı bireylerin telefon veya yüz yüze görüşmeler sırasında baskı altına alınmasıyla gerçekleşir. Banka veya finans kurumlarıyla ilişkili hesaplar ve malların kötüye kullanımı ise, bazen aile üyeleri ya da yakın çevresindeki kişiler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu kişiler, yaşlı bireylerin mal varlıklarını zorla ya da dürüstlük sınırlarını aşarak kullanabilir ve böylece finansal sömürü sağlanmış olur. Bu çeşitli sömürü biçimleri, yaşlıların mali bağımsızlıklarını tehdit ederken, psikolojik ve ekonomik açıdan ciddi sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla, bu tür sömürüleri tespit edip önlemek amacıyla, gelişmiş farkındalık ve koruyucu tedbirlerin alınması büyük önem taşır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ayrıca, yaşlı bireylerin finansal işlemleri sırasında dikkat edilmesi gereken güvenlik önlemleri ve yakın çevrelerin farkındalığı da, finansal sömürüyü engellemede önemli bir rol oynar. Yaşlı bireylerde finansal sömürüde bulunma olasılığını artıran çeşitli belirtiler ve risk faktörleri bulunmaktadır. Bu belirtiler, genellikle finansal davranışlarda gözlemlenen ani ve dikkate alınması gereken değişikliklerle kendini gösterir. Bunlar arasında ihmalkârlık, mali durumun hızla bozulması, hesaplara ulaşım ve işlemlerdeki tutarsızlıklar, alışılmadık veya beklenmedik finansal talep ve talepleri yerine getirme eğilimi sayılabilir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014; Dong, 2015).

Ayrıca, yaşlı bireylerin kendilerini finansal açıdan bağımlı hissetmeleri veya yakınlarının sürekli finansal kararlarını devralmaya çalışması da önemli uyarılardır. Bu belirtiler, sadece finansal kayıplar değil, aynı zamanda genel psikososyal bir sorunun da göstergesi olabilir ve dikkatli değerlendirilmelidir. Risk faktörleri ise, yaşlı bireyin kişisel ve sosyal durumuna bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Güçlü sosyal bağların zayıflaması, yalnızlık, depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik durumlar, finansal sömürüyü kolaylaştıran önemli etkenlerdir (Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012). Ayrıca, eğitim seviyesinin düşük olması, finansal okuryazarlık eksikliği, teknolojik gelişmelerden yeterince haberdar olmama ve dijital platformlar üzerindeki güvenlik farkındalığının yetersizliği de risk faktörlerini artırır. Ek olarak, mali durumu kısıtlı olan veya düzenli gelire sahip olmayan yaşlı bireyler, acil finansal ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanabilir ve bu durumlar dolandırıcıların hedefi olmalarına yol açabilir. Ayrıca, aile içi çatışmalar veya kişilerarası güven sorunları, yaşlı bireylere yönelik sömürü girişimlerini kolaylaştırabilir. Bu risk faktörlerinin fark edilmesi, erken uyarı ve korunma mekanizmalarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşır. Bu nedenle, yaşlı bireylerin yaşam koşullarına ve sağlık durumlarına uygun düzenleyici ve önleyici stratejilerin

uygulanması, finansal sömürüyü önlemede temel unsurlardan biridir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014).

3.1. Yaşlılarda Finansal Sömürünün Temel Nedenleri

Bireysel temel nedenler, yaşlı bireylerin finansal sömürünün hedefi haline gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Zihinsel ve fiziksel sağlık durumları, bu süreçte belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Zihinsel gerilik, depresyon, hafıza kaybı veya dikkat dağınıklığı gibi durumlar, yaşlıların finansal kararlarını doğru şekilde alamamalarına neden olabilir. Bu kişilerin finansal bilgilerinin korunması, aldatıcı tekliflere ve yanlış yönlendirmelere karşı daha kırılgan olmalarına yol açar. Fiziksel sağlık sorunları ise, günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmeyi zorlaştırarak, güvenilir destek sistemlerine olan ihtiyacı artırır. Bu bağlamda, yalnızlık ve bağımlılık oranlarının yükselmesi, yaşlıların finansal koruma mekanizmalarından uzak kalmasına neden olabilir (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014). Finansal okuryazarlık ve güvenlilik düzeyi, yaşlı bireylerin sömürüye karşı dirençlerini doğrudan etkileyen kritik faktörlerdir. Genellikle, bu grup içerisinde finansal konularda bilgi yetersizliği ve güncel gelişmelerden haberdar olmama durumları sıklıkla gözlemlenir. Bu nedenle, finansal ürünlerin ve sözleşmelerin karmaşıklığı, yaşlıların yanlış yönlendirilmesine veya aşırı risk almalarına zemin hazırlar. Ayrıca, finansal dolandırıcılık ve diğer suiistimal yöntemleri karşısındaki farkındalığın düşük olması, bu bireylerin mağduriyetine neden olur. Güvenlik ve gizlilik konularına yeterince önem vermeyen yaşlılar, kişisel ve finansal bilgilerinin kötüye kullanılması riskine açıktır. Bağımlılık ve izolasyon ise, yaşlıların finansal çıkarlarını koruma konusunda zayıf kalmalarına neden olan diğer önemli faktörlerdir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Özellikle, yakınlarından veya çevresinden bağımsız hareket etmekte zorlanan bireyler, finansal kararlarında etkilenen kişiler haline gelir. Bu bağımlılık, aynı zamanda maddi kaynaklara ulaşımın sınırlı hale gelmesine yol açarak, sahtekarların ve dolandırıcıların hedefi olmalarını kolaylaştırır. Sosyal izolasyon ise, çevresindeki destek ağlarının zayıflamasıyla birlikte, yaşlıların farkındalık seviyelerini düşürür ve onları sömürü girişimlerine karşı daha savunmasız hale getirir. Bu durum, kişisel iletişim ve destek mekanizmalarının önemini ortaya koyarken, koruyucu önlemlerin alınmasını zaruri kılmaktadır. Yaşlı bireylerin finansal sömürüsüne yol açan önemli faktörlerden biri, zihinsel ve fiziksel sağlık durumlarıdır. Zihinsel açıdan azalan bilişsel fonksiyonlar, karar verme yeteneğinde bozuluklara neden olabilir; bu durum, dolandırıcıların ve sahtekarların olumsuz etkileme çabalarına karşı savunmasız kalınmasına zemin hazırlar (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014). Özellikle Alzheimer hastalığı, demans ve diğer

bilişsel gerilemeler, finansal işlemlerde uygun karar verme becerisini kaybetmeye yol açar. Bu da, ihtiyaç sahipliği veya aciliyet hissiyle hareket eden kişilerin, güvenilir olmayan kişiler tarafından kolayca yönlendirilmesine neden olur. Fiziksel sağlık sorunları da benzer şekilde etkili olmaktadır. Görme ve işitme kayıpları, hareket kısıtlılıkları veya kronik hastalıklar, bireylerin dış dünyayla iletişim ve etkileşimlerini sınırlandırabilir. Bu durumda, kişinin finansal kontrollerini gerçekleştirmesi güçleşir ve dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı savunmasız hale gelir. Fiziksel zorluklar, aynı zamanda kişilerin günlük yaşam aktivitelerini aksatabilir ve böylece onların dikkatini ve uyanıklığını azaltabilir (James vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Bu durum, dolandırıcıların agresif yöntemleriyle kişiyi kolayca manipüle etmelerine imkan sağlar. Bunun yanı sıra, yaşlıların sağlık durumu, psikolojik sorunlar ve yetersiz destek sistemleri nedeniyle kendilerini güvende hissetmedikleri bir ortamda bulunmaları, suçluların ilgisini çekebilir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Bu kişiler, güvenlik eksikliği, izolasyon ve kendini güvende hissetmeme gibi psikolojik sorunlar yaşarken, finansal sömürünün artmasına zemin hazırlayan faktörler devreye girer. Zihinsel ve fiziksel sağlıkla ilişkili bu faktörler, yaşlıların finansal kararlarını etkileyerek, suçlulara karşı dirençlerini düşük seviyelere indirir. Dolayısıyla, bu unsurların doğru anlaşılması, koruyucu önlemlerin geliştirilmesinde temel rol oynar ve yaşlıların finansal güvenliğinin sağlanmasında kritik öneme sahiptir. Yaşlı bireylerin finansal okuryazarlık ve güvenlilik düzeyi, finansal sömürünün temel nedenleri arasında kritik bir yer tutmaktadır. Finansal okuryazarlık, kişinin finansal terimleri anlaması, finansal ürünleri ve hizmetlerini doğru biçimde kullanabilmesi ile ilgilidir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Bu düzey yeterince yüksek olmayan yaşlılar, finansal konularda karmaşık bilgileri kavramakta güçlük yaşayabilir ve dolayısıyla güvenlik açıklarına karşı savunmasız hale gelirler. Özellikle günümüzde finansal teknolojilerin hızla gelişmesiyle birlikte, dijital bankacılık, mobil ödeme uygulamaları ve siber işlemler artarken, bu alanlarda bilgi eksikliği olan yaşlılar, dolandırıcıların ve siber saldırganların kolay hedefi haline gelebilirler. Finansal güvenlik ve gizlilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan yaşlılar, sahte e-postalar, telefon çağrıları ve sahte web siteleri gibi dolandırıcılık yöntemlerine karşı önemli ölçüde savunmasızdır. Finansal sömürüyü azaltan veya bir "savunma mekanizması" olarak devreye giren bir diğer önemli neden ise finansal tutumdur. Bu kişiler, aldatıcı tekliflere kolayca kanabilir veya kişisel bilgilerini güvensiz platformlara paylaşabilirler, bu da finansal beklentilerinin ve maddi kaynaklarının hızla erimesine yol açar. Ayrıca, finansal ürünler ve hizmetler hakkında bilgisi yetersiz olan yaşlılar, düşük faizli kredi veya kredi kartı sözleşmeleri gibi finansal tuzaklara çekilebilirler. Güvenlik açısından temel

bilgilerden yoksun olmaları, hem mali açıdan hem de psikolojik açıdan olumsuz etkiler yaratmakta, ciddi maddi kayıplara yol açmaktadır. Bu nedenle, finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması, yaşlıların finansal güvenliklerini güçlendirmek ve sömürünün önüne geçmek adına hayati öneme sahiptir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Eğitim programları, bilgilendirici seminerler ve dijital okuryazarlık çalışmaları ile yaşlıların finansal işlemlerindeki farkındalıkları artırılmalı, güvenli internet ve telefon kullanımı konusunda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca, finansal kurumların yaşlılara yönelik özel güvenlik önlemleri alması ve dolandırıcılık tehdidine karşı uyarılar yapması, bu sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Kısaca, finansal okuryazarlık ve güvenlik seviyesinin yükseltilmesi, yaşlıların finansal açıdan bağımsızlıklarını korumaları ve ekonomik sömürünün azaltılması açısından vazgeçilmez unsurdur. Bağımlılık ve izolasyon, yaşlı bireylerin finansal sömürüne zemin hazırlayan önemli faktörler arasında yer alır. Fiziksel veya ruhsal bağımlılık durumu, ekonomik karar verme süreçlerinde özgürlüğü azaltırken, bağımsızlık kaybı yaşlı kişinin güven duygusunu zedeler ve başkalarının yardımına olan ihtiyacını artırır. Bu durum, sömürgecilerin psikolojik baskı ve manipülasyonlarını kolaylaştırır ve finansal işlemler üzerinde kontrol kurmalarını kolaylaştırır (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Aynı zamanda, sosyal izolasyon, yaşlıların dış dünya ile iletişimini keserek, onları risklere karşı daha savunmasız hale getirir. Sosyal bağların zayıflaması, yaşlı bireylerin dolandırıcılar veya güvenilmez kişiler tarafından yönlendirilmesine imkan sağlar. İzolasyon, yaşlıların finansal durumları hakkında yeterli bilgi edinmelerini engeller ve güvenliklerinin sağlanmasına ilişkin farkındalıklarını azaltır. Özellikle yakınlarıyla bağları kopma noktasına gelen kişiler, dolandırıcılar ve kötü niyetli kişiler tarafından daha kolay manipüle edilir. Bu durum, yaşlıların kendilerini ve malvarlıklarını koruma konusunda güçsüz düşmesine neden olur. Ayrıca, bağımlılık ve izolasyon, psikolojik açıdan da yaşam kalitesini olumsuz etkiler; depresyon, kaygı ve yalnızlık duyguları artarken, bu durumlar finansal kararlarda dikkat dağınıklığı ve risk alma eğilimini tetikleyebilir. Dolayısıyla, bağımlılık ve izolasyonun derinlemesine etkileri, yaşlıların finansal korunmasında önemli engeller teşkil eder ve bu sorunların ortadan kaldırılması için sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi büyük önem taşır (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014; James vd., 2014).

3.1.1. Bilişsel Yetersizlikler ve Demans

Bilişsel yetersizlikler, yaşlı bireylerin finansal işlemlerinde ve karar alma süreçlerinde ciddi zorluklara neden olarak, onları farklı biçimlerde finansal sömürüye

karşı savunmasız hale getirir. Demans ve diğer bilişsel bozukluklar, bireylerin hafıza, dikkat, problem çözme ve soyut düşünme yeteneklerini olumsuz yönde etkileyerek, finansal bilgi ve becerilerini önemli ölçüde azaltır. Bu durum, yaşlı bireylerin karmaşık finansal işlemleri anlamalarını, takip etmelerini ve gerektiğinde doğru kararlar vermelerini güçleştirir. Sonuç olarak, bu kişiler yanlış yönlendirilme veya manipülasyona açık hale gelirler (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Bilişsel bozukluklar, özellikle karar verme ve risk algısı üzerinde olumsuz etkiler yaparak, bireylerin finansal nesnelliklerini ve sağduyularını yitirerek, riskleri doğru değerlendirmelerini engeller. Bu durum, finansal sömürünün önlenmesini güçleştirir ve sömürgeyenlerin manipülasyonuna açık hale getirir. Yaşlı bireyler, karar verme süreçlerindeki yetersizlikler nedeniyle, kendilerine ya da varlıklarına yönelik tehditleri fark edemeyebilir veya etkin biçimde karşı koyamayabilirler (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Ayrıca, bilişsel yetersizlikler, duygusal ve sosyal bağılıkların artmasına neden olarak, yakınlarının veya suçluların önerilerine karşı direnç göstermelerini zorlaştırır. Bu bağımlılık durumu, finansal sömürü ve suiistimallerin artmasına zemin hazırlar. Bilişsel yetersizlikler, yalnızca fark edilmesi güç ve genellikle gecikerek ortaya çıkan bir sorun olmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin güvende kalmasını sağlayacak farkındalık ve korunma mekanizmalarının da etkinliğini azaltır. Bu nedenle, yaşlı bireylerin bilişsel düzeylerini göz önünde bulundurarak, önleyici ve koruyucu stratejilerin geliştirilmesi hayati önem taşır. Sonuç olarak, bilişsel yetersizliklerin finansal sömürü üzerindeki etkilerini anlamak ve bu kapsamda uygun müdahale yollarını belirlemek, yaşlı bireylerin ekonomik güvenliğinin sağlanmasında kritik bir adımdır (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Demans ve diğer bilişsel bozukluklar, yaşlı bireylerin finansal kararlarını olumsuz yönde etkileyerek, sömürü riskiyle doğrudan ilişkilidir. Bu tür bozukluklar, genellikle hafıza kaybı, dikkat dağınıklığı, soyut düşünce yeteneğinde azalma ve problem çözme becerilerinde bozulma gibi bilişsel fonksiyonlarda gerilemeye yol açar. Özellikle Alzheimer hastalığı gibi demans türleri, bireylerin finansal işlemleri doğru şekilde yürütmesini güçleştirir. Bu durum, iletişim kurma, geleneksel finansal işlemleri anlama ve uygulama kapasitelerini azaltır; böylece, kötü niyetli kişiler veya suiistimal faaliyetleri gerçekleştiren kişiler tarafından kolayca manipüle edilme riski ortaya çıkar. Ayrıca, bilişsel bozuklukların ilerlemesi, finansal bilgilerin hatırlanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırır (Gamble vd., 2013). Bu süreçte, karar verme yeteneklerinin zayıflaması, riskleri düzgün şekilde değerlendirememeye yol açar ve böylece finansal sömürünün önünü açar. Bilişsel yetersizlikler, ayrıca, karmaşık finansal terim ve prosedürleri anlamayı güçleştirir; bu da, sahtekârların ve dolandırıcıların manipülasyonlarını

kolaylaştırır (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Demans ve diğer bilişsel hastalıkların yaşayan kişilerde ortaya çıkmasıyla, özellikle aile üyeleri veya bakıcılar tarafından gerçekleştirilen finansal işlemlerde dikkat edilmesi gereken önemli noktalar gündeme gelir. Bu bireylerin karar verme kapasiteleri azaldığı için, finansal güvenliklerini sağlama ve koruma amacıyla düzenleyici önlemler alınmalı ve farkındalık artırılmalıdır. Bu nedenle, bilişsel fonksiyonların izlenmesi ve erken teşhis, finansal sömürü riskini azaltmada önemli bir rol oynar. Sonuç olarak, demans ve diğer bilişsel bozukluklar, yaşlı bireylerin finansal güvenliğini tehdit eden önemli faktörlerdir ve bu kişilerle ilgili korunma stratejileri, bilinçli ve disiplinli bir yaklaşım gerektirir. Yaşlı bireylerde karar verme süreçleri, bilişsel yetersizlikler nedeniyle ciddi şekilde etkilenmektedir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Demans ve diğer bilişsel bozukluklar, bireylerin karmaşık kararlar alabilme kapasitelerini zayıflatmakta, bu da riskleri doğru şekilde değerlendirme yeteneklerini azaltmaktadır. Bu durum, özellikle finansal kararlar söz konusu olduğunda, büyük riskler içermektedir. Bilişsel yetersizlikler nedeniyle yaşlı bireylerin, finansal işlemler sırasında ortaya çıkan belirsizlikleri ve potansiyel riskleri anlamakta güçlük çektiği gözlemlenmektedir. Karar verme süreçlerindeki bozulma, risk algısında da önemli değişikliklere yol açar. Normalde risk ve getiri arasında uyum sağlayabilen bireyler, bilişsel gerileme ile birlikte riskleri küçümseyebilir veya aşırı derecede kaygılanabilir (Gamble vd., 2013). Bu da, çoğu zaman, mevcut durumlarını veya finansal gerçeklerini doğru şekilde değerlendirmelerine engel olur. Özellikle demansı ilerlemiş bireyler, finansal tercihlerini bilinçsizce ve otomatik eylemlerle yapabilmekte, bu durum dolandırıcıların ve kötü niyetli kişilerin hedefi olmalarını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, risk algısındaki bozukluklar, kişiler arası iletişimde de sorunlara yol açar. Yaşlı bireyler, riskli finansal girişimleri daha kabul edilebilir veya zararsız görerek, yanlış yönlendirilmiş kararlar verebilir. Bu durum, finansal sömürünün artmasına önemli ölçüde katkıda bulunur. Bu nedenle, bilişsel yetersizlikleri olan yaşlıların, karar verme ve risk algısı alanlarındaki bu değişiklikler göz önüne alınmalı ve uygun koruma önlemleriyle desteklenmelidir (James vd., 2014; Gamble vd., 2013; Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025; Lichtenberg vd., 2013).

3.1.2. Ekonomik Bağımlılık ve Gelir Düzeyinin Düşüklüğü

Yaşlı bireylerde ekonomik sömürünün temel nedenleri arasında, emeklilik gelirlerinin yetersizliği önemli bir yer tutmaktadır. Birçok yaşlı kişi, çalışma hayatları boyunca yeterince tasarruf yapamamış veya emeklilik sonrası aldığı maaş, temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu durum, yaşlı bireylerin ekonomik

bağımlılığını artırmakta ve onları çeşitli ekonomik sömürü biçimlerine açık hale getirmektedir. Ayrıca, sağlık harcamalarının yüksekliği de ekonomik sömürüyü tetikleyen önemli bir faktördür. Kronik hastalıklar ve yaşla birlikte artan sağlık sorunları, düzenli ve yüksek maliyetli tıbbi tedavi ve ilaç ihtiyaçlarını beraberinde getirir. Bu maliyetler, yaşlıların gelirlerini aşarak ekonomik zorluklara neden olur ve dış kaynaklara veya yakın çevresine bağımlılığı artırır (Ak ve Közleme, 2017; WHO, 2015). Bunların yanı sıra, bakım gereksinimi ve evde bakım maliyetleri, ekonomik sömürünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle aile içi veya profesyonel bakım hizmetlerinin maliyetleri, yaşlıların gelirleriyle karşılaştırıldığında yüksek kalmakta, böylece ekonomik erki ellerinde tutanlar tarafından sömürüyü kolaylaştırmaktadır. Ekonomik bağımlılık, genellikle yakınlarının veya bakımevlerinin mali desteğine bağlı hale gelen yaşlılar üzerinde güç kullanımını artırmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik sistemlerinin etkinliği de bu sorunun boyutunu belirleyen önemli bir faktördür. Sistemlerin yetersizliği veya erişim zorlukları, yaşlıların temel ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyerek, ekonomik sömürüye açık hale gelmelerine neden olur. Dolayısıyla, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye maruz kalmasının temel nedenleri arasında gelir yetersizliği, yüksek sağlık ve bakım maliyetleri ve sosyal güvenlik hizmetlerinin etkinliği önemli rol oynamaktadır (Cengiz, 2018; WHO, 2015). Emeklilik gelirinin yetersizliği, yaşlı bireylerin ekonomik bağımlılığını artıran en önemli faktörlerden biridir. Emeklilik döneminde alınan gelirler, genellikle çalışırken elde edilen kazançlara kıyasla düşük kalmakta ve yaşam maliyetlerini karşılama konusunda yetersiz kalabilmektedir. Bu durum, yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmesine neden olmakta ve dolayısıyla ekonomik olarak daha kırılgan hale gelmektedir (Ak ve Közleme, 2017; Mosafer vd., 2025). Emeklilik maaşlarının düşük olmasının temel sebepleri arasında, bireylerin çalışma hayatı sırasında ödediği primlerin miktarının ve süresinin sınırlı olması, emeklilik sistemlerinin belirli dönemlerde yapılan reformlarla gelirleri azaltması ve enflasyon oranlarının yüksek seyretmesi yer alır. Aynı zamanda, sürekliliği sağlanamayan veya yetersiz kalan sosyal güvenlik katkıları nedeniyle emeklilik gelirleri, artan yaşam maliyetleri karşısında gerilemektedir. Bu gelir yetersizliği, yaşlı bireylerin ekonomik bağımlılığını artırmakta olup, aile içi ve toplum içi bağımlılık düzeylerini yükseltmektedir. Maddi sorunlar karşısında yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyan yaşlılar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam kalitelerini sürdürebilmek adına ek gelir kaynaklarına yönelmekte veya ekonomik sömürünün farklı şekillerine maruz kalabilmektedir (Cengiz, 2018; Ak ve Közleme, 2017). Ayrıca, yetersiz emeklilik gelirleri nedeniyle yaşlı bireylerin tüketim seçenekleri daralmakta, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimi sınırlanmakta ve sosyal etkinliklere

katılımı azalmaktadır. Bu durum, yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemekle kalmayıp, sosyal izolasyon ve psikolojik sorunlara da zemin hazırlamaktadır. Yaşlı bireylerin sağlık harcamalarının yüksekliği, ekonomik sömürü biçimlerinin ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak öne çıkar. Bu durum, yaşlıların sağlık sorunlarının kronik hale gelmesi ve karmaşık tıbbi ihtiyaçlarının artmasıyla doğrudan ilişkilidir. Yaşlılar, yaşa bağlı olarak bağışıklık sisteminin zayıflaması, kronik hastalıkların yaygınlaşması ve fonksiyonel kapasitenin azalması nedeniyle düzenli ve yoğun sağlık hizmetlerine erişim ihtiyacı duyarlar (WHO, 2015). Ayrıca, çeşitli hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve rehabilitasyonu için yapılan harcamalar ciddi mali yük oluşturur. Sağlık sistemlerinin sunduğu hizmetlerin erişilebilirliği ve maliyetleri, yaşlılar üzerinde ek bir finansal baskı yaratır. Ülke genelinde sağlık sigortası sistemi ne kadar kapsamlı olursa olsun, sağlık harcamalarının önemli bir kısmı hastanın üstlenmesi gereken katkı payları ve ilave masraflardan kaynaklanabilmektedir. Bu durum, özellikle gelir düzeyi düşük veya ekonomik bağımlılığı yüksek olan yaşlı bireylerin sağlık harcamalarını karşılamada zorluk yaşamalarına neden olur. Sonuç olarak, yüksek sağlık giderleri, yaşlıların mali açıdan aşırı yüklenmesine ve bazen ekonomik sömürüyü artıran uygulamalara zemin hazırlar. Bunun yanı sıra, kronik hastalıkların ve uzun süreli tedavi süreçlerinin maliyetleri, yaşlıların gelirleriyle orantısızlık gösterir (Ak ve Közleme, 2017; WHO, 2015). Sınırlı gelir kaynakları, sağlık harcamalarının finansmanını güçleştirir ve ekonomik bağımlılığı artırarak, yoğun finansal sömürünün yol açtığı stres ve mağduriyeti çoğaltır. Bu bağlamda, yüksek sağlık harcamaları, yaşlıların hem maddi hem de psikolojik açıdan zor duruma düşmesine neden olup, ekonomik sömürünün temel dinamiklerinden biri olarak dikkat çeker. Dolayısıyla, sağlık giderlerinin yüksekliği, yaşlı bireylerin ekonomik durumlarını olumsuz etkileyerek, mevcut sömürsünü derinleştiren kritik bir unsurdur. Yaşlı bireylerin bakım gereksinimi, ekonomik sürdürülebilirlik açısından önemli bir maliyet unsuru oluşturmaktadır. Özellikle kronik hastalıklar, hareket kısıtlılıkları ve bağımlılık seviyelerinin artmasıyla birlikte, gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri için dışardan destek almaları kaçınılmaz hale gelir (Mosafer vd., 2025; WHO, 2015). Bu durum, ailenin ekonomik yükünü artırmakla kalmaz, aynı zamanda dışarıdan profesyonel bakım hizmetlerine olan talebi de yükseltir. Evde bakım maliyetleri, bakım sağlayan kişinin uzmanlık seviyesine, bakım süresine ve gereken ekipmanlara göre önemli ölçüde değişiklik gösterir. Temel ihtiyaçların karşılanması, tıbbi ve destek hizmetlerinin sağlanması, temizlik ve kişisel bakım gibi hizmetlerin maliyetleri, özellikle gelir düzeyi düşük yaşlılar için büyük bir maddi yük oluşturmaktadır. Evde bakım giderlerinin yanı sıra, bakım için harcanan zaman ve enerji de ekonomik refahı

olumsuz yönde etkiler. Çalışan yaşlılar veya yakınları, bakım sorumluluğu nedeniyle gelir getirici faaliyetlerde azalma yaşayabilir, bu da dolaylı ekonomik kayıplara yol açar. Ayrıca, bakımın sürekli ve kapsamlı olması, sağlık hizmetleri ve bakım ekipmanlarının sürekli tedarik edilmesini gerektirebilir; bu ise, maddi gücü sınırlı yaşlılar için büyük bir maliyet kalemi haline gelir. Bu bağlamda, bakım gereksiniminin ve buna bağlı maliyetlerin bilinçli bir şekilde planlanması, hem ekonomik sürdürülebilirlik hem de yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin korunması açısından önem taşımaktadır (Ak ve Közleme, 2017; Cengiz, 2018; Mosafer vd., 2025; WHO, 2015).

3.1.3. Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık

Sosyal izolasyon, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye daha açık hale gelmesinde kritik bir rol oynamaktadır. İzolasyon, yaşlıların sosyal bağlarından kopmasına ve güvenilir bilgi kaynaklarından uzaklaşmasına neden olurken, bu durum onların mali kararlarını etkileyebilecek dış müdahalelere karşı savunmasız kalmalarına yol açar. Sosyal bağların zayıflamasıyla birlikte, yaşlılar genellikle yakınlarından ve toplumdan kopar, bu da onları sahtekarlar veya kötü niyetli kişiler tarafından hedef alınmaya daha elverişli hale getirir. Ekonomik sömürü yöntemleri arasında, finansal bilgilerinin izinsiz kullanımına zemin hazırlayan telefon ve e-posta dolandırıcılıkları öne çıkar. Ayrıca, yakın çevresinde güvensizlik hisseden yaşlılar, maddi konularda karar verme konusunda zorluk yaşayabilir ve bu kişiler, onların menfaatlerini gözetmek yerine çıkarlarını ön plana çıkaran kişiler tarafından manipüle edilebilir (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014). Sosyal izolasyonun devamlılığı, yaşlı bireylerin yalnızca maddi değil, aynı zamanda psikososyal açıdan da zayıflamasına neden olur. Bu bağlamda, ekonomik sömürü, yalnızca finansal kayıplarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda yaşlıların özgüven kaybına ve psikolojik sağlıklarının bozulmasına da katkıda bulunur. Sonuç olarak, sosyal izolasyonun, yaşlıların ekonomik sömürü tehlikesini artıran kuvvetli bir faktör olduğu görülmektedir. Bu nedenle, yaşlıların sosyal bağlarını güçlendirmeye ve onları ekonomik açıdan bilgilendirmeye yönelik politikaların geliştirilmesi, korunma ve farkındalık sağlama açısından hayati önem taşımaktadır (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Yalnızlık, yaşlı bireylerin psikososyal durumu üzerinde derin ve karmaşık etkiler yaratmakta olup, bu durum ekonomik sömürünün meşrulaştırılmasında ve artmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yalnız kalan yaşlılar, sosyal bağlarının zayıflamasıyla birlikte güvensizlik ve çaresizlik duygularını yoğun biçimde deneyimler (Mosafer vd., 2025). Bu psikolojik durum, zamanla kişilerin karar verme yeteneklerini olumsuz yönde etkilerken, ekonomik açıdan daha savunmasız hale gelmelerine neden olur. Yalnızlık,

aynı zamanda yaşlı bireylerin bilgi ve farkındalık seviyelerini düşürerek, finansal tuzaklara ve dolandırıcılıklara karşı korunmasız kalmalarını teşvik eder. Bu durum, dolandırıcıların ve kötü niyetli kişilerin, sıkça yalnız ve kırılgan durumda olan yaşlılara yönelik ekonomik sömürü girişimlerini kolaylaştırmaktadır. Yalnızlık, ayrıca sosyal izolasyona bağlı olarak yaşlıların ortak çözümler ve destek mekanizmalarına ulaşmasını engeller; bu da onların finansal haklarını koruma ve bilinçlenme süreçlerini güçsüzleştirir. Dolayısıyla, yalnızlık sadece bireysel bir duygu değil, aynı zamanda sistematik ekonomik sömürünün kurulmasında ve sürdürülebilmesinde önemli bir araç haline gelir (Mosafer vd., 2025). Bu bağlamda, yaşlı bireylerin sosyal bağlarının güçlendirilmesi ve yalnızlıkla mücadele edilmesi, ekonomik sömürüyü engellemede temel adımlardan biri olarak görülmelidir. Yaşlı bireylerin finansal güçsüzlüğü, genellikle gelir yetersizliği, azalan tasarruflar ve artan sağlık harcamaları nedeniyle ortaya çıkar. Bu durum, onların maddi kaynaklarını etkin biçimde koruma veya yönetme kabiliyetlerini kısıtlar. Sonuç olarak, yaşlılar, finansal açıdan savunmasız hale gelir ve çeşitli kötü niyetli kişi ve kurumların saldırılarına karşı daha açıktır (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014). Ekonomik sömürünün temel unsurlarından biri, bu güçsüzlüğü kullanarak yaşlıların sahip oldukları maddi varlıkların veya hukuki hakların gasp edilmesidir. Dolayısıyla, yaşlıların finansal koruma önlemlerinden yoksun olması, sömürünün kolaylıkla gerçekleşmesine zemin hazırlar. Ayrıca, yaşlı bireylerin yatırım ve finansal kararlarını etkili şekilde alamaması veya dikkate alınmaması, onları saldırganlara karşı daha savunmasız hale getirir. Sosyal izolasyon ve yalnızlık durumu, bu finansal güçsüzlüğü artıran faktörler arasında yer alır; çünkü destek sistemlerinin zayıflaması ve bilgi eksikliği, onların finansal konularda bilinçli kararlar almalarını engeller. Bu olumsuz ortamda, kendilerini kıt kanaat geçindirmeye çalışan yaşlılar, ekonomik sömürü girişimlerine karşı korunmasız kalır ve maddi varlıklarını kaybetme riskleri artar. Böylelikle, finansal korumanın yetersizliği, yaşlı bireylerin genel refahını tehlikeye atmakta ve ekonomik sömürünün daha etkin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır (Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Ceylan, 2015).

3.1.4. Aile İçi Dinamikler ve Güç İlişkileri

Aile içindeki güç ilişkileri, özellikle yaşlı bireylerin konumu ve statüsü üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Geleneksel aile yapılarında, yaşlılık genellikle saygı ve otoriteyle ilişkilendirilmiş olsa da, günümüzde değişen toplumsal dinamikler bu algıyı karmaşıklaştırmaktadır. Birçok ailede, güç yapıları erkek egemen yapılar temelinde şekillenmekte olup, yaşlı bireylerin karar alma süreçlerindeki etkisi giderek azalmaktadır.

Bu bağlamda, ailedeki güç ilişkileri, ekonomik kaynakların dağılımı ve sosyal statü gibi faktörlerle yakından bağlantılıdır. Özellikle ekonomik bağımlılık, yaşlı bireylerin aile içi konumunu belirgin şekilde etkilemekte ve onları sömürünün mağduru haline getirebilmektedir. Ekonomik gücün aile içindeki dağılımının belirli normlar ve gelenekler çerçevesinde şekillendiği dönemlerde, yaşlıların ekonomik anlamda bağımlılığı artmakta ve bu durum, güç dengesinin sürekliliğini tehdit etmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Aynı zamanda, aile içi ilişkilerde güç sahibi olanların, yaşlı bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda kontrol etme veya yönlendirme eğilimi, sosyal ve kültürel normlara paralel olarak zamanla farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, güç ilişkilerinin yapısal ve kültürel unsurlar tarafından şekillendirildiği açıktır; aile üyeleri arasındaki hiyerarşi ve statü farklılıkları, ekonomik ve sosyal aktörlerin konumlarına göre yeniden tanımlanmakta, bu da yaşlılık döneminin getirdiği kırılganlık ve bağımlılık ile güç dinamiklerinin değişkenliğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, aile yapılarında güç ilişkileri, sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal normlarla da belirlenerek, yaşlı bireylerin yaşam kalitesi ve sosyal statüsü üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. İktisadi ilişkilerin yapısı ve aile içindeki güç dinamikleri, ekonomik sömürünün belirleyicileri açısından önemli göstergeler taşımaktadır. Ekonomik sömürünün ortaya çıkışında, bireylerin gelir kaynaklarının ve mali kaynaklara erişim düzeylerinin rolü büyüktür (Stiegel, 2012; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Ayrıca, aile üyeleri arasındaki gelir farklılıkları ve mal varlığı dağılımı, sömürünün temel belirleyicileri arasında yer alır. Örneğin, yaşlı bireylerin ekonomik bağımlılığı, genellikle aile fertlerinin gelir düzeyine ve maddi güçlerine bağlıdır. Bu durum, yaşlıların ekonomik açıdan güçsüz durumda kalmasının yanı sıra, ekonomik kararlar üzerindeki kontrolün de sınırlı olmasına yol açar. Bireylerin eğitim seviyesi ve mesleki pozisyonları, ekonomik bağımlılık ve sömürü oranlarını etkileyen önemli faktörlerdir. Yüksek eğitim düzeyine sahip olanların, ekonomik bağımsızlıklarını kazanma olasılıkları daha yüksektir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Buna karşılık, eğitim düzeyi düşük olan ve düşük gelir elde eden yaşlılar, aileleri tarafından daha fazla ekonomik sömürüye maruz kalabilir. Ayrıca, ekonomik göstergeler, bölgesel farklılıklar ve kültürel normlar ile şekillenen fiyat seviyeleri, ekonomik sömürü oranlarını doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer alır. Ekonomik sürdürülebilirlik ve yaşam standartlarının korunması, genellikle ailenin ekonomik gücüne ve iç ilişkilerin güç dengesine bağlıdır. Bu bağlamda, ekonomik sömürünün temel belirleyicileri, sadece bireysel özellikler değil, aynı zamanda aile yapısındaki güç ilişkileri ve toplumsal normlar tarafından şekillendirilir. Tarihsel ve kültürel bağlam, yaşlılık, güç ilişkileri ve aile içi dinamiklerin anlaşılmasında temel bir

unsur teşkil etmektedir. Geleneksel toplumlarda, aile yapısı ve bireylerin rol dağılımı, tarih boyunca köklü değişimler geçirmiştir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Osmanlı döneminde yaşlılar, saygı ve itibar gören, aile içinde rehberlik ve güç kaynağı olarak konumlandırılmıştır. Bu dönemde, aile bağları ve ortak değerler, kuşaklar arası dayanışmayı ve karşılıklı sorumlulukları pekiştirmiştir. Ancak, endüstri devrimi ve modernleşme süreçleriyle birlikte aile yapısı da evrim geçirmiştir. Çalışma hayatının yoğunluğu, kentleşme ve eğitim seviyelerinin artması, geleneksel yapıların zayıflamasına yol açmış; bireylerin bağımsızlaşması ve aile içi güç ilişkilerinin dönüşümüne neden olmuştur. Kültürel değerlerdeki değişim, yaşlılık kavramını ve bu dönemdeki güç dinamiklerini etkilemiş; saygı ve koruma odaklı anlayışlardan, daha bireysel ve ekonomik bağımlılık esasına dayalı yapılar oluşmuştur (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Ayrıca, farklı kültürlerde yaşlıların toplumsal ve ekonomik rollerine ilişkin algılar, tarih boyunca çeşitli şekillerde şekillenmiştir. Geleneksel toplumlarda yaşlılar, bilgi ve tecrübe kaynağı olarak değer görürken, modern toplumlarda ekonomik güç ve bağımsızlık önem kazanmıştır. Bu bağlamda, kültürel kodlar ve tarihsel süreçler, aile içi güç ilişkilerinin temel dinamiklerini belirlemiş ve günümüz aile yapılarında yaşlıların statüsünü şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Dolayısıyla, tarihsel ve kültürel faktörlerin, yaşlılık ve aile içi güç ilişkilerinin derinlemesine anlaşılması için kritik önemi bulunmaktadır. Aile içindeki rollerin evrimi, toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerindeki değişimle paralel olarak şekillenmiştir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Geleneksel yapılar içerisinde, yaşlı bireyler genellikle ailenin bilge ve koruyucu figürü olarak görülürken, kadınlar ve gençler ise daha çok üretim ve bakım rollerine odaklanmıştır. Ancak, sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle birlikte aile içi güç dengeleri belirgin biçimde değişmiştir. Kadınların toplum içindeki rolü genişleyip, eğitim ve çalışma imkanlarının artmasıyla ailedeki konumları güçlenmiş; yaşlı bireylerin statüsü ise, ekonomik bağımlılık ve genç kuşakların yükselişi nedeniyle zaman zaman erozyona uğramıştır. Ayrıca, nüfusun yapı değişiklikleri, yaşam beklentisinin uzaması ve aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi, hiyerarşik ilişkileri yeniden şekillendirmiştir. Bu süreçte, yaşlıların aile içindeki konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biri ekonomik bağımlılık olmuştur. Modern ailelerde, ekonomik güç ve bağımsızlık, geleneksel hiyerarşileri aşarak, ailenin iç dinamiklerini dönüştürmüş ve güç ilişkilerini yeniden tanımlamıştır. Dolayısıyla, aile içi rollerin evrimi, sadece kültürel tercihlerden değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal faktörlerin etkileşimiyle de şekillenmiş; bu değişim, hem güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasına hem de yaşlıların aile içindeki

statülerinin belirlenmesine önemli ölçüde yansımıştır (Stiegel, 2012; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Dong, 2015; Tuna ve Tenlik, 2017).

3.1.5. Dijital Yetersizlik ve Teknoloji Kullanım Zorlukları

Dijital yetersizlik, teknolojik gelişmelerin hızına ayak uydurabilme yeterliliğinin azalması veya eksikliği olarak tanımlanabilir. Bu kavram, özellikle yaşlı bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları temel sorunlardan biri olup, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanma becerileri ile doğrudan ilişkilidir. Dijital yetersizlik, yalnızca teknik bilgi ve becerilerin yetersizliğiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu bireylerin bilgiye erişim, iletişim kurma ve finansal işlemleri gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçlarını da zorlaştırmaktadır. Bu durum, yaşlıların dijital dünyadaki varlık gösterme seviyelerini sınırlayarak, ekonomik açıdan savunmasız hale gelmelerine neden olmaktadır. Dijital yetersizliğin ölçütleri arasında bireylerin teknolojik cihazları kullanmadaki yatkınlık düzeyi, internet erişimine sahip olup olmama durumu, temel bilgisayar ve akıllı telefon kullanımı konusundaki yeterlilikleri yer alır (Jin ve Fan, 2022; Seifert vd., 2020). Ayrıca, dijital okuryazarlık seviyeleri, çevrimiçi güvenlik ve gizlilik bilinci, teknolojik yeniliklere uyum sağlama kapasitesi de önemli değerlendirme kriterleri arasında sayılabilir. Bu ölçütler, yaşlı bireylerin dijital yetersizlik seviyesini nesnel ve sistematik biçimde ortaya koymayı amaçlar (Jin ve Fan, 2022). Dolayısıyla, bu kriterlere göre yapılan değerlendirmeler, yaşlıların dijital enstrümanlara erişim ve kullanımda yaşadıkları güçlüklerin boyutunu net biçimde ortaya çıkarmakta ve potansiyel çözüm yollarını belirlemede temel bir rol oynamaktadır. Dijital yetersizlik, sadece bireysel bir sorun olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik faktörlerle de yakından ilişkilidir. Özellikle yaşlı bireylerin dijital ortamda karşılaştıkları zorluklar, ekonomik sömürü risklerini artırmaktadır. Dijital yetersizlikleri nedeniyle finansal işlemleri gerçekleştiremeyen veya kısıtlı bilgiye erişen yaşlılar, bu ortamda sömürüye daha açık hale gelebilmektedir. Finansal dolandırıcılık ve sahtekarlıklar, dijital okuryazarlık eksikliği sebebiyle fark edilmeden gerçekleşebilir ve bu durum, yaşlıların ekonomik açıdan daha savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır (Jin ve Fan, 2022). Bu bağlamda, dijital yetersizlik kavramı, yaşlıların ekonomik sömürüye karşı korunması ve güçlendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu sebeple, dijital yetersizlik seviyelerinin tespiti ve uygun eğitimsel, erişim odaklı müdahalelerin geliştirilmesi, yaşlıların ekonomik güvenliğini sağlama adına temel stratejiler arasında yer almaktadır. Teknoloji kullanımındaki zorluklar, yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını ve ekonomik durumlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Dijital teknolojilere erişim ve bu

teknolojilerin etkin kullanımı konusunda yaşanan güçlükler, yaşlıların sosyal ve ekonomik bağımsızlıklarını sınırlandırmakta, dolayısıyla ekonomik sömürü risklerini artırmaktadır. Özellikle, dijital yetersizlik nedeniyle finansal işlemlerdeki azalma, sahtekarların ve dolandırıcıların hedefi haline gelme olasılığını yükseltmektedir (Görgün-Baran vd., 2017; Tuna Uysal, 2020). Bu durum, yaşlı bireylerin finansal bilgilerini koruma konusunda yetersizlik yaşamalarına ve dolayısıyla maddi kayıplarına yol açmaktadır. Ayrıca, dijital teknolojilere erişim ve kullanımda yaşanan güçlükler, yaşlıların finansal işlemleri gerçekleştirmelerini zorlaştırmakta, dolayısıyla ekonomik bağımsızlıklarını sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda, dijital yetersizlik ve teknoloji kullanım zorlukları, ekonomik sömürü olaylarının artmasına zemin hazırlamakta, yaşlı bireylerin finansal güvenliklerini tehdit etmektedir. Teknolojiye erişimdeki güçlükler, ayrıca sosyal izolasyonu derinleştirerek, yaşlıların bilgiye ulaşmasını ve destek kaynaklarına erişimini engellemektedir (Görgün-Baran vd., 2017; Tuna Uysal, 2020). Bu durum, ekonomik açıdan zayıf düşen yaşlıların sömürge ve aldatmacalara karşı savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, teknolojik zorluklar yaşlı bireylerin ekonomik yaşamını olumsuz etkileyerek, dijital ortamda artan sömürüye karşı önleyici tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, dijital okuryazarlığın geliştirilmesi ve erişim olanaklarının genişletilmesi, yaşlıların ekonomik güvenliğinin korunması açısından önemli adımlar olarak görülmelidir. Ekonomik sömürü, yaşlı bireyler üzerinde özellikle dijital ortamda önemli bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Dijital platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen dolandırıcılık, sahte yatırım teklifleri ve kimlik hırsızlığı gibi unsurlar, yaşlıların finansal güvenliğine ciddi zararlar vermektedir (Arıcı ve Bayram, 2021; Abbey ve Hyde, 2009). Bu durum, yaşlıların sahip oldukları birikimleri kaybetmelerine veya maddi açıdan daha savunmasız hale gelmelerine neden olmaktadır. Dijital teknolojilere erişim ve kullanımla ilgili yetersizlikler, bu riskleri artıran etkenler arasında yer almaktadır. Yaşlıların teknik bilgi eksikliği ve dijital okuryazarlık seviyelerinin düşük olması, onları yanlış yönlendirilmiş veya sahte tekliflere karşı korumasız kılmaktadır. Aynı zamanda, dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilen haksız ekonomik uygulamalar ve kişisel bilgilerin izinsiz kullanımı, yaşlıların dolandırıcılıklara karşı savunmasız kalmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, dijital çağda yaşlıların ekonomik güvenliğinin sağlanması, onların dijital yetkinliklerinin geliştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir (Görgün-Baran vd., 2017; Tuna Uysal, 2020). Eğitim ve erişilebilirlik önlemlerinin artırılması, yaşlıların dijital ortamda daha bilinçli ve güvenli davranışlar sergilemesine olanak tanımakta, aynı zamanda ekonomik sömürü girişimlerinin önüne geçilmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, yaşlılara yönelik

dijital okuryazarlık programları ve bilinçlendirme çalışmaları, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ekonomik sömürüyü engellemek adına kritik öneme sahiptir. Bireysel ve toplumsal faktörler, yaşlı bireylerin dijital yetersizlik ve teknolojiyi kullanmadaki zorluklarını aşmada önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal destek, yaşlıların dijital okuryazarlık seviyelerini artırmada ve teknolojinin sunduğu imkanlardan yararlanma konusunda kılavuzluk sağlar. Aile, akraba ve toplum içi sosyal bağlar, bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik ederek yaşlıların teknolojik araçlara erişimini kolaylaştırır (Arıcı ve Bayram, 2021; Abbey ve Hyde, 2009). Bunun yanı sıra, eğitim olanaklarının yetersizliği, yaşlıların dijital platformlarda etkin bir şekilde yer almalarını engelleyebilir. Güncel teknolojik gelişmelerle uyum sağlayabilmek için uygun eğitim programlarının hazırlanması ve erişilebilirliğin artırılması gerekir. Erişilebilirlik unsurları da, fiziksel engeller veya teknolojik altyapı yetersizlikleri nedeniyle yaşlıların dijital dünyaya katılımını sınırlar. Donanımsal ve yazılımsal erişim sorunlarının giderilmesi, kullanıcı dostu arayüzlerin geliştirilmesi ve bilgiye ulaşımın kolaylaştırılması, bu kesimin dijital yetersizlikle mücadele etmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda, ekonomik güçlükler ve sosyal desteğin yetersizliği, yaşlıların dijital cihazlara ulaşımını kısıtlayabilir ve dolayısıyla onların dijital dünyadan izole olmasına neden olabilir. Bu durum, ekonomik sömürü ile doğrudan bağlantılıdır; zira dijital yetersizlik, bazı yaşlı bireylerin finansal ve hukuki açıdan korunma imkânlarını azaltabilir (Arıcı ve Bayram, 2021; Abbey ve Hyde, 2009; Neves vd., 2013; Seifert vd., 2020; Tuna Uysal, 2020; Görgün-Baran vd., 2017; Jin ve Fan, 2022).

3.2. Finansal Sömürü Türleri

Yaşlı bireylerde karşılaşılan temel sömürü türleri arasında, ekonomik açıdan en yaygın ve önemli olanlar dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığıdır. Bu tür sömürüler, genellikle yaşlıların güvenine sahip olan kişiler veya organize suç grupları tarafından gerçekleştirilir. Dolandırıcılar, mağdurların bilgi açıklıklarından yararlanarak, bankacılık bilgileri, kredi kartı detayları veya kişisel kimlik bilgilerini temin edip, yasa dışı işlemler gerçekleştirirler. Kimlik hırsızlığı ise, yaşlıların kimlik bilgilerini ele geçirerek, mali işlemler veya sahte belgeler aracılığıyla maddi kayıplara neden olur. Bu suçlar, yaşlıların mali güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmenin yanı sıra, psikolojik açıdan da yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Aile içi ve yakın çevrede görülen sömürüler, çoğu zaman güven ve sevgi temelli ilişkiler üzerinden gelişir (Stiegel, 2012; Özüdürker, 2021). Bu kişiler genellikle yaşlıların mal varlığına veya gelirlerine müdahale ederek, finansal çıkarlarını suistimal ederler. Örneğin, miras veya mal paylaşımı gibi konularda şantaj veya baskı yapılarak,

yaşlı bireylerin mal varlıklarının devrine zorlanması sıkça rastlanan durumlardandır. Ayrıca, yakın çevreden gelen bu tür sömürü, mağdurların destek ve koruma mekanizmalarından mahrum kalmasına neden olabilir. Sağlık hizmetleri ve sigorta bazlı sömürü ise, yaşlıların sağlık durumu ve sigorta hakları üzerinden ortaya çıkar. Bu kapsamda, sahte veya yanlış bilgiyle sağlık ve sigorta kurumlarından avantaj sağlamak isteyen kötü niyetli kişiler, yaşlıların mali kaynaklarını hedef alır. Ayrıca, gereksiz veya abartılı tıbbi işlemler veya ilaçlar önerilerek, sağlık harcamalarının gereksiz yere artırılması söz konusu olabilir (Stiegel, 2012). Bu durum, yaşlıların maddi refahını olumsuz etkilediği gibi, uygun olmayan sağlık müdahalelerine de zemin hazırlar. Yetkilendirme ve güçlendirme yoluyla gerçekleştirilen sömürü ise, yaşlıların karar alma süreçlerindeki sınırlamaları veya ilgi alanlarındaki zayıflıkları kullanır. Bu kapsamda, bazı kişiler yaşlıların iradesine müdahale ederek, finansal kararlar veya işlemler üzerinde kontrol sahibi olur. Güçlendirme süreçlerine rağmen, kötü niyetli kişiler, bu kararları manipüle ederek finansal çıkarlar elde etmeye çalışırlar. Bu sömürü biçimi, genellikle yaşlıların kendi iradesi ve hakları üzerindeki otoritesinin zayıflamasıyla artar (Gamble vd., 2013). Dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı, yaşlı bireylerin finansal güvenliğine yönelik önemli tehditler arasında yer almaktadır. Bu tür suçlar, genellikle güven esasına dayalı iletişim yolları kullanılarak gerçekleştirilmektedir ve mağdurların dikkatinin dağıtılması veya güven duygularının istismar edilmesiyle kolaylıkla başarıya ulaşabilmektedir. Dolandırıcılar, telefon, e-posta veya sahte web siteleri aracılığıyla yaşlı bireyleri hedef alarak kişisel bilgilerini elde etmeye çalışır. Kimlik bilgileri ele geçirildikten sonra, bu veriler finansal hesaplara erişmek veya sahte finansal işlemler yapmak amacıyla kullanılabilir. Ayrıca, sahte çağrı merkezleri veya dolandırıcıların taklit ettiği resmi kurumlar aracılığıyla yapılan iletişimlerde, mağdurların kimlik ve finansal bilgileri tehdit altına alınabilir. Kimlik hırsızlığı, özellikle sosyal mühendislik teknikleri ve manipülasyon araçlarıyla komplike hale gelir (Jin ve Fan, 2022). Dolandırıcılar, mağdurların güvenini kazanmak için çeşitli taktikler kullanır; örneğin, aciliyet hissi uyandırmak, yardım talebinde bulunmak ya da bankanın önemli bir işlemi olduğunu iddia ederek kişisel bilgiler talep etmek gibi yöntemler bu kapsamda yer alır. Bu durum, yaşlıların dikkatini dağıtarak veya korkutucu mesajlar vererek doğru bilgilere ulaşmasını engeller. Ayrıca, bazı durumlarda, kimlik hırsızlığı, sahte belgeler veya sahte makbuzlar kullanılarak finansal sistemleri yanıltmaya yönelik sahte işlemler gerçekleştirilebilir. Korunma stratejileri arasında, yaşlı bireylere güvenilir iletişim ve bilgi edinme yöntemleri konusunda eğitim verilmesi büyük önem taşır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeler ışığında, kişisel bilgilerin paylaşımında dikkatli olunması ve yalnızca resmi ve doğru

kaynaklara başvurulması önerilir. Ayrıca, yaşlıların kimlik ve finansal bilgilerini kimseyle paylaşmamaları, bilinçli şifre kullanımı ve düzenli hesap kontrolleri yapılması riskleri azaltan önlemler arasındadır (Jin ve Fan, 2022). Bankalar ve finans kuruluşları ise, dolandırıcılık girişimlerine karşı ileri güvenlik protokolleri uygulayarak, müşterilerinin güvenliğini sağlamaya yönelik bilinçlendirme çalışmalarını artırmaktadır. Buna ek olarak, yaşlıların spam ve sahte e-postalara karşı uyarılması ve telefonla yapılan şüpheli taleplere karşı bilgi sahibi olmaları, dolandırıcılık girişimlerinin önlenmesine katkı sağlar. Sonuç olarak, dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı, yaşlıların finansal güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden unsurlar olup, eğitim, bilinçlendirme ve teknolojik önlemlerle etkin bir şekilde engellenebilir. Aile içi ve yakın çevrede yaşanan sömürü durumları, yaşlı bireylerin maddi güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden önemli bir sorundur. Bu tür sömürü, genellikle yakınların duygusal bağlarını ve güven ilişkilerini kullanarak gerçekleşir (Jin ve Fan, 2022; Özüdürker, 2021). Mağdurlar, aile üyeleri veya yakın çevredeki kişiler tarafından maddi olarak istismar edilirken, sıklıkla psikolojik manipülasyon, korkutma veya bağımlılık ilişkileriyle kontrol altında tutulurlar. Bu durum, yaşlı bireylerin mali karar alma süreçlerinde özgür iradesini kısıtlar; onların varlıklarına izinsiz el koyma veya finansal işlemler üzerinde kontrol kurma eğilimi artar. Aile içi sömürünün en belirgin yöntemi, yaşlıların mallarına izinsiz veya zorlama yoluyla ulaşmak, miras veya mal paylaşımını kendi lehlerine yönlendirmektir. Bu kişiler, yaşlı bireylerin onayı olmadan hesap hareketleri yapabilir, değerli alınması gereken kararları alabilir veya banka işlemlerini kendi adına gerçekleştirebilir. Güçlü duygusal bağlar ve sevgi bağı, mağdurların yakınlarının kötü niyetli niyetlerini fark etmesini engeller veya kabul edilmesini kolaylaştırır. Dolayısıyla, aile içi sömürü, genellikle gizli ve sinsi biçimde ilerler, mağdurlar ise durumun farkına varmakta güçlük çeker (Jin ve Fan, 2022; Stiegel, 2012). Yakın çevredeki sömürülerde ise, çoğu zaman kişiler arasında oluşan güven ilişkisi, mağdurların dikkatini dağıtır ve karşı tarafın çıkarlarına hizmet eden davranışlar sergilenmesine neden olur. Söz konusu kişiler, yaşlıların maddi kararlarını şekillendirmek, değerli varlıklarını devretmek ya da finansal bilgilerinin kullanılmasını sağlamak suretiyle kişisel çıkarlarına yönelik hareket ederler. Bu süreçte, özellikle maddi gücü ellerinde bulunduran yakınlar veya akraba grupları, yaşlıların rızası olmadan ya da onları ikna ederek finansal hareketlerde bulunabilirler. Sömürünün önlenmesi açısından, aile içi ve yakın çevredeki iletişimin şeffaf ve güçlü olması önemlidir. Yaşlı bireylerin finansal kararlarını alırken bağımsızlıklarının korunması, finansal işlemler sırasında üçüncü kişilerin onayı veya gözetimi sağlanmalıdır. Ayrıca, aile içi konuların yasal çerçevede düzenlenmesi ve güvencelerin oluşturulması, mağdurların korunmasını

güçlendirecektir. Bu bağlamda, eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla yakın çevredekilerin etik sorumluluk sahibi olması ve yaşlıların haklarının bilincinde hareket etmesi, sömürünün önlenmesinde temel unsurlardır (Stiegel, 2012; Özütürker, 2021; Gamble vd., 2013; Jin ve Fan, 2022).

3.2.1. Dolandırıcılık ve Sahtekârlık

Dolandırıcılık ve sömürü türleri, yaşlı bireylerin karşılaşılabileceği çeşitli tehditleri anlamada önemli bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çoklu dolandırıcılık yöntemleri, yaşlıların güvenliğini tehlikeye atan karmaşık ve çoğu zaman birbirini takiben gerçekleşen saldırı biçimleridir. Dolandırıcılar, finansal kayıplara yol açacak şekilde, telefon, posta veya yüz yüze iletişim kanallarını kullanarak farklı yöntemlerle yaşlı bireyleri hedef alırlar ve daimi güven ortamını sarsmaya çalışırlar. Sık kullanılan teknikler arasında sahte telefon çağrılarıyla banka veya devlet kurumları adına bilgi talep etme, varlıklar üzerinde haciz veya sahte hesaplar aracılığıyla dolandırıcılık yer almaktadır. Ayrıca, sahte satış veya yatırım fırsatları sunma, kişisel bilgilerinin çalınmasıyla sonuçlanabilecek tuzaklar da yaygın biçimlerdendir. Evde ve aile içi sömürü ise, yaşlı bireylerin yakın çevresi içerisindeki yanlış davranışları ve kötü niyetli uygulamaları kapsar (Özütürker, 2021; Jin ve Fan, 2022). Bu tür sömürüde, aile üyeleri veya yakın çevreden kişiler, maddi çıkarlar için yaşlılara karşı aşırı bağımlılık yaratmaya veya duygusal manipülasyon yapmaya yönelir. Bazı durumlarda, yaşlı bireylerin mal varlıkları üzerinde hak talep edilerek, izinsiz tasarruflar veya gayri resmi işlemler gerçekleştirilir. Bu durum, yaşlıların maddi güvenliğini tehdit ederken, aynı zamanda ruhsal ve duygusal sağlığını da olumsuz etkiler. Çevresel faktörler ve aile dinamikleri göz önüne alınarak, bu tür sömürülerle mücadelede aydınlatıcı ve bilinçlendirici çalışmaların önemi büyüktür. Dijital platformlarda karşılaşılan tehditler ise, teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte yaşlı bireyleri yeni risklere açık hale getirmiştir (Jin ve Fan, 2022; Stiegel, 2012). İnternet ve mobil uygulamalar üzerinden gerçekleştirilen dolandırıcılık faaliyetleri, sahte alışveriş, kimlik hırsızlığı ve sahte bağış kampanyaları gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Dijital ortamda yaşanan bu tehditler, genellikle anonim ve izlenmesi güç yapıda olup, yaşlıların teknolojik bilgi seviyesinin sınırlı olması nedeniyle daha fazla yararlanılmaktadır. Ayrıca, sosyal mühendislik teknikleri kullanılarak, yaşlı bireylerin güven duygusu suiistimal edilir ve kişisel bilgiler veya finansal detaylar kolayca ele geçirilir. Bu durumda, koruyucu önlemler ve bilinçlendirme faaliyetleri, dijital tehditlere karşı yaşlıların direnç seviyesini artırmada temel rol oynar. Dolayısıyla, çeşitli dolandırıcılık ve sömürü biçimleriyle mücadelede, kapsamlı ve çok

katmanlı yaklaşımlar geliştirilmesi zaruridir. Yaşlı bireyler, dolandırıcıların çeşitli ve karmaşık yöntemlerle hedef aldığı savunmasız gruplar arasında yer almaktadır (Özütürker, 2021; Jin ve Fan, 2022). Bu durum, dolandırıcıların tekil yöntemler kullanmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda çeşitli stratejileri bir arada birleştirdiği çoklu dolandırıcılık yöntemlerine başvurduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Çoklu dolandırıcılık yöntemleri, genellikle birbiriyle bağlantılı ve destekleyici şekilde planlanmakta, böylece mağdurların güven duygusu zede edilmekte ve kandırma oranı artırılmaktadır. Bu bağlamda, dolandırıcılar ilk olarak psikolojik manipülasyon tekniklerini kullanarak yaşlı bireylerin dikkatini çekmek ve güvenlerini kazanmak amacıyla çeşitli taktikler uygulamaktadır. Örneğin, sahte resmi makamlardan veya tanıdık kişilerden gelen aramalar gerçekleştirilerek, mağdurların acil ve önemli bir konuda bilgi verdiği izlenimi verilmektedir. Bu aşamada, kişisel bilgilerin veya finansal detayların alınması için ikna edici anlatımlar devreye sokulur (Özütürker, 2021). Ardından, bu bilgiler ışığında, dolandırıcılar farklı yöntemler eşzamanlı olarak devreye girer. Bunlar arasında, telefonla veya yüz yüze gerçekleştirilen sahte satışlar, sahte bağış çağrıları veya ödeme iyileştirme vadeleri bulunur. Öte yandan, bu yöntemler genellikle zaman içinde ve birbirini takviye ederek kullanılır. Örneğin, ilk temas sırasında kurulan güven ilişkisi sonrasında, mağdurun bilgileri alınarak telefon veya internet üzerinden yapılan finansal işlemler yönlendirilir. Ayrıca, mağdurun ruhsal durumunu analiz ederek, en zayıf noktalarına yönelik saldırılar planlanmakta ve bu noktalara odaklanılmaktadır. Dolandırıcılar, özellikle yaşlı bireylerin dikkatini dağıtmak ve zamanla kolayca ikna olmalarını sağlamak amacıyla, çoklu iletişim kanallarını (telefon, mesaj, e-posta, yüz yüze görüşme) etkin biçimde kullanmaktadır (Jin ve Fan, 2022). Bu yöntemlerin temel amacı, mağdurun farkında olmadan finansal kayıplar yaşamasını sağlamak ve güven ortamını istismar etmektir. Dolandırıcılar, çoğu zaman mağdurun yaşadığı sosyal izolasyonu ve teknolojik bilgi eksikliğini avantaja çevirmekte, böylece müdahale şansını azaltmaktadır. Çoklu dolandırıcılık yöntemi, hem psikolojik hem de finansal açıdan mağduru büyük ölçüde zarara uğratan karmaşık ve sistematik bir saldırı şeklidir ve dolandırıcıların, yaşlı bireylerin korunmasında çözüm odaklı stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Evde ve aile içi sömürü, yaşlı bireylerin ekonomik güvenliğini ciddi anlamda tehdit eden önemli bir sorundur. Bu tür sömürünün temelinde, yakın aile üyeleri veya tanınan kişiler tarafından yapılan çeşitli hile ve baskılar yatar (Stiegel, 2012; Özütürker, 2021). Özellikle ekonomik çıkar gözetilen aile fertleri, yaşlı bireylerin mal ve mülklerini zor kullanarak veya ikna yoluyla kontrol altına alabilir. Bu durum, genellikle duygusal bağların ve miras beklentilerinin istismar edilmesiyle kendini gösterir. Ayrıca,

aile içi iletişim kopuklukları ve yaşlı bireyin kendini savunma gücündeki azalma, sömürünün kalıcı hale gelmesine zemin hazırlar. Bu bağlamda, ekonomik sömürü olaylarında, yaşlıların finansal kararlarını aile üyelerinin yönlendirmesi ve bu kişilerin çıkarlarının ön plana çıkması yaygın gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, yaşlıların mali haklarının korunması ve aile içi ilişkilerin sağlıklı yürütülmesi açısından güçlü yasal düzenlemelerin yanı sıra toplum farkındalığının artırılması kritik önem taşımaktadır. Aynı zamanda, aile ortamında sömürü vakalarının tespiti ve önlenmesi için uzman desteği ve denetim mekanizmalarının etkin şekilde devreye alınması gerekmektedir. Bu tür durumların önüne geçilmesi, yaşlı bireylerin onurlu ve güvenli bir yaşam sürdürebilmesi açısından temel bir gerekliliktir (Stiegel, 2012; Özütürker, 2021; Jin ve Fan, 2022).

3.2.2. Banka ve Kart Bilgilerinin Kötüye Kullanımı

Banka ve kart bilgilerinin kötüye kullanımı, yaşlı bireylerin mali güvenliğini tehdit eden önemli bir risk unsurudur. Bu tür durumlarda, genellikle sahtecilik, dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı gibi yöntemlerle kişisel finansal veriler izinsiz şekilde elde edilir. Özellikle yaşlı bireyler, teknolojik gelişmelere olan uyum güçlüğü ve bilgi eksiklikleri nedeniyle bu tür saldırılara karşı daha savunmasız kalabilmektedir. Kötü niyetli kişiler, telefon, e-posta veya fiziksel ortamlarda gerçekleştirilen sahte çağrılar ve dolandırıcılık girişimleriyle yaşlıların banka bilgilerine ulaşmayı amaçlarlar. Ayrıca, elektronik bankacılık uygulamalarındaki güvenlik açıkları veya sahte web siteleri de bu bilgilerin çalınmasına zemin hazırlar (Jin ve Fan, 2022; Ünal, 2018). Bu bilgiler ele geçirildikten sonra, yasa dışı kullanımlar gerçekleşir; kredi kartı limitleri boşaltılır, hesaplara izinsiz girişler olur ve mali kayıplar yaşanır. Kötüye kullanım sonucu bazı durumlarda, ekonomik olarak ciddi zararlara uğrayan bireylerin maddi durumu sarsılır ve psikolojik etkilerle birlikte güven kaybı yaşarlar (Ünal, 2018; Stiegel, 2012). Bu riskleri en aza indirmek amacıyla, bireylerin güçlü şifre kullanımı, düzenli hesap kontrolleri ve şüpheli aktiviteleri derhal bildirmeleri önemlidir. Ayrıca, bankaların ve finansal kurumların bilinçlendirme çalışmalarıyla, müşterilerin güvenlik konusunda bilinçlenmelerini sağlamak ve sahtecilik girişimlerinin etkin şekilde önlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, teknolojik güvenlik önlemlerinin artırılması ve kullanıcıların bilinçlendirilmesi, yaşlıların mali güvenliğinin korunmasında temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik sömürü, yaşlı bireylerin maddi varlıklarının bilinçli veya bilinçsiz biçimde elden çıkarılmasıyla ortaya çıkan ciddi bir sorundur (Jin ve Fan, 2022; Stiegel, 2012). Bu durum, yaşlıların finansal güvenliğini zedelerken, aynı zamanda psikolojik ve duygusal açıdan da olumsuz etkiler yaratmaktadır. Yaşlı bireylerin banka ve

kart bilgilerine ilişkin bilgilerinin kötüye kullanılması, ekonomik sömürünün temel kaynaklarından biridir ve siber suçlar, dolandırıcılık girişimleri ile kişisel bilgilerin izinsiz erişimi aracılığıyla gerçekleşir. Bu tür fiiller, yaşlıların mali hatalarını veya hata yapmasını hedef alan açık kapıları etkin bir şekilde kullanabilir. Ekonomik sömürü, yaşlıların maddi kaynaklarının istismarıyla sınırlı kalmayıp, onların bağımsız yaşam becerilerini ve kendi karar verme süreçlerini de olumsuz yönde etkiler. Dolayısıyla, yaşlı bireylerin finansal bağımsızlığı zedelenirken, aynı zamanda aile, bakım kurumları ve toplum genelinde güven duygusu ciddi şekilde sarsılabilir (Ünal, 2018; Stiegel, 2012). Bu durum, yaşlıların yaşam kalitesini düşürürken, aileleri ve yakın çevresini de kaygıya sürükler. Ayrıca, ekonomik sömürü, yaşlıların uygun olmayan veya yüksek faizli kredilere yönlendirilmesine, finansal kurumlar ve diğer hizmet sağlayıcılar tarafından suiistimal edilmesine zemin hazırlar. Bu durum, ekonomik açıdan yaşlı bireylerin yükü artarken, genellikle acil ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeker hale gelirler. Aynı zamanda, ekonomik sömürü önlenmediğinde, yaşlıların uzun vadeli finansal planlamaları ve tasarrufları zarar görerek, onların mali bağımsızlıklarını kaybetme riski artar. Sonuç olarak, ekonomik sömürü, yaşlı bireylerin yaşamını ciddi ölçüde tehdit eden, ekonomik ve psikolojik açıdan yıkıcı sonuçlar doğuran bir sorun olup, etkili önleyici stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, finansal eğitim, bilinçlendirme çalışmaları ve hukuki düzenlemelerin hayata geçirilmesi, yaşlıların finansal güvenliğinin sağlanmasında temel unsur olarak görülmelidir (Ünal, 2018; Jin ve Fan, 2022; Stiegel, 2012).

3.2.3. Emekli Maaşının veya Gelir Kaynaklarının Gaspı

Gasp ve ekonomik sömürü kavramları, özellikle ekonomik sistemlerde güç ve kaynakların dengesizliklerini anlamada temel kavramlar olarak kabul edilir. Sömürünün kuramsal temeli, üretim süreçleri ve gelir dağılımı üzerindeki güç ilişkilerine dayanmaktadır. Bu bağlamda, sömürü kavramı, üretim araçlarına sahip olan sınıfın, çalışan sınıfın emeğinden aldığı bedel ile üretimin toplam değer arasındaki farktan doğan kazancını ifade eder. Marx'ın sınıf mülkiyeti ve emek değer teorisi, bu kavramların en köklü kuramsal temelini oluşturur. Sömürü, yalnızca ekonomik bir olgu olmanın ötesinde, toplumsal yapıların temel dinamiği olarak da anlaşılır; güç ilişkilerinin, mülkiyet haklarının ve devlet mekanizmalarının objektif sonuçlarıdır. Gasp kavramı ise, genellikle doğrudan ve zor kullanılarak veya hak ihlali yoluyla kaynakların el değiştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Ancak, ekonomik bağlamda gasp, sistematik ve yapısal bir boyut kazanmış olmakla birlikte, kısa

vadeli ve ani hamlelerle sınırlı olmayan, uzun süreli ve sürdürülebilir olmayan bir kaynakların alınmasını ifade eder. Gaspın yapısal boyutları, belirli ekonomik düzenlerin ve politikaların, kaynakların adil dağılımını engelleyerek, belirli grupların ya da sınıfların gelir ve servetlerinden sürekli olarak mahrum kalmasına neden olur (Dong, 2015; Stiegel, 2012). Kısa dönem ise, ani girişimler ve hukuki/ya da siyasi uyuşmazlıklar sonucu gerçekleşen kaynak kayıplarını kapsar. Bu iki boyut, ekonomik sömürü ve gasp süreçlerinin bütünsel anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Türkiye’de emeklilik sistemi, nüfusun yaşlanması ve çalışma gücünde oluşan dengesizlikler nedeniyle giderek daha önemli bir gelir güvenliği mekanizmasına dönüşmektedir. Sistem, temel olarak sosyal güvencesi olmayan bireylere belirli bir süre prim ödemeleri karşılığında emeklilik maaşı sağlama amacını taşımaktadır. Bu yapıya uygun sürdürülebilirlik ve etkinlik, sistemin finansal kaynakların doğru yönetilmesine ve düzenli denetimlere bağlıdır (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Emeklilik fonlarının finansmanı, sosyal güvenlik kurumları ve devlet bütçesi aracılığıyla sağlanmakta olup, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltma ve gelir kayıplarını önleme yükümlülüğü taşımaktadır. Ancak, politikalar ve uygulamada karşılaşılan sorunlar bu mekanizmanın etkinliğini sınırlamaktadır. Özellikle, primlerin yeterli olmaması, fonların uzun vadeli yatırımlara yönlendirilmesindeki zorluklar ve göç hareketleri gibi dinamikler, sistemi zayıflatmaktadır. Ayrıca, çeşitli yasal düzenlemeler ve reform girişimleri, sistemin sürdürülebilirliği ve gelir güvencesinin kalıcılığı açısından kritik öneme sahiptir. Bu açıdan, politikaların belirlenmesi sırasında gelir adaleti ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilmeli; uygulama aşamasında ise şeffaflık ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir (Stiegel, 2012). Sonuç olarak, Türkiye’de emeklilik sistemi, hem bireylerin ekonomik güvenliklerini sağlama hem de toplumsal istikrarı koruma bağlamında temel bir araç olmakla birlikte, sistemin yapısal sorunlarının çözümüne yönelik kapsamlı adımlar atılması kaçınılmazdır. Emeklilik fonlarının temel finansman kaynağı olarak, devlet tarafından oluşturulan zorunlu ve seçmeli katılım esaslı fonlar ön plana çıkmaktadır. Bu fonlar, çalışanların maaşlarından belirli oranlarda kesinti yapılarak biriktirilen fonlar aracılığıyla finansman sağlamakta ve nesiller arası gelir transferine imkan tanımaktadır. Ancak, bu sistemin sürdürülebilirliği ve güvenilirliği, finansal yönetimlerin etkinliği ve piyasa mekanizmalarının doğru işlemesine bağlıdır. Özellikle, emeklilik fonlarının yatırımlarında risk yönetimi ve çeşitlendirme stratejilerinin yetersizliği, fonların değer kaybını veya beklenmedik mali yükler doğurabilir (Stiegel, 2012; Dong, 2015). Ayrıca, mevzuat ve düzenleyici kurumların etkinliği, fonların finansal istikrarını doğrudan etkiler. Devlet tarafından kurulan bu

sistemlerin dışında, bireylerin özel emeklilik planlarına yönelimi de ekonomik giderlerin ve gelirlerin sürdürülebilirliği bakımından önemli bir rol oynar. Ancak, bireysel tasarrufların düşük seviyelerde olması ve finansal okuryazarlığın yetersizliği, bu alternatiflerin etkinliğini sınırlamaktadır. Yatırım araçlarının seçimi ve yönetimi, piyasa koşullarına uygun stratejiler geliştirilmesini gerektirirken, bu süreçlerde şeffaflık ve denetim mekanizmalarının etkin işletilmesi büyük önem taşır. Ayrıca, finansal krizler veya ekonomik dalgalanmalar, emeklilik fonlarının değerinde ciddi dalgalanmalara yol açabilir, bu da sistemin genel denenebilirliğini ve sürdürülebilirliğini tehdit eder. Bu bağlamda, emeklilik finansmanındaki yapısal sorunlar yalnızca mali yönetim ve düzenleyici uygulamalarla değil, aynı zamanda ekonomik yapının genel istikrarı ve gelir dağılımı politikalarıyla da yakından ilişkilidir (Stiegel, 2012). Böylece, emeklilik fonlarının yeniden yapılandırılması ve finansal sistemlerin güçlendirilmesi, ekonomik sömürüye karşı dirençli bir gelir güvencesi oluşturulmasının temel taşlarından biridir. Politikalar, düzenlemeler ve uygulama süreçleri, emeklilik gelirlerinin güvenliği ve sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Mevzuattaki yetersizlikler ve uygulama hataları, sistemde ciddi aksaklıklar doğurmakta, gelirlerin gasp edilmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle, emeklilik fonlarının yönetiminde şeffaflık eksikliği ve denetim mekanizmalarının zayıflığı, kaynakların etkin kullanımını engellemektedir. Ayrıca, uygulamadaki mevzuat uyumsuzlukları ve uluslararası standartlarla bütünleşme konusundaki gecikmeler, sistemin güvenilirliğini zedelemektedir (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014). Politika yapıcılarının, kısa vadeli siyasi çıkarlar doğrultusunda hareket etmesi, uzun vadeli finansal sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemekte, hak sahiplerinin mağduriyetine yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, uygulamada karşılaşılan idari ve bürokratik engeller, fonlara erişimi zorlaştırmakta, gelirlerin gaspını kolaylaştırmaktadır. Gelir kayıplarına karşı alınabilecek önlemlerden biri, mevzuatın uluslararası standartlara uygun hale getirilerek, şeffaflığın artırılmasıdır. Ayrıca, düzenleyici kurumların güçlendirilmesi ve denetim kapasitesinin geliştirilmesi, sistemdeki güveni artıracaktır. Uygulama sorunlarının çözümünde, halkın katılımının sağlanması ve yerel düzeyde denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesi de önemlidir. Tüm bu yapıların uyum içinde çalışması, emeklilik gelirlerinin gaspını engelleyecek ve gelir güvencesini güçlendirecektir. Sonuç olarak, politikaların ve düzenlemelerin sürekli gözden geçirilerek güncellenmesi ve uygulamadaki sorunların etkin çözümüne odaklanması, ekonomik sömürüye karşı mücadelede temel unsurdur (Stiegel, 2012; Peterson vd., 2014; Dong, 2015).

3.3. Finansal Sömürünün Yaşlı Birey Üzerindeki Etkileri

Finansal sömürü, yaşlı bireylerin psikososyal yaşamını derinden etkileyen karmaşık sonuçlar doğurmaktadır. Maddi kayıpların yanı sıra, bu tür sömürüler kişinin kendine güvenini sarsmakta ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşlı bireyler, finansal saldırılar sonucunda artan güvensizlik, kaygı ve bazen depresyon gibi psikolojik sorunlar yaşayabilirler. Bu durum, onları yalnızlaştırma eğilimini artırmakta ve sosyal ilişkilerinde zedelenmelere yol açmaktadır. Ayrıca, finansal kayıpların getirdiği maddi sıkıntılar, yaşamın diğer alanlarında da olumsuz etkiler yaratmakta, örneğin sağlık hizmetlerine erişim veya günlük ihtiyaçların karşılanmasında güçlükler ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte yaşlı bireylerin ailesi ve çevresiyle olan ilişkileri ciddi biçimde sarsılabilir; güven kaybı, çatışmalara ve sosyal izolasyona zemin hazırlayabilir (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Toplum içinde ise, yaşlılara karşı duyulan güven zedelenabilir ve genel sosyal dayanışma duygusu sarsılabilir. Sömürüye maruz kalmış bireylerin psikososyal sağlığını korumak için erken teşhis ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bireysel ve aile seviyesinde dikkatli gözlem ve iletişim, sağlık ve psikolojik desteklerin düzenli takibi, sömürüyü engelleme ve etkilerini hafifletmede etkili yöntemler arasında yer almaktadır. Maddi kayıplar, yaşlı bireylerin finansal güvenliği üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Bu kayıplar, öncelikle yaşam standartlarının düşmesine neden olurken, günlük ihtiyaçların karşılanmasında güçlüklerle karşılaşılmasına yol açar (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Özellikle emeklilik gelirlerine veya tasarruflara yönelik yapılan ani ve beklenmedik harcamalar, yaşam kalitesinde belirgin bir azalma ile sonuçlanabilir. Bu durum, yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını temin etme noktasında endişe ve kaygı seviyelerini artırır; güven duygusunun sarsılmasıyla birlikte psikososyal izolasyon riski de yükselir. Maddi kayıplar neticesinde, yaşlıların maddi konulardaki bağımsızlıkları azalırken, bağımlılık oranları artabilir. Aynı zamanda, finansal işlemler üzerindeki kontrolün kaybolması ve bu duruma karşı farkındalık eksikliği, benzer risklerin tekrar yaşanmasına zemin hazırlar. Ekonomik açıdan yaşanan bu kayıplar, sadece maddi değildir; duygusal ve psikolojik açıdan da yıkıcı etkiler doğurur. Güven duygusunun zedelenmesi ve mali kayıplar, kişinin kendine olan güvenini sarsabilir, stres ve depresyon gibi psikolojik sorunların gelişmesine katkıda bulunabilir (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Ayrıca, maddi kayıpların etkisiyle yaşanan maddi güçlükler, aile içi ilişkilerde gerilime ve çatışmalara da zemin hazırlayabilir. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin finansal kayıplarını erken tespit etmek ve önlemek adına çeşitli stratejiler geliştirilmesi büyük önem taşır. Kapsamlı bir değerlendirme ve izleme sistemleri, ekonomik sorunların büyümeden önlenmesine yardımcı olurken; aile ve

kurumların desteği, yaşlıların finansal güvenliğinin korunmasına yönelik etkin bir yol sağlar. Finansal sömürü, yaşlı bireylerin psikolojik ve duygusal sağlığında derin ve kalıcı etkiler bırakabilir. Bu süreçte, mağdurlar genellikle yoğun kayıplar ve güvensizlik duyguları yaşar; bu durum, zamanla depresyon, anksiyete ve düşük özsaygıya yol açabilir (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Maddi kayıpların yaratmış olduğu güvensizlik, bireylerin kendilerine olan inancını sarsarken, yaşam kalitelerini de olumsuz yönde etkiler. Sömürüye maruz kalan yaşlılar, kendilerini sürekli olarak tehdit altında hissetmeye başlar, bu da sosyal izolasyona ve iletişim kopukluğuna neden olabilir. Ayrıca, sömürü vakaları sonucunda oluşan suçluluk ve utanç duyguları, mağdurların ruh sağlığını derinden zedeler; bu da kronik stres ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Sürekli duygusal baskı ve maniplasyon, yaşlı bireylerin kendilerini değersiz ve umutsuz hissetmelerine neden olurken, aile ve yakın çevreyle ilişkilerde de kopukluklara yol açabilir. Bu durum, mağdurların kendilerini toplumdan izole etmesine, yalnızlık ve umutsuzluk duygularını derinleştirirken, uzun vadede yaşam doyumunu azaltır (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Dolayısıyla, psikolojik ve duygusal sonuçlar, finansal sömürünün etik ve toplumsal boyutunu aşarak, bireylerin yaşam kalitesi ve ruh sağlığı üzerinde kalıcı ve yıkıcı etkiler bırakabilir.

Finansal sömürü, yaşlı bireylerin aile ve toplum içindeki ilişkilerinde ciddi sorunlar yaratabilir. Bu durum, özellikle yaşlıların güven ve bağlılık duyduğu aile yeleri veya arkadaş çevresi tarafından gerçekleştirildiğinde, ilişkileri zedeler ve karşılıklı güveni zayıflatır. Sömürünün yol açtığı maddi kayıplar, yaşlıların ailelerinden veya yakın çevresinden beklentilerini ve duygusal bağlarını olumsuz yönde etkiler. Bu durum, aile bağlarını kopma noktasına getirebilir, dayanışma ve iletişimi azaltarak, yaşlı bireylerin yalnızlaşmasına neden olur. Toplum açısından ise, bu tür smrler, toplumsal bağların erozyonuna ve güven ortamının bozulmasına sebep olur (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Aile ve toplum ilişkilerinde meydana gelen bu sarsıntılar, dayanışma ve karşılıklı saygı ilkelerini zayıflatmakta; böylece, toplumun genel sağlık ve refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, finansal sömürü olaylarının artmasıyla birlikte, yaşlı bireylerin güven duygusu da azalır ki bu durum, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı iletişim ve destek mekanizmalarının işlemesini engeller. Güvenin zayıflaması, toplumda yaşlılara verilen değerin ve saygınlığın düşmesine yol açarken, aile içi bağların kopmasına veya zayıflamasına neden olabilir. Dolayısıyla, bu tür olayların önlenmesi ve üstesinden gelinmesi, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzenin sürdürülebilirliği açısından da büyük önem taşır. Bu nedenle, ailelerde ve toplumlarda güven ilişkilerinin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla alınacak önlemler, sömürüyü

önleme ve etkilerini azaltma noktasında temel stratejileri oluşturur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Finansal sömürüye ilişkin belirtiler, genellikle olayların tekrarlanabilirliği ve şüpheli durumların ortaya çıkmasıyla belirlenebilir. Özellikle, yaşlı bireylerin finansal faaliyetlerinde ani değişiklikler, alışılmadık harcamalar veya önemli tasarrufların beklenmedik biçimde azalması dikkat çekici göstergelerdir. Bu tür durumlar, sık sık tekrar eden veya gerekçe gösterilmeyen para transferleri, telefon veya yüz yüze yapılan alışılmadık finansal işlemlerle kendini gösterebilir. Ayrıca, yaşlı bireyin finansal kararlarındaki tutarsızlıklar, bilinç kaybı veya karışıklık da olası bir sömürü belirtisine işaret edebilir. Bireysel ve ailevi düzeydeki izlerin takibi, olası risklerin erken tespiti açısından önem taşır (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Aile üyeleri ve yakın çevre, yaşlı bireyin finansal belge ve hesap hareketlerini düzenli olarak gözden geçirmeli, alışılmadık harcamalara veya yeni tanıdıklara ilişkin gözlemlerini paylaşmalıdır. Aynı zamanda, finansal hesaplara erişim yetkileri ve banka hareketleri, olağandışı durumlar açısından periyodik olarak incelenmelidir. Bu uygulamalar, herhangi bir suistimalin önüne geçilmesine ve ihtiyaç halinde hızlı müdahale edilmesine imkan tanır. Kurumsal ve toplumsal kaynaklar da, sömürüyü tespit etme sürecinde önemli rol oynar.

Bankalar, finans kurumları ve kamu kuruluşları, şüpheli işlemler için özel izleme ve raporlama mekanizmaları kurmalı, şüpheli durumlar hakkında kurumlar arası bilgi paylaşımını güçlendirmelidir. Ayrıca, finansal eğitimi artırıcı programlar ve bilinçlendirme çalışmaları, yaşlı bireylerin finansal dolandırıcılıklara karşı farkındalıklarını artırabilir. Bu yöntemlerin etkin kullanılması, finansal sömürünün erken fark edilmesi ve engellenmesine katkı sağlayarak, yaşlı bireylerin mali güvenliğinin korunmasına önemli ölçüde destek olur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014; Özütürker, 2021; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010).

3.3.1. Ekonomik Kayıplar ve Finansal Çöküş

Ekonomik kayıplar, özellikle yaşlı bireylerin finansal yaşamını derinlemesine etkileyen belirleyici unsurlardan biridir. Gelir seviyelerindeki düşüş, yaşam standartlarında belirgin gerilemelere yol açarak temel ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirir. Bu durum, gıda, sağlık ve barınma gibi temel unsurların yanı sıra, sosyal etkinliklere katılım ve kültürel aktivitelerin de azalmasına neden olur. Sonuç olarak, ekonomik kayıplar yaşam kalitesinde ciddi bir bozulma yaratmakta, bireylerin günlük yaşamda karşılaştığı zorlukları artırmaktadır. Bireylerin finansal zorunluluklara bağlı olarak borçlanma döngüsüne girmesi, uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirliği tehdit eder. Gelirlerdeki azalma, varlıkların tasfiye edilmesine veya yeni borçların alınmasına

zorlayan bir ortam oluşturur Bu durum, yatırım imkanlarının daralmasına ve ekonomik hareketliliğin yavaşlamasına neden olur (Ak ve Közleme, 2017; Peterson vd., 2014). Ayrıca, artan borç yükü, ekonomik rahatlama sağlanana kadar bireylerin gelir akışını kısıtlar ve finansal stres seviyelerini yükseltir. Aynı zamanda, bu döngü risklerin ve belirsizliklerin artmasına neden olur, bireylerin maddi güvenliğini zayıflatır. Ekonomik kayıplar, yalnızca maddi kayıplarla sınırlı kalmaz; psikolojik ve sosyal alanlarda da derin etkiler bırakır. Finansal sıkıntıya düşen bireylerde kaygı ve depresyon belirtileri artar, bu da genel yaşam doyumunu düşürür. Sosyal ilişkilerde kopukluk ve izolasyon nöbetleri görülürken, yeniden sosyal bağ kurma süreçleri uzar veya güçleşir. Ayrıca, kendine güven kaybı ve toplum içi ilişkilerde azalma, uzun vadeli sosyal bütünleşme ve psikolojik sağlık açısından ciddi riskler oluşturur (Ak ve Közleme, 2017). Tüm bunlar, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin korunmasında ve psikososyal denge sağlanmasında önemli bariyerler ortaya çıkarır. Ekonomik sömürünün yaşlı bireylerin gelir seviyesinde önemli ölçüde düşüşlere yol açması, yaşam kalitesinde ciddi olumsuzluklara neden olmaktadır.

Bu durum, özellikle emekli maaşlarının enflasyon ve maliyet artışlarına karşı yetersiz kalması sonucu ortaya çıkar ve gündelik ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirir. Gelir kaybının artmasıyla birlikte, temel ihtiyaçların karşılanmasında sıkıntılar yaşanmakta, sağlık harcamaları ve bakım giderleri üzerinde ek bir finansal yük olmaktadır. Ayrıca, gelir seviyesindeki azalma, yaşam standartlarının düşmesine ve yaşamın daha az konforlu, daha az güvenli hale gelmesine neden olmaktadır (Seyyar ve Genç,: 2010: 834) (Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012). Bu bağlamda, yaşlı bireylerin kendilerine ve ailelerine bağımlılığı artmakta, böylelikle sosyal yalıtkan ve ruhsal çatışmalar baş göstermektedir. Gelir kaybı, sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanmasına, yaşam süresinin kalitesinin düşmesine ve genel anlamda yaşam memnuniyetinin azalmasına sebep olur. Bu durum, yaşlıların psiko-sosyal açıdan zayıflamasına, ekonomik bağımsızlıklarının azalmasına ve hayattan beklentilerinin düşmesine neden olur. Bu olumsuz etkilerin üstesinden gelmek için politikalarda yapılacak düzenlemeler, yaşlılara ekonomik destek sağlamak ve gelir seviyelerini korumaya yönelik stratejiler içermelidir. Böylece, gelir kaybının olumsuz etkileri hafifletilerek, yaşlı bireylerin yaşam kalitesi korunabilir ve toplumda aktif ve anlamlı bir yaşam sürdürebilmeleri sağlanabilir. Yetersiz gelir ve artan ekonomik zorluklar karşısında yaşlı bireyler, finansal sıkışıklıklarını hafifletmek amacıyla giderek daha fazla borçlanma yolunu tercih etmektedirler (Ak ve Közleme, 2017; Peterson vd., 2014). Bu durum, genellikle gelirin yeterli olmaması veya beklenmedik sağlık harcamaları gibi ani maliyetlerle birleştiğinde, borç seviyelerinin hızla yükselmesine neden olur. Borçlanma döngüsü, başlangıçta kısa vadeli çözümler

sunsa da, zamanla geri ödemelerin de maliyetleri artar ve bireylerin finansal açıdan daha zor bir duruma düşmesine yol açar. Bu süreçte, mevcut gelirlerin büyük bir kısmı borç geri ödemelerine ayrılmak zorunda kalırken, tasarruf ve yatırıma ayırabilecekleri fonlar azalır. Dolayısıyla, yeni yatırım imkanları kaçırılır; ekonomik faaliyetlerin durgunlaşmasına ve bireylerin finansal sürdürülebilirliğinin tehlikeye girmesine sebep olur. Bu olumsuz döngü, özellikle ekonomik kaynakların sınırlı olduğu dönemlerde daha belirgin hale gelir ve yaşlıların mali bağımsızlıklarını kaybetme riskini artırır (Ak ve Közleme, 2017; Peterson vd., 2014). Ayrıca, artan borç yükü, yaşam kalitesinde belirgin bir düşüşe neden olur; temel ihtiyaçların karşılanması bile güç hale gelir. Bu durum, bireylerin finansal güvencesini zedeleyerek, uzun vadeli ekonomik planlar yapmasını engeller ve genel anlamda ekonomik istikrarı olumsuz etkiler. Sonuç olarak, borçlanma döngüsünün sürekliliği, yaşlı bireylerin hem ekonomik hem de psikolojik açıdan ciddi kayıplar yaşamasına yol açmakta olup, sürdürülebilir politikalar geliştirilerek bu olumsuz etkilerin azaltılması önem arz etmektedir. Ekonomik sömürünün yaşlı bireyler üzerindeki psikolojik ve sosyal etkileri oldukça karmaşık ve derindir. Finansal kayıpların sonucunda meydana gelen gelir kaybı, bireylerin kendine olan güveninde azalmaya ve yaşam kalitesinde düşüşe neden olabilir. Bu durum, yaşlı bireylerde depresyon, kaygı bozuklukları ve umutsuzluk gibi psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkma olasılığını artırır (Peterson vd., 2014; Ak ve Közleme, 2017). Aynı zamanda, sürekli maddi kayıplarla başa çıkma çabası, stres seviyelerini yükselterek, bireylerin ruh sağlıklarını olumsuz etkiler. Sosyal açıdan ise, ekonomik zorluklar yaşlı bireylerin toplum içindeki aktif rolünü azaltabilir. Kendilerini dışlanmış veya desteklenmeyen hissetmeleri, aile ve arkadaş ortamlarında izolasyon oluşmasına zemin hazırlar. Ekonomik sıkıntılar, sosyal hareketliliği kısıtlar ve bireylerin toplumla bağlarını zayıflatabilir, bu da sosyal ilişkilerde bozulmalara yol açar. Ayrıca, finansal sorunlar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişim güçleşebilir, bu da hem fiziksel hem de mental sağlık durumunun daha da kötüleşmesine sebep olur. Bu karmaşık süreçler, yaşlı bireylerde kişisel doyumun azalmasına ve yaşamın anlamının yitirilmesine neden olabilir. Dolayısıyla, ekonomik kayıpların psikolojik ve sosyal boyutları, yaşlıların genel esenliği üzerinde ciddi ve kalıcı etkiler yaratabilir, bu yüzden bu alanda yapılacak müdahalelerin kapsamlı ve destekleyici olması önemlidir (Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012; Ak ve Közleme, 2017; Ceylan, 2015).

3.3.2. Psikolojik Etkiler (Kaygı, Utanç, Güvensizlik)

Ekonomik sömürüye maruz kalan yaşlı bireylerde psikolojik etkiler genellikle birbirleriyle bağlantılı karmaşık duygusal durumları içerir. Bu durumların başında güven

kaybı ve sürekli kaygı hâkim gelir. Ekonomik istikrarsızlık ve dolayısıyla finansal belirsizlik, yaşlıların geleceğe ilişkin endişelerini artırırken, güven duygusunu zedeler. Bu kişilerde, maddi konularla ilgili sürekli bir endişe ve panik hali oluşabilir; bu da günlük yaşam aktivitelerinde ve karar verme süreçlerinde olumsuz etkiler doğurur. Duygusal tükenmişlik ve umutsuzluk ise, ekonomik sömürünün uzun süreli etkileri arasında yer alır. Finansal kayıplar ve maddi güvensizlik, yaşlıların yaşam kalitelerini düşürür ve varoluşsal kaygılarını derinleştirir. Bu durum, kişinin yaşamdan beklentilerini ve umutlarını sorgulamasına, hüznün ve depresif duyguların yoğunlaşmasına neden olur (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Aynı zamanda, sürekli maddi sıkıntılarla mücadele eden yaşlı bireylerde enerji kaybı ve motivasyon eksikliği gözlemlenir. Kendine güvensizlik ve bağımsızlık kaybı, ekonomik sömürünün önemli psikolojik yansımalarıdır. Maddi bağımlılık ve mali güçlükler, bireylerin kendi kararlarını verme iradesini zedeler. Bu durum, kişinin özgüvenini azaltırken, kendini değersiz hissetmesine yol açar. Bağımsız hareket etme becerilerinin kaybı, kişinin özgürlük duygusunu zedeler ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler. Sosyal izolasyon ve yalnızlık da, bu süreçte belirgin hale gelmektedir (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Ekonomik kayıplar ve güvensizlik, bireylerin çevreleriyle bağlarını koparmalarına, toplumdan uzaklaşmalarına neden olabilir. Bu durum, psikolojik sağlık üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratırken, yalnızlık duygusunun derinleşmesine sebep olur. Sonuç olarak, yaşlıların sosyal destek ağlarından kopması, ruh sağlığını olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Stresle başa çıkma mekanizmalarının bozulması ise, ekonomik sömürünün yol açtığı diğer bir önemli psikolojik etkidir. Sürekli maddi kayıplar ve güvensizlik, bireylerin stresle baş etme yeteneklerini zayıflatır. Bu da anksiyete ve depresyon gibi psikiyatrik bozuklukların gelişimine zemin hazırlar. Aynı zamanda, stresle başa çıkmakta zorlanan bireylerin sağlıklı davranış modellerini sürdürememesi, yaşam kalitesini daha da düşürür ve uzun vadeli psikolojik sorunların ilerlemesine neden olur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Ekonomik sömürünün yaşlı bireyler üzerindeki en belirgin psikolojik etkilerinden biri olan güvensizlik ve kaygı, bireylerin yaşam kalitesini ciddi şekilde olumsuz yönde etkiler. Bu durum, ekonomik gelirlerin yetersizliği ve devam eden mali sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkar. Yaşlı bireylerin geleceğe yönelik belirsizlikleri artar; düzenli gelir kaynaklarının azalması ve beklenmedik mali yükler, güven duygularını zedeler. Bu bağlamda, sürekli bir endişe hali hâkim hale gelir ve yaşamın temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çekildiğine dair kaygılar derinleşir. Ayrıca, ekonomik istikrarsızlıklarının ilerlemesi, kişisel ve ailevi ilişkilerde güvensizlik yaratır; bu durum, yaşlı bireylerin kendilerini dışlanmış ve korunmasız hissetmesine neden olur. Günlük yaşamda karşılaşılan küçük

sorunlar bile büyüyerek ciddi bir kaygı kaynağı haline gelir (Peterson vd., 2014; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Sık sık endişe ve korkular ateşlenir, kişinin ruh sağlığını olumsuz etkileyerek, depresyon ve kaygı bozuklukları gibi psikiyatrik rahatsızlıkların gelişme riskini artırır. Ayrıca, ekonomik belirsizlikler nedeniyle kariyer sonrası yaşamın planlanması güçleşir, bu da varoluşsal korkuları ve güvensizlik duygusunu pekiştirir. Bu süreçte, yaşlı bireylerin kendilerine olan güvenleri azalırken, gelecek endişeleri yükselir, yaşamın anlamını sorgulamaya yönelirler. Güvensizlik ve kaygı, bu nedenle, ekonomik sömürünün psikolojik boyutunun en önemli ve süreklilik arz eden yansımalarından biri olarak kabul edilir ve yaşlıların ruh sağlığı üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakabilir. Ekonomik sömürünün yaşlı bireyler üzerindeki psikolojik etkileri arasında duygusal tükenmişlik ve umutsuzluk önemli bir yer tutmaktadır. Ekonomik kısıtlamalar ve sürekli maddi endişeler, yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilerken, günlük yaşamlarını sürdürebilmek adına çaba gösterme gücünü azaltmaktadır. Bu durum, kişilerin kendilerini değersiz, umutsuz ve hayattan beklentilerini yitirmiş hissetmelerine neden olur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Ekonomik zorluklar karşısında yaşlı bireylerin yaşadıkları stres, zamanla yoğun bir duygusal tükenmişliğe dönüşebilir ve bireylerde genel bir hayata karşı ilgisizlik ve güçsüzlük duygusu ortaya çıkar. Ayrıca, maddi sıkıntıların devam etmesi, ilerleyen yaşa rağmen uygun sağlık hizmetlerine ulaşamama gibi sorunlar da eklenince, kişi kendisini daha da izolasyon içinde, çaresiz ve umutsuz hissedebilir. Bu durum, bireylerin kendi değerlerini ve yaşam motivasyonlarını sorgulamalarına sebep olurken, psikolojik açıdan güçsüzleşmelerini hızlandırır. Sonuç olarak, ekonomik sömürünün etkisiyle ortaya çıkan duygusal tükenmişlik ve umutsuzluk, yaşlıların ruh sağlığını ciddi ölçüde tehdit eden ve yaşam kalitelerini düşüren önemli psikolojik sorunlardır. Bu duyguların yoğunlaşması, depresyon ve içe kapanma eğilimlerini artırabilirken, bireylerin yaşamın anlamını sorgulamasına yol açabilir. Dolayısıyla, ekonomik zorluklar karşısında yaşlıların psikolojik destek ve sosyal bağlamda güçlendirilmesi, uzun vadeli çözüm yolları aranmalıdır (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Ekonomik sömürünün yaşlı bireyler üzerindeki etkilerinden biri de kendine güvensizlik ve bağımsızlık kaybıdır. Bu durum, ekonomik açıdan sürdürülebilirliği zorlaşan ve mali açıdan bağımsızlıklarını yitiren yaşlı bireylerde derin bir güven sarsıntısına yol açar. Maddi kaynakların azalması, kişisel ihtiyaçların karşılanmasında güçlükler yaratırken, bireylerin kendilerine olan güven duygusunda belirgin zayıflamalar görülür. Bu kayıplar, genellikle günlük yaşam aktivitelerinde ve karar verme süreçlerinde bağımsızlıklarını kısıtlayan bir etkiye neden olur. İşlevselliklerini kaybetme korkusu ve maddi güvensizlik, yaşlıların kendi yaşamlarını kontrol etme becerilerini azaltır. Bu

durum, onların özgüvenlerini zedelerken, yaşam memnuniyetlerini de olumsuz yönde etkiler. Ayrıca, ekonomik bağımlılık haline gelmek, kişisel değer ve özsaygının zedelenmesine yol açar, bireylerin toplum içindeki yerlerine olan inançlarını sarsar. Bu psikolojik süreçler, yaşlı bireylerin özgüvenlerinin erozyonuna ve kendi yetkinlikleri hakkındaki olumsuz algıların pekişmesine neden olur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Ceylan, 2015).

3.3.3. Fiziksel Sağlığa Dolaylı Etkiler

Ekonomik sömürülerin yaşlı bireylerin fiziksel sağlığı üzerinde dolaylı etkileri çeşitli yollarla ortaya çıkmaktadır. Bu durum, öncelikle psikolojik stres seviyelerinin artmasına neden olur. Sürekli finansal kaygılar ve geçim sıkıntıları, kronik stresin güçlenmesine yol açar ve bu durum, bağışıklık sisteminin zayıflamasına zemin hazırlar. Artan stres ve kaygı, bedensel yönden yorgunluk, uyku bozuklukları ve kronik hastalıkların sürdürülebilirliğinde olumsuz etkiler yaratabilir. Ayrıca, ekonomik imkanların kısıtlanması neticesinde sosyal izolasyon riski yükselir. Ekonomik yetersizlikler, yaşlılarıyla sosyal etkinliklere katılımı engellerken, aile ve arkadaş çevresinden uzaklaşmaya neden olur (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Sosyal izolasyon, sadece psikolojik değil, aynı zamanda fiziksel sağlığı da olumsuz etkiler. Bu kronik stres durumu, literatürde yaşlı bireylerde uyku bozuklukları, tansiyon problemleri ve bağışıklık sisteminin zayıflaması gibi fiziksel sağlık sorunlarını tetikleyen en önemli dolaylı etkenlerden biri olarak kabul edilir. Bağışıklık sisteminin zayıflamasıyla enfeksiyonlara ve hastalıkların iyileşme süreçlerinin uzamasına yol açar (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Erişim engelleri, yaşlıların sağlık hizmetlerine ulaşmasını güçleştirir. Uygun fiyatlı ve ulaşılabilir sağlık hizmetlerinin az olması, kronik hastalıkların takibinde gecikmelere ve tedavi eksikliklerine neden olur. Bu durum, önemli sağlık sorunlarının daha ciddi hale gelmesine katkıda bulunur. Ayrıca, ekonomik kısıtlamalar, sağlıklı beslenme imkanlarını sınırlandırır ve böylece beslenme alışkanlıkları olumsuz etkilenir. Yetersiz ve dengesiz beslenme, kas kütlelerinin kaybı, enerji seviyelerinin düşüşü ve genel fonksiyonel yetkinlikte azalma ile sonuçlanır. Son olarak, ekonomik sorunlar yaşam kalitesini olumsuz etkiler ve bu durum, yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede güçlük yaşamalarına neden olur (WHO, 2015). Fiziksel dayanıklılığın azalmasıyla birlikte, temel hareketlerde zorluklar artar ve böylece fonksiyonel bağımlılık seviyeleri yükselir. Bu süreçler, yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetini ve bağımsızlık duygusunu olumsuz yönde etkileyerek, genel sağlık durumu üzerinde uzun vadeli ve dolaylı bir baskı oluşturur. Ekonomik sömürülerin yol açtığı psikolojik stres, yaşlı

bireylerin bedensel sağlığı üzerinde ciddi ve karmaşık yansımalar doğurmaktadır. Sürekli maddi kayıplar, finansal güvencesizlik ve geleceğe ilişkin belirsizlikler, yaşlı bireylerde kaygı, depresyon ve umutsuzluk gibi ruhsal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bu duygusal yükler, bedensel sağlık üzerinde dolaylı etkiler gösterir; örneğin, stres hormonu seviyelerinin yükselmesiyle bağışıklık sistemi zayıflar, kronik hastalıkların yönetimi zorlaşır ve iyileşme süreleri uzar (Dong, 2015; Peterson vd., 2014). Psikolojik baskılar, aynı zamanda uyku bozukluklarına ve enerji kaybına yol açarak günlük yaşamın sürdürülmesini güçleştirir. Ayrıca, ekonomik zorluklar nedeniyle uygun sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşanan güçlükler, tedavi sürecini yavaşlatır ve sağlık sorunlarının kronikleşmesini hızlandırır (Dong, 2015; Peterson vd., 2014).

Bu bağlamda, ekonomik sömürülerin yol açtığı psikolojik stresin, fiziksel sağlığı olumsuz etkilediği ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğü görölmektedir. Sağlık durumu üzerinde yayılan bu olumsuz etkiler, hem bireysel refah hem de toplum sağlığı açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik adaletsizliklerin yarattığı psikolojik yüklerin hafifletilmesi ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi, yaşlı bireylerin fiziksel sağlığını korumada kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal izolasyon, yaşlı bireylerin bağışıklık sistemi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen önemli bir faktördür. Sosyal ilişkilerin azalması, kronik stres düzeylerinin artmasına neden olabilir ve bu durum, bağışıklık sistemi fonksiyonlarında belirgin bir zayıflamaya yol açar. Araştırmalar, yalnızlık ve sosyal dışlanma yaşayan yaşlı bireylerin enfeksiyonlara karşı direncinin azaldığını ve hastalık sürecinin uzadığını göstermektedir (WHO, 2015). Ayrıca, sosyal izolasyon sonucunda yaşanan psikolojik stres, kortizol ve diğer stres hormonlarının salgısını artırarak, bağışıklık hücrelerinin etkinliğini azaltmakta ve enfeksiyonlara karşı direnç kaybına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle savunma mekanizmalarının zayıfladığı dönemlerde, hastalıkların şiddetini ve komplikasyon riskini yükseltmekte, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal bağların kopmasıyla oluşan izolasyon, yaşlı bireylerde depresyon ve anksiyete gibi psikiyatrik sorunların da yaygınlaşmasına zemin hazırlayarak, genel sağlık durumunu daha da kötüleştirmektedir. Dolayısıyla, ekonomik sömürüler ve buna bağlı sosyal dışlanma, yaşlı bireylerin fiziksel sağlığını koruma konusunda kritik bir tehdit teşkil etmekte ve bu durumun önüne geçmek için sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Erişim engelleri, yaşlı bireylerin fiziksel sağlıklarını dolaylı yollardan olumsuz etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır (WHO, 2015), 2015). Bu engeller, özellikle ekonomik yetersizlikler, ulaşım sorunları ve bilgi eksiklikleri gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanarak, sağlık hizmetlerine ulaşım sürecini zorlaştırmaktadır.

Ekonomik sömürüler nedeniyle gelir seviyeleri düşük olan yaşlı bireyler, sağlık bakımına erişim konusunda ciddi kısıtlamalarla karşılaşabilmektedir. Bu durum, finansal sömürünün sadece bir bütçe sorunu olmadığını, yaşlı bireyin fiziksel yaşam kalitesini ve biyolojik direncini doğrudan tehdit eden bir risk faktörü olduğunu sayısal olarak desteklemektedir. Bu durum, acil ihtiyaç duyulduğunda bile uygun sağlık hizmetlerinden faydalanmayı engellemekte ve hastalıkların erken teşhis edilmesini geciktirmektedir (Dong, 2015; WHO, 2015). Ulaşım sorunları, yaşlıların sağlık merkezlerine gitmesini zorlaştırmakta, bu da sağlık kontrollerinin ve tedavilerin düzenli olarak yapılmasını engellemektedir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan yaşlılar, uygun ulaşım imkanlarına sahip olmadıklarında, sağlık hizmetlerine erişimlerini ciddi ölçüde kısıtlamaktadır. Ayrıca, bilgi eksikliği ve sağlık sistemine ilişkin bilinç düzeyinin düşük olması da önemli bir bariyer teşkil etmektedir. Bu durum, sağlık hizmetlerinden haberdar olmayı ve kullanmayı güçleştirmekte, ayrıca hizmetlerin uygun ve zamanında alınmasını engellemektedir. Erişim engellerinin yoğun olduğu durumlarda, yaşlı bireylerin sağlık durumları daha da kötüleşmekte ve bu durum, fiziksel sağlıklarını dolaylı yoldan olumsuz etkilemektedir. Söz konusu engelleri ortadan kaldırmak ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak amacıyla, ilgili politikalar ve uygulamalar geliştirilmelidir. Bu, hem sağlık eşitsizliklerinin azaltılmasına katkı sağlayacak hem de yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin iyileşmesine imkan tanıyacaktır (Dong, 2015; Cooper vd., 2008; Peterson vd., 2014; WHO, 2015).

3.3.4. Uzun Vadeli Yaşam Kalitesi Kayıpları

Yaşlı bireylerde finansal sömürünün uzun vadeli yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkileri oldukça belirgindir. Finansal sömürü, yaşlıların mali kaynaklarına yönelik haksız ve izinsiz müdahaleleri içermekte olup, bu durum onların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını güçleştirmektedir. Uzun vadede, mali kayıpların devam etmesi ile birlikte fiziksel sağlık ve bakım erişimi sınırlanabilir, çünkü yetersiz finansal kaynaklar, tıbbi hizmetlere ulaşımında engeller oluşturabilir. Bu durum, kronik hastalıkların ve genel sağlık durumunun kötüleşmesine neden olabilir. Ayrıca, ekonomik zorluklar, yaşlı bireylerin uygun yaşam koşullarına ulaşmalarını engelleyerek yaşam kalitesini olumsuz yönde etkiler. Ruhsal sağlık açısından bakıldığında ise, finansal sömürü, güven kaybını ve yaşam doyumunun azalmasını beraberinde getirir. Bu durum, depresyon, kaygı bozuklukları ve izolasyon gibi psikososyal sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlar (WHO, 2015; Peterson vd., 2014). Özgüvenin sarsılması ve kendine olan güvenin azalması, yaşlı bireylerin toplumsal ve aile bağlarını zayıflatabilir. Uzun vadeli olarak, bu

etkiler, bireylerin aktivite katılımını ve yaşam doyumunu olumsuz anlamda etkileyerek yaşam kalitesinde kalıcı düşüslere neden olabilir. Ekonomik açıdan ise, finansal sömürünün sonuçları, yaşlıların ekonomik güvenliğinin kaybına yol açar. Bu durum, bağımsız hareket kabiliyetlerini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda genel yaşam kalitelerini de düşürür. Finansal kaynakların güvence altına alınamaması, yaşlı bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmesine ve bakım hizmetlerine erişim konusunda kısıtlamalara neden olur. Sonuç olarak, ekonomik istikrarın bozulması, yaşam kalitesini aşağı çeker ve bağımsız yaşam yeteneklerini zayıflatır (Peterson vd., 2014; WHO, 2015). Aile ve sosyal destek ağları üzerindeki etkiler de, finansal sömürünün uzun vadeli sonuçları arasında yer almaktadır. Mali sıkıntılardan dolayı yaşlı bireylerin aile içi ilişkileri ve sosyal bağları zayıflayabilir. Güçlü destek sistemlerinin azalması, psikososyal izolasyonu derinleştirirken, yaşlı bireylerin toplumdan ve ailesinden kopma riskini artırır. Bu durum, hem kendileri hem de yakın çevreleri için duygusal ve sosyal kayıpların yaşanmasına yol açar. Dolayısıyla, finansal sömürünün uzun vadeli etkileri, yaşam kalitesinin çeşitli boyutlarında kalıcı olumsuzluklara neden olurken, aynı zamanda yaşamın anlam ve doyumunu da azaltmaktadır. Yaşlı bireylerde finansal sömürünün, fiziksel sağlık ve bakım erişimi üzerinde olumsuz etkileri belirgin biçimde görülmektedir (Dong, 2015; WHO, 2015). Finansal kaynakların kaybı veya yanlış yönlendirilmesi, yaşlıların uygun sağlık hizmetlerine ulaşmasını engelleyebilir. Bu durum, nötrojen duyarlılığı olan kronik hastalıkların tedavisinde gecikmelere veya eksikliklere yol açarak, sağlık durumunun kötüleşmesine neden olur. Ayrıca, finansal kısıtlamalar nedeniyle yaşlıların düzenli tıbbi kontroller ve gerekliyse yatışlı bakım hizmetlerinden mahrum kalma riski artar. Bu kişiler, ekonomik sıkıntılar nedeniyle uygun yaşam koşullarını sürdüremeyebilir; beslenme alışkanlıklarından, hijyen standartlarına kadar pek çok alanda olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Finansal istikrarsızlık, sağlık bakımına erişim sırasında alternatif yolların veya destek sistemlerinin devreye girmesine engel teşkil edebilir. Bu da, hem temel ihtiyaçların karşılanmasını hem de acil durumlarda gerek duyulan müdahalelerin zamanında yapılmasını riske atar (WHO, 2015; Dong, 2015). Sonuç olarak, finansal sömürünün yol açtığı gelir kayıpları, doğrudan fiziksel sağlık ve bakım erişimini olumsuz yönde etkilerken, yaşam kalitesinde uzun vadeli azalmalara zemin hazırlar. Bu durum, yaşlıların bağımsızlıklarını kaybetmelerine ve genel sağlık durumlarının ilerleyen dönemlerde ciddi ölçüde bozulmasına neden olabilir. Yaşlı bireylerde ruhsal sağlık, genel yaşam kalitesinin sürdürülebilmesi ve iyileştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Finansal sömürüye maruz kalan yaşlıların ruhsal iyilik hali olumsuz etkilenmekte, bu durum depresyon, anksiyete ve düşük benlik saygısı gibi

psikolojik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Özellikle finansal bağımsızlıklarını kaybetme veya mali kaynaklarının kötüye kullanılması, kişisel güvenlik duygusunu zayıflatmakta ve yaşlı bireylerin psikososyal dayanıklılığını azaltmaktadır. Bu nedenle, ruhsal sağlığı güçlendirmeye yönelik girişimler büyük önem taşımaktadır (WHO, 2015; Peterson vd., 2014).

Psikososyal girişimler, yaşlıların güven duygusunu yeniden tesis etmeyi ve iç huzuru sağlamayı amaçlamaktadır. Bu konteksde, psikolojik danışmanlık ve destek programları, yaşlıların duygusal ihtiyaçlarını karşılamada etkili olmaktadır. Ayrıca, grup terapileri ve sosyal etkinlikler, yaşlıların yalnızlık ve izolasyon duygularını hafifletirken, kendilerine olan güvenlerini pekiştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu tür girişimler, yaşlıların yaşadıkları olumsuz deneyimlerin olumsuz etkilerini azaltmaya yöneliktir. Bunun yanında, aile ve toplumsal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, yaşlı bireylerin ruh sağlığını korumada temel bir unsur olarak görülmektedir. Aile içi iletişimin kuvvetlendirilmesi ve destekleyici iletişim biçimlerinin benimsenmesi, yaşlıların kendilerini güvende hissetmelerine katkı sağlar (Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012). Ayrıca, toplum temelli programlar ve sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği etkinlikler, yaşlıların aktif katılımını teşvik ederek hem psikososyal açıdan destek sağlar hem de yaşam doyumunu artırır. Yaşlı bireylerin ekonomik güvenliği ve bağımsızlığı, uzun vadeli yaşam kalitesini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir. Ekonomik güvencenin sağlanamaması, yaşlı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlüklerle karşılaşmasına neden olabilir. Bu durum, hem yaşam standartlarının düşmesine hem de psikososyal durumlarının olumsuz yönde etkilenmesine yol açar. Finansal sömürü, yaşlı bireylerin gelir kaynaklarını bilinçli veya bilinçsiz biçimde kaybetmesine sebep olup, ekonomik bağımsızlıklarını büyük ölçüde zedeler. Bu durum, yaşamsal kararlarını kendi iradeleriyle alımla özgürlüklerini kısıtlar ve onları dışsal bağımlılıklara karşı savunmasız hale getirir (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Ekonomik bağımsızlık, yaşlı bireylere elindekilere sahip çıkma ve yaşam alanlarını sürdürme konusunda özgürlük sağlar. Bu bağımsızlık, sadece maddi güçle değil, aynı zamanda kendine yeterlilik hissiyle de ilişkilidir. Finansal sömürü, çoğu zaman içsel motivasyonunu kaybeden veya finansal konularda yeterli bilgiye sahip olmayan kişilerin korunmasız durumda kalmasına neden olur. Bu noktada, ekonomik güvenliğin sağlanması için yaşlı bireylere finansal eğitim verilmesi ve gerekli korunma mekanizmalarının geliştirilmesi önem taşır. Ayrıca, devlet ve toplum tarafından sunulan koruyucu politikalar, yaşlıların ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmeleri adına kritik bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra, ekonomik güvenliğin sağlanması, yaşlıların sağlıklı ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri adına temel bir

dayanak oluşturur (Peterson vd., 2014; Dong, 2015). Ekonomik istikrar, acil durumlara karşı hazırlıklı olmayı, sağlık harcamalarını karşılamayı ve genel yaşam kalitesini artırmayı sağlar. Bu bağlamda, finansal sömürünün engellenmesi ve yaşlıların ekonomik haklarının korunması, uzun vadeli yaşam kalitesinin devamı açısından kaçınılmazdır. Sonuç olarak, ekonomik güvenlik ve bağımsızlık, yaşlı bireylerin onurlu ve sürdürülebilir bir yaşam sürmelerinde temel taşlar olup, toplumların sorumluluğu ve farkındalığıyla sürekli desteklenmesi gereken unsurlardır. Aile ve sosyal destek ağlarının, yaşlı bireylerin uzun vadeli yaşam kalitesine olan etkisi büyüktür ve bu bağlamda dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biridir. Güçlü aile bağı ve sürdürülebilir dostluklar, yaşlıların duygusal ve psiko-sosyal refahını artırarak, yalnızlık ve izole olma hissini azaltır. Aile yelerinin sağladığı duygusal destek, yaşlıların kendilerini değerli ve güvende hissetmelerini sağlar (WHO, 2015; Peterson vd., 2014). Aynı zamanda, aile içi dayanışma ve iletişim, ihtiyaç duyulduğunda bakım ve yardımın zamanında ulaştırılmasını kolaylaştırır. Sosyal destek ağları, ekonomik refahın sürdürülebilirliğine de katkıda bulunur. Yakın çevreden alınan mali ve moral destek, yaşlıların finansal bağımsızlıklarını koruma açısından kritik öneme sahiptir. Bu ağlar sayesinde, günlük ihtiyaçlara ulaşımda, sağlık hizmetlerine erişimde ve acil durumlarda hızlı çözümler üretilir. Ayrıca, güçlü destek yapıları, yaşlı bireylerin yaşamlarını daha güvenli ve istikrarlı hale getirirken, psiko-sosyal açıdan da dirençlerini artırır. Bireylerin topluma entegre olabilmesi ve aidiyet duygusunu güçlendirmesi, uzun vadeli yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen önemli faktörlerdir. Aile ve sosyal destek ağlarının varlığı, yaşlıların kendilerini yalnız hissetmemesini sağlar ve yaşam doyumunu artırır (Peterson vd., 2014; Dong, 2015; Stiegel, 2012; WHO, 2015).

4. YAŞLI YETİŞKİN BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜDEN KORUNMA YOLLARI

Yaşlı bireylerin finansal sömürden korunmasında bireysel önlemler, bilinçli ve dikkatli davranışların geliştirilmesini zorunlu kılar. İlk olarak, finansal bilinç seviyesinin artırılması ve erişilebilir eğitim imkanlarının sunulması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, yaşlı bireyler finansal ürünlerin ve sözde yatırım fırsatlarının risklerini daha iyi kavrayabilir, sahtekârların tuzaklarına karşı bilinçli bir duruş sergileyebilirler. Ayrıca, finansal konularda güncel bilgiye sahip olmak, olası manipölasyonlara karşı ilk savunma hattını oluşturur. İkinci önemli bir önlem ise hesap güvenliği ve internet güvenliğinin sağlanmasıdır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerde güçlü şifre kullanımı, düzenli şifre değişikliği ve iki faktörlü kimlik doğrulama gibi uygulamalar, hesapların kötü niyetli girişimlere karşı korunmasını sağlar (Stiegel, 2012). Ayrıca, bilgisayar ve mobil cihazların güncel antivirüs programlarıyla korunması, sahte e-postalar ve kimlik avı saldırılarına karşı önleyici tedbirlerdir. Güvenilir olmayan bağlantılardan uzak durmak ve tanımadıkları kişilerden gelen talepler konusunda dikkatli olmak, kişisel bilgilerin sızmasını engeller (Stiegel, 2012; Lusardi ve Mitchell, 2014). Bayilik ve yetkili kişi seçimi de bypass edilmesi gereken önemli alanlardandır. Güvendiği ve doğru referanslara sahip kişilere mali işlemlerinde yetki devretmek, riskleri minimize eder. Her durumda, karar alma süreçlerinde yakınlarla danışmak ve gerekirse profesyonel finansal danışmanların desteğini almak, yanlış yönlendirmelerin önüne geçer. Finansal bilinç ve erişilebilir eğitim, yaşlı yetişkin bireylerin finansal sömürüyü önlemede temel unsurlardan biridir. Bu kapsamında, bireylerin finansal kavramlar ve işlemler hakkında yeterli bilgi sahibi olmaları sağlanarak, bilinçli kararlar verme kapasitesi artırılır (Stiegel, 2012). Finansal okuryazarlık seviyesinin yükseltilmesi, hile ve dolandırıcılık girişimlerine karşı direnç gösterme yeteneğini güçlendirir. Ayrıca, yaşlı bireylerin erişimine uygun ve anlaşılır eğitim materyalleri geliştirilerek, ekonomik kararlarında kendilerini güvende hissetmeleri teşvik edilir. Bu eğitimler, çeşitli formatlarda sunulabilir; örneğin, yüz yüze atölye çalışmaları, basılı materyaller veya dijital platformlar aracılığıyla sunulan interaktif eğitimler tercih edilmelidir. Bu şekilde, farklı seviyedeki bireylerin öğrenme ihtiyaçlarına cevap verecek erişilebilirlik sağlanır. Bunun yanı sıra, finansal okuryazarlık eğitimi, sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, bireylerin finansal olaylara karşı farkındalığını artırmayı amaçlar. Bu farkındalık, kişilerin finansal dolandırıcılık ve kötü niyetli girişimlere karşı dikkatli olmalarını sağlar

(Lusardi ve Mitchell, 2014). Ayrıca, yaşı bireylere yönelik olarak, finansal işlemlerde dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında düzenli bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı ve destek mekanizmaları kurulmalıdır. Son olarak, finansal bilinç seviyesinin sürekli güncellenmesi ve geliştirilmesi amacıyla, erişilebilir ve sürekli eğitim hizmetlerine ulaşım kolaylaştırılmalıdır. Bu çalışmalar, yaşı bireylerin finansal haklarını koruma konusunda güçlenmelerine ve ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmelerine önemli katkılar sağlar. Bir diğerkoruyucu unsur ise bilinçli bir finansal tutum geliştirmektir (Jin ve Fan, 2022). Bireylerin dolandırıcılık yöntemlerine karşı şüpheli bir yaklaşım sergilemeleri ve finansal varlıklarını koruma konusundaki kararlılıklarını artırmaları, sömürü düzeyini düşüren temel koruma yollarından biridir. Yaşı yetişkin bireylerin finansal güvenliğini sağlamada hesap güvenliği ve internet güvenliği büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda, güçlü ve benzersiz parolaların kullanımı, hesaplara erişim sırasında iki faktörlü doğrulama yöntemlerinin tercih edilmesi gerekmektedir. Parolaların düzenli olarak güncellenmesi ve herhangi bir şüpheli etkinlik durumunda acil müdahale imkânı sağlanması, olası siber saldırıların önüne geçmede etkili önlemlerdir. Ayrıca, hesap bilgilerini ve kişisel verileri içeren bilgiler, güvenilir olmayan platformlarda paylaşılmamalı ve şüpheli e-postalar, telefon aramaları veya mesajlar karşısında dikkatli olunmalıdır (Stiegel, 2012; Lusardi ve Mitchell, 2014). Bu tür iletişimlerde kişisel bilgilerin talep edilip edilmediğine dikkat edilerek, potansiyel dolandırıcılık girişimlerinin engellenmesi mümkündür. İnternet üzerinden finansal işlemler gerçekleştirirken, kullanıcının sitenin güvenliğine dikkat etmesi önemlidir; adres çubuğunda “https://” ibaresinin ve güvenlik simgesinin bulunup bulunmadığı kontrol edilmelidir. Güvenilir ve bilinen platformlar tercih edilmeli, bilinçsiz indirmeler ve bilinmeyen bağlantılarla karşılaşmaktan kaçınılmalıdır. Ayrıca, bilgisayar ve mobil cihazların güncel yazılım ve antivirüs programlarıyla korunması, zararlı yazılımların ve virüslerin sistemlere sızmasının önüne geçer. Belirli zaman aralıklarıyla hesap hareketlerinin gözden geçirilmesi, şüpheli veya izinsiz işlemlerin erken tespiti açısından faydalıdır (Jin ve Fan, 2022). Gelir ve varlık yönetiminde şeffaflık, yaşı bireylerin finansal güvenliğinin temel taşıdır ve olası sömürülerden korunmada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda, finansal işlemlerin açık ve anlaşılır biçimde gerçekleştirilmesi, herhangi bir şüpheli durumun erkenden tespit edilmesine imkan sağlar. Öncelikle, gelir ve varlıkların detaylı bir şekilde belgelendirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi, mali durumun net bir şekilde izlenmesine yardımcı olur. Banka hesap özetleri, mali tablolar ve belgelerin titizlikle saklanması, yetkisiz erişim veya yanlış anlaşılma risklerini azaltır. Ayrıca, gelir ve varlıkların dağılımı ve kullanımı konusunda aile üyeleri veya güvenilir danışmanlarla

açık iletişim kurulması, şeffaflığın artırılmasını sağlar. Bu uygulama, finansal işlemlerle ilgili herhangi bir değişikliğin veya kaydın tüm ilgililerce bilinmesini temin eder (Jin ve Fan, 2022). Ayrıca, yaşlı bireylerin finansal kararları alırken, bilgi ve belge eksikliği ya da yanlış yönlendirmelere maruz kalmamaları için düzenli finansal raporlamalar ve denetimler önemli rol oynar. Bu sayede, olası muhtemel dolandırıcılık girişimlerine karşı hızlı müdahale edilerek finansal kayıplar engellenir. Şeffaf yönetim anlayışı, aynı zamanda finansal ürünlerin ve yatırımların anlaşılmasını kolaylaştırır. Yatırım ve tasarrufların durumu net biçimde görülerek, gereksiz riskler ve hatalı kararlar engellenmiştir. Ayrıca, finansal işlemleri belgeleyen ve doğrulayan kayıt sistemleri kullanmak, yanlışlıkların tespiti ve çözümüne hız kazandırır. Bu çerçevede, yaşlı bireylerin finansal bilgilerinin korunması ve işlemlerinin açık olması, onların haklarını savunma gücünü artırır ve finansal sömürüye karşı güçlü bir bariyer oluşturur. Sonuç olarak, gelir ve varlık yönetiminde şeffaflık, hem kişisel güvenliği sağlayan hem de mali açıdan sürdürülebilir bir yaşamın temel prensipleri arasında yer alır (Stiegel, 2012; Lusardi ve Mitchell, 2014; Jin ve Fan, 2022).

4.1. Finansal Okuryazarlığın Artırılması ve Bilinçlendirme Çalışmaları

Finansal okuryazarlık, yaşlı bireylerin finansal sömürü risklerine karşı kendilerini koruma becerilerinin temel temelidir. Bu beceri, bireylerin finansal terimleri anlaması, finansal ürünleri kullanma yetkinliği ve riskleri değerlendirebilme kapasitesini artırır. Özellikle karmaşık finansal araçların ve dolandırıcılık yöntemlerinin yoğunlaştığı günümüzde, finansal okuryazarlık, yaşlıların bilinçli kararlar alabilmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, finansal savunma mekanizmalarının geliştirilmesi, bilinçli tüketici davranışlarının oluşturulmasında temel rol oynar. Yaşlı bireyler, finansal işlemleri yaparken dikkatli olmaları, anlaştıkları kurumları ve ürünlerin içeriklerini detaylıca incelemeleri açısından okuryazarlık seviyelerine göre daha güvende olabilirler. Ayrıca, finansal okuryazarlık, finansal dolandırıcılık ve siber saldırıların doğrudan risklerine karşı direnç sağlar; bilinçli bireyler, sahtekârların tuzaklarına düşme olasılıklarını azaltır (Stiegel, 2012). Erişilebilir ve anlaşılır eğitim materyalleri, yaşlıların günlük finansal işlemlerinde ve acil durumlarda doğru adımlar atmaları konusunda destek sunar (Stiegel, 2012; Huston, 2010). Sonuç olarak, finansal okuryazarlık, yaşlıların mali bağımsızlıklarını koruma ve finansal sömürüye karşı direnç gösterme kapasitelerini güçlendiren en etkili araçlardan biridir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularda bilinçli kararlar alabilmesi ve olası risklere karşı savunma mekanizmalarını geliştirebilmesi açısından temel bir unsur teşkil eder. Özellikle yaşlı bireyler için finansal

okuryazarlık seviyesi, finansal sömürü risklerini azaltmada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda, okuryazarlık seviyesinin artırılması, yalnızca temel finansal kavramların anlaşılmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda finansal sistemin nasıl işlediğine ve finansal ürünlerin getirileri ile riskleri arasındaki ilişkiye dair derin bir farkındalık oluşmasını sağlar. Finansal savunma mekanizmaları, bilinçli tüketici olmanın ötesinde, finansal işlemler sırasında olası dolandırıcılık ve kötü niyetli uygulamalara karşı kendini koruma becerilerini kapsar (Stiegel, 2012). Bu mekanizmalar, bilinçli karar verme süreçlerini destekleyen bilgi ve becerilerin geliştirilmesine dayanır. Örneğin, tanımadıkları kişilerden gelen finansal teklifler dikkatle değerlendirilerek, şüpheli durumlarda yetkili kurumlara başvurma alışkanlığı kazandırmak, yaşlı bireylerin finansal korunmasını güçlendirir. Aynı zamanda, finansal sözleşmeler ve ekran korsanlığı gibi riskler konusunda farkındalık oluşturarak, sahte veya yanıltıcı bilgiye dayanarak yapılan işlemlerden uzak durmayı sağlar. Bu noktada, finansal okuryazarlığın artırılması, yaşlı bireylerin finansal sömürüye karşı dirençlerini güçlendiren en etkili yollardan biridir. Eğitim programları, pratik ve erişilebilir içeriklerle, emeklilik çağındaki bireylerin finansal temel kavramlardan başlayarak, dolandırıcılık ve kötü niyetli uygulamalara karşı koruyucu bilgiler edinmelerine imkan tanır (Stiegel, 2012). Ayrıca, teknolojik araçların bilinçli kullanımı ve güvenlik önlemlerinin alınması konusunda da eğitimler, bu koruma mekanizmalarını pekiştirir. Bilinçlendirme çalışmalarının bir diğer temel ayağını ise finansal tutumun geliştirilmesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, yapılacak eğitimlerde bireylere sadece bankacılık işlemlerini öğretmek yerine, finansal güvenlik bilincini ve rasyonel karar verme yetisini kazandıracak psikolojik ve davranışsal eğitimlerin verilmesi stratejik bir öneme sahiptir (Stiegel, 2012). Erişilebilir eğitim yaklaşımları, yaşlı bireylerin finansal bilgiye ulaşımını kolaylaştırmak ve finansal okuryazarlığı artırmak amacıyla çeşitli yöntemleri kapsar. Bu yaklaşımlar, yaşlıların eğitim süreçlerine aktif katılımını sağlamak ve teknolojik, sosyal engelleri aşmak için tasarlanmalıdır. İlk olarak, geleneksel eğitim yöntemlerine ek olarak, yüz yüze eğitim programları ile kişiselleştirilmiş destek sunmak büyük önem taşır. Bu sayede, bireylerin öğrenme hızına ve ihtiyaçlarına uygun içerik sağlanabilir. Ayrıca, görsel ve işitsel materyallerin kullanımı, öğrenmeyi kolaylaştırır ve bilgilerin kalıcılığını artırır (Huston, 2010; Remund, 2010). Dijital platformlar üzerinden erişilebilecek eğitim modülleri ise, zamana ve mekâna bağımlılığı azaltır. İnteraktif uygulamalar ve simülasyonlar sayesinde, gerçek hayatta karşılaşılabilecek finansal durumlar deneyimlenebilir.

Bu yaklaşım, yaşlıların güvenli ve etkili bir biçimde finansal kararlar almasını sağlar. Öte yandan, eğitimlerin kolay erişilebilir olmasını temin etmek adına, toplumsal

merkezler, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirlikleri geliştirilmelidir. Bu kurumlar aracılığıyla düzenlenen seminerler, atölyeler ve bilgilendirme oturumları, yaşlı bireylerin fiziksel veya psikolojik engellerini göz önünde bulundurarak tasarlanmalıdır (Lusardi ve Mitchell, 2014). Ayrıca, dil ve anlatım sadeleştirilmiş, jargon içermeyen içeriklerin kullanılması, bilgiye ulaşımı ve anlaşılmayı kolaylaştırır. Sonuç olarak, erişilebilir eğitim yaklaşımları, finansal konularda farkındalık ve bilinç oluşturma temel taşlarıdır. Bu yöntemlerle, yaşlı bireylerin finansal sömürüye karşı bilinçli ve korumalı hale gelmeleri sağlanabilir ve finansal okuryazarlık seviyeleri yükselterek, ekonomik açıdan bağımsızlıkları desteklenebilir. Bilinçlendirme ve farkındalık programları, yaşlı bireylerin finansal sömürüye karşı korunmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu programlar, toplumun geniş kesimlerinde finansal farkındalığın artırılmasını hedefleyerek, risklerin fark edilmesini ve korunma yollarının öğrenilmesini sağlar (Lusardi ve Mitchell, 2014; Stiegel, 2012). Kamu ve özel sektör işbirlikleri, çeşitli bilinçlendirme etkinlikleri ve eğitim çalışmalarıyla desteklenerek, yaşlı bireylerin finansal haklarına sahip çıkmaları ve olası saldırıların önüne geçilmesi adına önemli adımlar atılmaktadır. Bu işbirlikleri kapsamında düzenlenen seminerler, atölye çalışmaları ve bilgilendirici kampanyalar, finansal sömürü belirtilerinin tanınmasına ve bu konuda bilinçli hareket edilmesine imkan tanır. Ayrıca, medya aracılığıyla yapılan farkındalık çalışmaları, geniş kitlelere ulaşmayı amaçlar ve toplumsal algıyı şekillendiren önemli araçlardır. Medya organlarının sorumluluğu, doğru ve içeriği zengin bilgilendirmeleriyle, yaşlı bireylerin yanı sıra ailesi ve bakıcı gruplarının da bilinçlenmesini sağlamaktır. Toplumsal algıyı olumlu yönde şekillendiren bu çalışmalar, finansal sömürüye karşı dirençli bir toplum yapısının oluşmasına katkıda bulunur. Dolayısıyla, bilinçlendirme ve farkındalık programlarının etkinliği, sadece bilgi aktarmaktan ibaret olmamalı, aynı zamanda kişilerin bilinçli karar verme yeteneğini geliştiren ve dayanıklılık kazandıran uygulamalara da odaklanmalıdır. Bu sayede, yaşlı bireylerin finansal hak ve çıkarlarının korunması açısından sürdürülebilir ve etkili çözümler ortaya konabilir (Huston, 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014; Remund, 2010; Stiegel, 2012).

4.2. Güvenli Bankacılık ve Dijital Güvenlik Önlemleri

Bankacılık bilinci ve güvenliğin oluşturulması aşamasında, yaşlı bireylerin finansal işlemlerine ilişkin bilgi seviyelerinin artırılması temel bir önceliktir. Bu süreç, onların finansal hakları ve olası riskler konusunda bilinçlendirilmesini sağlayarak, sömürü girişimlerine karşı direnç geliştirmelerine katkıda bulunur. Bilinçli bankacılık

alışkanlıkları, kimlik doğrulama prosedürlerini anlamak, şüpheli faaliyetleri fark etmek ve güvenilir bankacılık hizmetlerini seçmek gibi temel konuları kapsar. Ayrıca, finansal işlemler sırasında dikkat edilmesi gereken noktaların eğitimlerle pekiştirilmesi, yaşlı bireylerin yanlış yönlendirmelerin, dolandırıcılıkların ve manipölasyonların kurbanı olmalarını önler (Jin ve Fan, 2022). Güvenli bankacılık uygulamalarının benimsenmesi adına, bankalar ve aileler tarafından ortaklıkla gerçekleştirilen bilinçlendirme faaliyetleri önemlidir. Bu bilincin gelişimi, aynı zamanda uygun bankacılık araçlarının ve teknolojilerin kullanımıyla desteklenmelidir. Güvenlik prosedürlerine uyum ve dikkat, yaşlı bireylerin finansal varlıklarını koruma noktasında kritik rol oynar. Özellikle, güçlü şifre kullanımı, iki faktörlü doğrulama, gizlilik ilkelerine uygun hareket etme gibi temel önlemler, finansal bilgilerin korunmasını sağlar. Öğrenme ve farkındalık artırıcı eğitimlerle, yaşlı bireylerin finansal işlemler sırasında karşılaşılabilecekleri olası saldırılara karşı hazırlıklı olmaları sağlanır (Jin ve Fan, 2022). Bunun yanı sıra, bankalar ve ilgili kurumlar, bilinçlendirme faaliyetlerine ek olarak, kolay anlaşılır ve erişilebilir bilgilendirme materyalleri sunmalıdır. Dijital güvenlik önlemlerinin bir diğer ayağını ise bilinçli bir finansal tutum sergilemek oluşturmaktadır. Bu bulgu, bireyin bankacılık kuralları hakkında teorik bilgiye sahip olmasının sömürüyü engellemekte yetersiz kalabildiğini; asıl korumanın iki aşamalı doğrulama, güçlü şifre kullanımı ve kart bilgilerinin gizliliği gibi pratik dijital güvenlik davranışlarıyla sağlanabileceğini desteklemektedir. Bu, yaşlı bireylerin kendi güvenliklerini sağlama noktalarında bağımsızlık ve özgüven kazanmalarına katkıda bulunur. Tüm bu yaklaşımlar, yaşlıların finansal kaynaklarını koruma ve olası dolandırıcılık girişimlerine karşı güvenlik altyapısını güçlendirme yolunda atılan önemli adımlardır. Sonuç olarak, bankacılık bilincinin ve güvenlik kültürünün yaygınlaştırılması, yaşlıların finansal sömürüye karşı direnç kazanmasına ve finansal bağımsızlıklarını sürdürebilmelerine imkan tanır. Dijital ortamlarda sağlanan bankacılık ve iletişim hizmetleri, yaşlı bireylerin finansal güvenliğini doğrudan etkileyen kritik unsurları içermektedir. Bu bağlamda, internet kullanımını güvenli hale getirmek amacıyla temel dijital güvenlik ilkeleri benimsemek büyük önem taşımaktadır (Stiegel, 2012). İlk olarak, güçlü ve karmaşık şifreler oluşturmak, şifrelerin düzenli olarak değiştirilmesi ve kişisel bilgilerin asla üçüncü kişilerle paylaşılmaması temel önlemleri teşkil etmektedir. Ayrıca, iki faktörlü doğrulama sistemlerinin kullanımı, hesabın kötü niyetli girişlere karşı korunmasını sağlar.

Günümüzde, sahtecilik amaçlı sahte web siteleri veya e-postalar üzerinden gerçekleştirilen kimlik avı saldırıları yaygınlaşmıştır. Bu nedenle, internet bağlantısının güvenli olup olmadığını kontrol etmek ve bilinmeyen kaynaklardan gelen bağlantılara

tıklamaktan kaçınmak gerekmektedir. Mobil cihazların güvenliği açısından, cihazlara düzenli güncellemeler yapmak ve antivirüs programları kullanmak, kötü amaçlı yazılımlara karşı etkili koruma sağlar (Stiegel, 2012). Ayrıca, finansal işlemler sırasında VPN kullanımı ve güvenli Wi-Fi ağlarının tercih edilmesi, bilgilerinin güvenliğini artırır. Yaşlı bireylerin dijital ortamda kendilerini koruma konusunda bilgilendirilmesi, farkındalığın artırılması açısından önemli bir adımdır. Bu bağlamda, aile üyeleri ve uzmanlar tarafından düzenlenen eğitimler ve bilgilendirme etkinlikleri, olası tuzaklar ve tehditler hakkında bilinçlenmeyi sağlar. Aynı zamanda, bankaların ve finans kuruluşlarının sağladığı dijital güvenlik önlemlerinin etkin kullanımı da güvenliğini kuvvetlendiren unsurlardandır. Özetle, dijital güvenlik ve internet kullanımı konusunda alınacak önlemler, yaşlı bireylerin finansal değerlerini koruma ve dolandırıcılık vakalarını en aza indirme açısından hayati öneme sahiptir. Bu önlemler, hem kişisel güvenliğin sağlanmasını hem de finansal istikrarın korunmasını destekler niteliktedir (Jin ve Fan, 2022). Acil durum protokolleri ve iletişim stratejileri, yaşlı bireylerin finansal sömürüye karşı korunmasında kritik bir rol oynamaktadır. Öncelikle, yaşlı bireylere düzenli olarak acil durumlar için hazırlanmış iletişim planlarının benimsenmesi gerekir. Bu planlar, herhangi bir şüpheli durumla karşılaşıldığında hangi kurumlara veya kişilere ulaşılacağını açıkça belirlemeli ve kolay erişilebilir olmalıdır. Ayrıca, ailesi, yakınları ve güvenilir üçüncü kişilerle acil durum iletişim kanallarının netleştirilmesi, hızlı ve etkin bir müdahale imkânı sağlar. Güvenilir iletişim araçlarının kullanımı, özellikle dijital ortamda güvenliğin sağlanması açısından önemlidir (Stiegel, 2012). Güçlü parola kullanımı ve çok faktörlü kimlik doğrulama gibi teknikler, acil durumlarda dahi iletişim bilgilerinin güvenli kalmasını temin eder. Ayrıca, yaşlı bireylere, kendilerine yönelik herhangi bir iletişimde dikkatli olmaları ve şüpheli mesaj veya aramalara karşı temkinli davranmaları öğütlenmelidir. Bu noktada, acil durumlarda kullanılacak telefon numaralarının ve iletişim kanallarının yan yana tutulması, acil durumda hızlı hareket edilmesini kolaylaştırır. İletişim protokolleri, aynı zamanda olası finansal saldırıların önlenmesine de yardımcı olur. Etkili bir iletişim planı, yaşlı bireyin ani ve kötü niyetli girişimlere karşı hazırlıklı olmasını sağlar. Bu nedenle, aileler ve bakım kurumları, yaşlı kişiye acil durumlarda hangi adımları atması gerektiği konusunda detaylı bilgi ve talimatlar sunmalı; iletişim kanallarındaki tüm bilgilerin güncelliği ve erişilebilirliği korunmalıdır.

Bu bütünsel yaklaşım, yaşlı bireylerin finansal güvenliğini artırmak ve olası sömürü vakalarını erkenden tespit etmek açısından temel bir tehdit önleme aracıdır (Jin ve Fan, 2022; Ünal, 2018; Seifert vd., 2020; Stiegel, 2012).

4.3. Aile, Kurumsal ve Profesyonel Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Aile içi destek mekanizmaları, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüsüne karşı koruma sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda, aile üyeleri arasında güçlendirilmiş farkındalık ve etkin iletişim stratejileri geliştirilmesi, yaşlı bireylerin haklarının ve ihtiyaçlarının doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamak açısından önem taşır. Aile içi iletişimin güvene dayalı ve açık olması, yaşlı bireylerin kendilerini güvende ve saygı görmüş hissetmesine katkı sağlar. Ayrıca, aile bireyleri arasında karşılıklı destek ve dayanışmayı artıracak eğitim ve farkındalık programlarının düzenlenmesi, yaşlıların ekonomik sömürü riskiyle karşılaşma olasılığını azaltır. Yasal ve mali koruma önlemlerinin alınması da aile içi destek mekanizmalarının temelini oluşturur (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Bu kapsamda, yaşlı bireylerin mal ve mülk üzerinde haklarını koruyacak yasal düzenlemelerin bilinmesi ve uygulanması önemlidir. Vasiyet, güçlendirilmiş vekaletname ve malların yönetimi gibi alanlarda bilinçli olmak, yaşlı bireylerin ekonomik haklarının korunmasına hizmet eder. Aynı zamanda, aile içi mali denetim ve şeffaflık mekanizmalarının kurulması, olası suiistimallerin önlenmesine katkı sağlar. Yaşlı bakımı ve güçlendirilmiş dayanışma ise, aile içinde sevgi ve saygı temelinde sürdürülebilir bir destek kültürü oluşturmayı hedefler. Bu bağlamda, aile üyelerinin düzenli bakım, sağlık takibi ve psikososyal destek sağlama yükümlülükleri bilinçlendirilmelidir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Güçlü bir dayanışma ağı, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüsüne karşı direncini artırmakla kalmaz, aynı zamanda onların yaşam kalitesini yükselten sürdürülebilir bir ortaklık modeli sunar. Bu yaklaşım, yaşlıların kendilerini değerli ve koruma altında hissetmelerini sağlayarak aile içi karşılıklı sevgi ve saygıyı pekiştirir. Sonuç olarak, aile içi destek mekanizmaları, yaşlı bireylerin haklarını güvence altına alan ve ekonomik sömürüyü engelleyen temel dayanaklar olup, etkili bir sosyal destek ağı oluşturulmasında kritik bir rol oynar. Aile içi farkındalık ve iletişim stratejileri, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüsüne karşı korunmasında temel bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, öncelikle aile üyeleri arasında açık ve samimi iletişimin teşvik edilmesi gerekmektedir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Yaşlı bireylerin finansal hakları ve mevcut durumları hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmalı, böylece bilinçli kararlar verme yetenekleri desteklenmelidir. Aynı zamanda, aile içi iletişimde saygı ve empati ilkelerinin ön planda tutulması, güven ortamının oluşmasını ve olası korku veya güvensizliklerin giderilmesini sağlar. Bu iletişim stratejileri, yaşlı bireylerin kendilerini daha güvende hissetmelerine ve ailede güçlü bir dayanışma ortamı oluşturulmasına katkıda bulunur. Ayrıca, ailede ekonomik kararların alınmasında ortak ve şeffaf süreçlerin benimsenmesi, sömürüyü önleyici ve

farkındalık düzeyini artırıcı bir yaklaşımdır. Eğitim ve bilinçlendirme seminerleri, aile içi iletişimi güçlendirmede ve özellikle finansal konulara ilişkin bilinç düzeyini artırmada etkin araçlardır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Tüm bu uygulamalar, yaşlı bireylerin ekonomik güvenliğinin zedelenmesini önlemeye ve onları koruyucu bir ortam oluşturmaya yöneliktir. Bu stratejilerin başarıyla uygulanması, aile içi bağların güçlenmesine ve yaşlıların yaşam kalitesinin yükselmesine de katkı sağlar. Yaşlı bakımında güçlendirilmiş dayanışmanın tesisi, ekonomik sömürünün önlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, ailelerin ve toplumun sorumluluk bilincinin artırılması, yaşlı bireylere yönelik kötü niyetli uygulamaların engellenmesine katkı sağlar. Aile içi dayanışmanın güçlendirilmesi, yaşlıların ihtiyaçlarına uygun bakım ve destek hizmetlerinin sürdürülebilirliğini sağlar (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Ayrıca, zaman içerisinde güçlenen iletişim ve farkındalık, yaşlı bireylerin haklarını koruma noktasında etkin bir araç haline gelir. Bu süreçte, yaşlı bireylerin bağımsızlık ve saygınlıklarını sürdürebilmesi, aile içi ve toplumsal desteğin koordinasyonu ile mümkün olur. Profesyonel destek mekanizmalarıyla entegre edilen bu güçlendirilmiş dayanışma modeli, yaşlıların ekonomik olarak sömürülmesine karşı etkin bir bariyer oluşturur. Bireylerin ekonomik haklarının korunması ve sömürünün önlenmesi amacıyla, ailelerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin aktif katılımı teşvik edilmelidir. Bu yaklaşımla, yaşlı bireylere yönelik uygulamalarda saydamlık ve adil süreçler sağlanır; aynı zamanda, ekonomik sömürünün önlenmesine yönelik güçlü ve sürdürülebilir bir destek sistemi inşa edilir. Sonuç olarak, yaşlı bakımında güçlendirilmiş dayanışma, sadece mevcut sorunların çözülmesi değil, aynı zamanda kritik bir koruma ve önleme mekanizması olarak, yaşlı bireylerin hak ve menfaatlerinin güvence altına alınmasında temel unsur oluşturur (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012; Dong, 2015).

4.4. Hukuki Destek ve Yasal Hakların Kullanılması

Sömürüyü önlemek amacıyla yaşlı bireylere sunulan hukuki destek mekanizmaları, çeşitli katmanlarda etkin çözümler geliştirmeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, hukuki danışmanlık hizmetleri, yaşlıların haklarını bilmeleri ve koruma yollarını öğrenmeleri açısından temel bir rol oynar. Bu hizmetler, erişilebilirliği artırmak suretiyle, yaşlıların hukuki süreçlere etkin katılımını sağlar ve sömürüye karşı bilinçlendirici bir işlev görür. Aynı zamanda, hukuki bilincin geliştirilmesi ve bilinçli başvuruların teşvik edilmesi, sömürü şikayetlerinin erken aşamada tespiti ve önlenmesi açısından kritik öneme sahiptir. İkinci olarak, şikayet ve yargısal süreçler, mağdur durumdaki yaşlı bireylerin haklarını aramalarına imkan tanır. Bu bağlamda, ulaşılabilir ve etkin yargı yolları ile koruma

mekanizmalarının varlığı büyük önem taşır. Mahkemeler ve ilgili merciler, özellikle aile içi ve toplum temelli sömürüyü engellemek için hızlı ve etkin kararlar verebilmekte, mağdurların haklarını güvence altına alabilmektedir (Stiegel, 2012). Ayrıca, özel yasal düzenlemeler ve suç duyurusu prosedürleri, sömürü olaylarının önlenmesinde caydırıcı etki yaratır. Üçüncü olarak, aile içi ve toplum temelli müdahale mekanizmaları, yaşlı bireylerin kendi yakın çevresinde destek bulmasını sağlar. Aile ve toplum içindeki bilinçli ve hassas müdahaleler, sömürü durumlarını erken aşamada tespit ederek önleyici adımlar atılmasını kolaylaştırır. Bu mekanizmalar, koruma altındaki bireylerin güçlendirilmesine ve mağduriyetlerin aşılmasına katkıda bulunur. Çocuk eğitimleri, toplumsal farkındalık kampanyaları ve yerel destek ağları, bu süreçte etkin görevler üstlenmektedir. Yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye karşı korunmasında hukuki danışmanlık hizmetlerinin erişilebilirliği büyük öneme sahiptir (Stiegel, 2012). Bu hizmetler, yaşlıların temel hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, hukuki bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırmayı hedefler. Hukuki danışmanlık, yaşlı bireylere hukuki haklarının neler olduğunu anlatmak, haklarını nasıl kullanacakları konusunda rehberlik yapmak ve olası hak ihlallerinde yol gösterici olmak açısından kritik bir rol oynar. Ayrıca, bu danışmanlık hizmetleri, yaşlıların kendi hak ve menfaatleri doğrultusunda bilinçlenmelerine olanak tanıyarak, bağımsız hareket etmelerini destekler. Erişilebilirlik konusunda çeşitli engeller bulunmaktadır. Özellikle, ekonomik açıdan zorluklar ve fiziksel kısıtlamalar, yaşlıların hukuki destek hizmetlerine ulaşmasını güçleştirebilir. Bu nedenle, devlet ve ilgili kurumların, yaşlıların hukuki danışmanlık hizmetlerine ücretsiz veya düşük maliyetle erişimini sağlaması büyük önem taşır (Stiegel, 2012). Ayrıca, hizmetlerin yaygınlaştırılması ve bilgilendirici kamu kampanyalarıyla farkındalık arttırılmalıdır. Bu bağlamda, çağrı merkezleri, danışma hatları ve ücretsiz hukuki yardım merkezleri gibi mekanizmaların etkin kullanımı sağlanmalıdır. Bireylerin hukuki haklara ulaşabilmesi için, kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları da destekleyici unsurlar arasında yer alır. Teknik altyapı ve erişim kolaylıklarıyla, yaşlıların hayatlarını kolaylaştıracak, mahkemelere ve hukuki süreçlere katılımını teşvik edecek çözümler oluşturulmalı, böylece ekonomik sömürüye karşı daha etkin bir koruma sağlanmalıdır. Tüm bu çalışmalar, yaşlıların temel haklarını bilinçli kullanmalarını sağlayarak, ekonomik sömürünün önlenmesine önemli katkılar sunacaktır. Şikayet ve yargısal süreçler, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye karşı etkin korunmasında önemli bir araçtır (Stiegel, 2012). İlk olarak, suistimal veya zorbalık mağduru olan yaşlıların durumu kendi haklarını etkin biçimde savunabilmeleri için resmi şikayet mekanlarına başvurmaları esastır. Bu süreçlerde, mağdurların haklarını koruyacak yasal prosedürler ve

destek sistemleri bulunmakta olup, bunların erişilebilirliği büyük önem taşımaktadır. Şikayetlerin doğru ve zamanında değerlendirilmesi için, yetkili makamların uzman ekiplerle donatılması ve yaşlı bireylerin dil ve iletişim tercihlerine uygun hizmet sunması gerekir. Yargısal süreçler ise, hak ihlallerine karşı önleyici ve yaptırım gücü sağlayan en temel mekanizmalar arasında yer alır. Mağdurlar, mahkemeler aracılığıyla ekonomik sömürüye sebep olan kişi veya kurumlar hakkında dava açabilirler. Bu süreçlerde, delil toplama ve hukuki temsil hakkı yaşlı bireylerin adil bir yargılanma hakkını temin etmek amacıyla büyük önem taşır (Stiegel, 2012; Dong, 2015). Ayrıca, mahkemelerin, yaşlı bireylerin özel durumlarını göz önünde bulundurarak ve toplumsal hassasiyetlere uygun kararlar alması gerekir. Yargı sisteminin etkinliği ve erişilebilirliği, mağdurların haklarını korumada temel unsurlardır. Bunun yanı sıra, şikayet ve yargısal süreçlerin etkin işlemesi için, yaşlı bireylerin yasal hakları konusunda bilinçlendirilmesi ve gerekli hukuki destekle güçlendirilmesi büyük önem taşır. Sivil toplum kuruluşları, avukatlar ve kamu kurumları tarafından sunulan rehberlik hizmetleri, mağdurların süreçleri daha iyi anlamasını ve doğru adımlar atmasını sağlar. Ayrıca, hukuki sürecin uzun ve karmaşık olabileceği göz önüne alınarak, mağdurların süreç boyunca psikolojik ve mali destek alması sağlanmalıdır. Böylece, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye karşı yasal haklarını etkin biçimde kullanabilmesi amacıyla güvenli ve erişilebilir adli ortamlar oluşturulmalıdır (Stiegel, 2012). Aile içi ve toplum temelli müdahale mekanizmaları, yaşlı bireylerin ekonomik sömürüye karşı korunmasında kritik öneme sahiptir. Bu mekanizmalar, öncelikle aile içinde güçlendirilmiş iletişim ve bilinçlendirme yoluyla yaşlı bireylerin haklarına yönelik farkındalığın artırılmasını sağlar. Aile üyeleri arasındaki dayanışma ve anlayışın geliştirilmesi, sömürü risklerini minimize ederken, olası ihlallere karşı erken uyarı ve müdahale imkanını da güçlendirir. Ayrıca, toplumun genelinde yaşlı haklarına ilişkin eğitim ve bilgilendirme programları düzenlenerek, sosyal bilinç seviyesinin yükseltilmesi hedeflenir. Bu bağlamda, toplum temelli destek ağlarının kurulması ve aktif hale getirilmesi, yaşlı bireylerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal açıdan da güçlendirilmesine olanak tanır. Mahalle konağı, dinlenme ve yardım merkezleri gibi yerel girişimler, yaşlıların sorunlarını dile getirebilecekleri, destek alabilecekleri ortamlar sağlar. Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarının rolü büyüktür; bu kuruluşlar, toplumsal farkındalık çalışmaları yaparak, mağduriyetlerin önlenmesine yönelik politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkı sunar (Stiegel, 2012; Dong, 2015; Lachs ve Pillemer, 2015).

5. YÖNTEM VE BULGULAR

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkinlerin finansal sömürü düzeylerini belirlemek amacıyla nicel araştırma yaklaşımı kapsamında tanımlayıcı ve ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Tarama modeli, katılımcıların mevcut tutum, davranış ve deneyimlerinin var olduğu biçimiyle incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu doğrultuda finansal tutum, finansal davranış, finansal bilgi düzeyi ve finansal sömürü değişkenleri betimlenmiş; değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak incelenmiştir.

5.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmanın odağında finansal sömürü olgusu bulunduğundan, finansal güvenlik açısından daha kırılgan kabul edilen orta ve ileri yaş grupları kapsama alınmıştır. Ulusal ve uluslararası çalışmalar, finansal aldatılma ve sömürü riskinin özellikle orta ve ileri yaş dönemlerinde arttığını; bilişsel gerileme, sosyal izolasyon, sağlık sorunları ve dolandırıcılık girişimlerine karşı savunmasızlığın bu riski güçlendirdiğini göstermektedir (Peterson vd., 2014; Mosafer vd., 2025). Bu nedenle alt yaş sınırı 40 olarak belirlenmiştir. Araştırmada kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örneklem, araştırmacının ulaşabildiği, veri toplamaya gönüllü ve çalışmaya katılmaya istekli bireylerin örneklem dâhil edildiği olasılıklı olmayan bir örneklem yöntemidir (Baltacı, 2018). Veriler hem çevrim içi anketlerle hem de yüz yüze uygulamalarla toplanmış; böylece farklı eğitim, meslek ve gelir gruplarından katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılar 40–45, 46–50, 51–55, 56–60, 61–65, 66–70 ve 71 yaş ve üzeri gruplarında değerlendirilmiştir. Aylık gelir grupları ise 0–10,000 TL, 10,001–20,000 TL, 20,001–30,000 TL, 30,001–40,000 TL ve 40,000 TL ve üzeri biçiminde sınıflandırılmıştır.

5.2. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak demografik bilgi formu ile birlikte iki farklı standart ölçme aracı kullanılmıştır. Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla Dünya Bankası (World Bank) tarafından geliştirilen Finansal Okuryazarlık Ölçeği esas alınmıştır (World Bank[WB], 2013). Ölçek; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum boyutlarını kapsamakta olup bireylerin finansal

okuryazarlık düzeylerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye olanak sağlamaktadır (World Bank, 2013).

Katılımcıların finansal sömürü düzeylerini belirlemek amacıyla Finansal Sömürü Ölçeği kullanılmıştır (Soydaş, 2023). Ölçek, yaşlı bireylerin finansal sömürüye maruz kalma durumlarını belirlemeye yönelik geliştirilmiş olup Türk kültürüne uyarlama sürecinde geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılarak kullanılabilir olduğu ortaya konulmuştur (Soydaş, 2023).

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; demografik bilgi formu ile finansal bilgi, finansal davranış, finansal tutum ve finansal sömürü ölçeklerinden oluşmaktadır. Ölçekler özgün yapıları korunarak uygulanmış ve elde edilen veriler istatistiksel analizlerde kullanılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Yaş grupları 40–45, 46–50, 51–55, 56–60, 61–65, 66–70 ve 71 yaş ve üzeri biçiminde sınıflandırılmıştır. İkinci bölümde katılımcıların finansal alışkanlıklarını, mali farkındalık düzeylerini ve finansal karar alma süreçlerine ilişkin tutumlarını ölçen maddeler bulunmaktadır. Bu maddeler, 1 “Hiç katılmıyorum” ile 5 “Tamamen katılıyorum” arasında değişen beşli Likert tipi derecelendirme kullanılarak değerlendirilmiştir (Likert, 1932).

1 = Hiç katılmıyorum

2 = Katılmıyorum

3 = Kararsızım

4 = Katılıyorum

5 = Tamamen katılıyorum

Katılımcıların finansal konuları ne derece önemsediklerini ve finansal planlama yapma eğilimlerini ölçen maddeler:

“Bir şey almadan önce maddi gücümün olup olmadığını dikkate alırım.”

“Mali durumumu yakından takip ederim.”

“Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve onlara ulaşmaya çalışırım.”

Anketin son bölümünde, katılımcıların finansal sömürüye maruz kalma olasılıklarını değerlendiren maddeler bulunmaktadır. Bu bölüm de 5’li Likert ölçeği ile yanıtlanmaktadır. Bu bölüm, özellikle yaşlı yetişkinlerde finansal güvenlik, manipülasyon, suistimal ve izinsiz para kullanımına ilişkin riskleri ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçekte yer alan bazı ifadeler şunlardır:

- “Şu anda birinin sizin izniniz olmadan paranızı almak veya kullanmak istemesi mümkündür.”

- “Finansal kararlar, işlemler veya planlar hakkında konuşabileceğim birinin olmasını isterim.”
- “Finansal kararlarım ve/veya işlemlerim konusunda endişeliyim.”
- “Mali durumum veya kararlarım hakkında moralim bozuk veya üzgün hissediyorum.”
- “Finansal konularda başkaları ile konuşuyor ve onları düzenli olarak ziyaret ediyorum.”

5.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler, nicel veri analiz tekniklerine uygun olarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel analiz programı (SPSS) kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz süreci; verilerin kodlanması, temizlenmesi, istatistiksel testlerin uygulanması ve sonuçların yorumlanmasını içeren çok aşamalı bir yapıda yürütülmüştür. Anket formundaki maddelerin büyük çoğunluğu Likert tipi olduğundan, analizlerde tanımlayıcı ve ilişkisel istatistiksel yöntemler kullanılmıştır.

Veri analiz süreci üç temel aşamada ele alınmıştır:

- Verilerin hazırlanması ve ön analiz
- Tanımlayıcı istatistiksel analizler
- İlişkisel ve karşılaştırmalı istatistiksel analizler

Veri seti analiz öncesinde incelenmiş; eksik veya hatalı işaretlenen sorular belirlenmiştir. Eksik verinin analiz sonuçlarını etkileyebilecek düzeyde olduğu formlar değerlendirme dışı bırakılmış, sınırlı sayıdaki eksik değerler ise uygun istatistiksel yöntemlerle ele alınmıştır (Büyüköztürk, 2020). Demografik değişkenlere sayısal kodlar atanmış, Likert tipi maddeler 1 ile 5 arasında puanlanmıştır. Veri temizleme sürecinde uç değerler kontrol edilmiş ve analizleri bozacak düzeyde aykırı değer bulunmadığı görülmüştür. Ölçeklerin iç tutarlılığı Cronbach Alfa katsayısı ile değerlendirilmiş; 0,70 ve üzerindeki değerler kabul edilebilir güvenirlik düzeyi olarak yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2020).

İstatistiksel analizlere geçilmeden önce verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Finansal sömürü (FINS), finansal tutum (FINTUTUM), finansal davranış (FINDAV) ve finansal bilgi (FINBILGI) değişkenlerinin çarpıklık değerlerinin -0,617 ile 0,039; basıklık değerlerinin ise -0,369 ile 1,982 arasında olduğu belirlenmiştir. Bu değerlerin ± 2 aralığında bulunması, değişkenlerin normal dağılım varsayımını karşıladığını göstermektedir (George ve

Mallery, 2024). Bu doğrultuda parametrik istatistiksel yöntemlerin kullanılmasının uygun olduğu kabul edilmiştir.

Regresyon analizinden önce bağımsız değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı olasılığı incelenmiştir (Hair vd., 2019). Varyans şişirme faktörü (VIF) değerlerinin 1,050–1,130, tolerans değerlerinin ise 0,885–0,953 aralığında olduğu belirlenmiştir. Tolerans değerlerinin 0,20'nin üzerinde, VIF değerlerinin 5'in altında olması bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu bulunmadığını göstermektedir (Hair vd., 2019).

Veri analizinin ikinci aşamasında katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Finansal sömürü, finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi değişkenleri için ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiştir. Üçüncü aşamada değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi, bağımsız değişkenlerin finansal sömürü üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.

5.4. Bulgular

5.4.1. Demografik Özellikler

Araştırma kapsamında ulaşılan 409 katılımcının demografik özelliklerine ilişkin dağılım Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Demografik özellikler

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kadın	213	52,1
	Erkek	196	47,9
Medeni Durum	Evli	217	53,1
	Bekar	192	46,9
Eğitim Düzeyi	İlkokul	24	5,9
	Ortaokul	48	11,7
	Lise	97	23,7
	Ön Lisans	89	21,8
	Lisans	92	22,5
	Yüksek Lisans	40	9,8
	Doktora	19	4,6

Tablo 1. Devamı

Değişken	Grup	n	%
Yaş Grubu	40–45	205	50,1
	46–50	68	16,6
	51–55	46	11,2
	56–60	36	8,8
	61–65	27	6,6
	66–70	19	4,6
	71+	8	2,0
Mesleki Durum	Emekli	96	23,5
	Kamu Çalışanı	112	27,4
	Özel Sektör	121	29,6
	Ev Hanımı	80	19,6
Aylık Gelir	0–10.000 TL	146	35,7
	10.001–20.000 TL	102	24,9
	20.001–30.000 TL	83	20,3
	30.001–40.000 TL	54	13,2
	40.000 TL ve üzeri	24	5,9

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %52,1'inin (n = 213) kadın, %47,9'unun (n = 196) erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların %53,1'i evli, %46,9'u bekârdır. Eğitim düzeyi açısından en yüksek oran %23,7 ile lise mezunlarına, en düşük oran ise %4,6 ile doktora mezunlarına aittir. Katılımcıların %50,1'i 40–45 yaş grubundadır; 61 yaş ve üzerindeki katılımcıların toplam oranı %13,2'dir. Mesleki duruma göre katılımcıların %29,6'sı özel sektör çalışanı, %27,4'ü kamu çalışanı, %23,5'i emekli ve %19,6'sı ev hanımıdır. Aylık gelir açısından en yüksek oran %35,7 ile 0–10,000 TL grubunda, en düşük oran ise %5,9 ile 40,000 TL ve üzeri gelir grubundadır.

5.4.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Tanımlayıcı istatistikler

Değişken	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
FINS	409	1,00	4,73	2,8581	0,45799
FINTUTUM	409	1,00	5,00	3,3655	0,91458
FINDAV	409	1,14	5,00	3,6396	0,57224
FINBILGI	409	1,00	5,00	3,3769	0,69797
Geçerli n	409				

Araştırma, 409 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Finansal sömürü (FINS) puan ortalaması 2,8581 (SS = 0,45799), finansal tutum (FINTUTUM) puan ortalaması 3,3655 (SS = 0,91458), finansal davranış (FINDAV) puan ortalaması 3,6396 (SS = 0,57224) ve finansal bilgi (FINBILGI) puan ortalaması 3,3769 (SS = 0,69797) olarak hesaplanmıştır. Değişkenler arasında en yüksek ortalama finansal davranış boyutuna aittir.

Standart sapma değerleri incelendiğinde en yüksek değişkenliğin finansal tutum puanlarında (SS = 0,91458), en düşük değişkenliğin ise finansal sömürü puanlarında (SS = 0,45799) olduğu görülmektedir. Bu bulgu, finansal sömürü puanlarının katılımcılar arasında daha homojen dağıldığını göstermektedir. Değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri, izleyen analizlerin yürütülmesi açısından uygun bir dağılıma işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2020; Field, 2018).

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Güvenirlik istatistikleri

Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Maddelere Dayalı Cronbach Alfa Katsayısı	n (Öge Sayısı)
0,701	0,704	20

Analiz sonucunda Cronbach Alfa katsayısı 0,701, standartlaştırılmış maddelere dayalı Cronbach Alfa katsayısı ise 0,704 olarak hesaplanmıştır. Ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Literatürde Cronbach Alfa katsayısının 0,70 ve üzerinde olması, ölçeğin kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılığa ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Bu araştırmada elde edilen alfa

katsayısının 0,701 olması, ölçeğin güvenilir olduğunu ve araştırmada kullanılmasının uygun olduğunu göstermektedir.

Standartlaştırılmış maddelere dayalı Cronbach Alfa katsayısının (0,704) klasik Cronbach Alfa katsayısına oldukça yakın olması, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğunu ve ölçekte yer alan maddelerin aynı yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda, araştırmada kullanılan veri toplama aracının iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu ve sonraki analizlerde güvenle kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal sömürü (FINS), finansal tutum (FINTUTUM), finansal davranış (FINDAV) ve finansal bilgi (FINBILGI) değişkenleri arasındaki Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. Korelasyon analizleri

Değişkenler	FINS	FINTUTUM	FINDAV	FINBILGI
FINS	1	-0,058	0,410**	0,213**
FINTUTUM	-0,058	1	0,141**	-0,120*
FINDAV	0,410**	0,141**	1	0,290**
FINBILGI	0,213**	-0,120*	0,290**	1

Not. n = 409; *p < 0,05; **p < 0,01.

Pearson korelasyon analizi sonucunda finansal sömürü ile finansal davranış arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,410$; $p < 0,01$). Finansal sömürü ile finansal bilgi arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r = 0,213$; $p < 0,01$). Finansal sömürü ile finansal tutum arasındaki ilişki ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($r = -0,058$; $p > 0,05$). Ayrıca finansal davranış ile finansal bilgi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = 0,290$; $p < 0,01$).

Finansal bilgi (FINBILGI), finansal tutum (FINTUTUM) ve finansal davranış (FINDAV) değişkenlerinin finansal sömürü (FINS) üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla kurulan çoklu doğrusal regresyon modeline ilişkin özet istatistikler Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Regresyon model özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahmini Standart Hatası	R ² Değişimi	F Değişimi	sd ₁	sd ₂	Durbin - Watson
1	0,434	0,188	0,182	0,41424	0,188	31,177	3	404	2,011

Not. Bağımlı değişken: FINS; bağımsız değişkenler: FINBILGI, FINTUTUM ve FINDAV. Modelin anlamlılık düzeyi $p < 0,001$ 'dir.

Tablo incelendiğinde modelin çoklu korelasyon katsayısının $R=0,434$ olduğu görülmektedir. Bu değer, bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Modelin açıklayıcılık düzeyini gösteren R^2 değeri 0,188 olarak hesaplanmıştır. Buna göre finansal sömürü düzeyinde meydana gelen toplam değişimin %18,8'i finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış değişkenleri tarafından açıklanmaktadır. Düzeltilmiş belirleme katsayısının (Düzeltilmiş $R^2=0,182$) R^2 değerine oldukça yakın olması, modelin örnekleme bağılı olarak önemli bir açıklama gücü kaybı yaşamadığını ve modelin genellenebilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Regresyon modelinin genel anlamlılığı incelendiğinde F değişim değeri 31,177 ve buna ilişkin anlamlılık düzeyi $p<0,001$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, oluşturulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve bağımsız değişkenlerin birlikte finansal sömürüyü anlamlı düzeyde açıkladığını göstermektedir (Field, 2018).

Modelin tahmin hatasını gösteren standart hata değeri 0,41424 olarak hesaplanmıştır. Bu değer düşük olması, modelin tahmin performansının kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret etmektedir (Field, 2018). Ayrıca regresyon analizinin önemli varsayımlarından biri olan hata terimlerinin bağımsızlığı Durbin-Watson katsayısı ile değerlendirilmiştir. Durbin-Watson değerinin 2,011 olması, değer 2'ye oldukça yakın olduğunu göstermekte olup modelde hata terimleri arasında otokorelasyon bulunmadığını ve regresyon analizinin bu varsayımı sağladığını göstermektedir (Field, 2018; Büyüköztürk, 2020).

Genel olarak değerlendirildiğinde, finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış değişkenlerinin birlikte finansal sömürü düzeyini anlamlı biçimde yordadığı ve oluşturulan regresyon modelinin istatistiksel açıdan geçerli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte modelin açıklama gücünün %18,8 düzeyinde olması, finansal sömürüyü etkileyen başka bireysel, sosyal ve ekonomik değişkenlerin de bulunabileceğine işaret etmektedir.

Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmalarda modele farklı değişkenlerin dâhil edilmesi, finansal sömürünün daha kapsamlı biçimde açıklanmasına katkı sağlayabilir.

Finansal bilgi (FINBILGI), finansal tutum (FINTUTUM) ve finansal davranış (FINDAV) değişkenlerinin finansal sömürü (FINS) zerindeki etkisini gösteren regresyon katsayıları Tablo 6’da sunulmaktadır.

Tablo 6. Regresyon katsayıları

Değişken	B	SH	β	t	p
Sabit	1,682	0,163	-	10,349	<0,001
FINTUTUM	-0,052	0,023	-0,104	-2,265	0,024
FINDAV	0,320	0,038	0,400	8,385	<0,001
FINBILGI	0,056	0,031	0,085	1,792	0,074

Analiz sonuçlarına göre regresyon modeli içerisinde finansal davranış değişkeninin finansal sömürü üzerinde pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunduğu belirlenmiştir ($\beta=0,400$; $t=8,385$; $p<0,001$). Standartlaştırılmış beta katsayısı dikkate alındığında finansal davranışın modelde yer alan değişkenler arasında finansal sömürüyü en güçlü yordayan değişken olduğu grlmektedir.

Finansal tutum değişkeninin ise finansal sömürü üzerinde negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu saptanmıştır ($\beta=-0,104$; $t=-2,265$; $p=0,024$). Bu bulgu, finansal tutum düzeyi arttıka finansal sömürü düzeyinin azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Buna karşın finansal bilgi değişkeninin finansal sömürü üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($\beta=0,085$; $t=1,792$; $p=0,074$). Dolayısıyla finansal bilgi düzeyinin, diğer değişkenler kontrol altında tutulduğunda finansal sömürü üzerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığı söylenebilir.

Regresyon denkleminde sabit katsayı 1,682 olarak hesaplanmıştır. Buna göre model aşağıdaki biçimde ifade edilmektedir:

$$FINS = 1,682 - 0,052(FINTUTUM) + 0,320(FINDAV) + 0,056(FINBILGI) \quad (1)$$

Elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, finansal davranışın finansal sömürüyü en güçlü ve pozitif yönde etkileyen değişken olduğu, finansal tutumun ise finansal sömürü üzerinde anlamlı ancak negatif yönlü bir etkiye sahip olduğu

belirlenmiştir. Finansal bilgi değişkeninin ise model içerisinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

6. TARTIŞMA

Bu araştırmada Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkinlerin finansal sömürü düzeyleri ile finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın temel bulguları; katılımcıların finansal sömürü puanlarının ölçek orta noktasına yakın olması, finansal davranış ile finansal sömürü arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişkinin bulunması, finansal bilginin finansal sömürüyle düşük düzeyde pozitif ilişki göstermesine karşın regresyon modelinde anlamlı bir yordayıcı olmaması ve finansal tutumun diğer değişkenler kontrol altında tutulduğunda finansal sömürüyü negatif yönde yordamasıdır. Ayrıca finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi değişkenlerinin finansal sömürüdeki toplam değişimin %18,8’ini açıkladığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, finansal sömürünün yalnızca bireylerin sahip oldukları finansal bilgi miktarıyla açıklanamayacağını; davranışsal, tutumsal, sosyal, ekonomik ve çevresel etkenlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Yaşlılara yönelik finansal sömürünün çok boyutlu bir sorun olduğu ve ekonomik kaybın yanında psikolojik, sosyal ve sağlıkla ilişkili sonuçlar doğurabildiği ilgili literatürde de vurgulanmaktadır (Dong, 2015; Lachs ve Pillemer, 2015; Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012).

6.1. Katılımcıların Demografik ve Ekonomik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Araştırmaya toplam 409 kişi katılmış; katılımcıların %52,1’ini kadınlar, %47,9’unu erkekler oluşturmuştur. Cinsiyet dağılımının birbirine yakın olması, araştırma bulgularının yalnızca bir cinsiyetin ağırlığıyla şekillenmesini kısmen sınırlandıran olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte çalışmada cinsiyet gruplarına göre finansal sömürü düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin karşılaştırmalı bir analiz sunulmadığından, kadınların veya erkeklerin daha yüksek risk taşıdığı yönünde bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Yaşlılara yönelik istismar ve finansal sömürü literatüründe cinsiyetin etkisine ilişkin bulguların ekonomik bağımlılık, medeni durum, yaşam düzeni, sağlık durumu ve bakım ilişkileri gibi değişkenlerle birlikte ele alınması gerektiği belirtilmektedir (Cooper vd., 2008; Dong, 2015; Mosafer vd., 2025). Dolayısıyla bu çalışmadaki dengeli cinsiyet dağılımı, gelecekte cinsiyetin diğer sosyoekonomik değişkenlerle birlikte incelenmesine elverişli bir zemin sunmakla birlikte, mevcut bulgular tek başına cinsiyete dayalı bir risk yorumu yapılmasına izin vermemektedir.

Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde örneklemin %50,1'inin 40–45 yaş grubunda bulunduğu, 61 yaş ve üzerindeki katılımcıların toplam oranının ise %13,2 ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu dağılım, araştırmanın önemli bir bölümünün yaşlılık döneminden ziyade orta yetişkinlik dönemindeki bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Bu nedenle bulguların “Türkiye’deki yaşlı yetişkinlerin finansal sömürü düzeyi” biçiminde bütün yaşlı nüfusa genellenmesi ihtiyatla ele alınmalıdır. Araştırmanın alt yaş sınırının 40 olarak belirlenmesi, finansal kırılganlıkların yaşlılık öncesinde başlayan bir süreç olarak değerlendirilmesine olanak sağlasa da örneklem yapısı nedeniyle sonuçların daha doğru biçimde “orta ve ileri yaştaki yetişkinlerin finansal sömürü göstergeleri” çerçevesinde yorumlanması gerekmektedir. Yaşlanmanın biyolojik, psikolojik ve toplumsal boyutları doğrusal ve tek biçimli değildir; finansal karar verme kapasitesi de yalnızca kronolojik yaşla değil, bilişsel işlevler, sağlık, sosyal destek ve ekonomik koşullarla ilişkilidir (Akçay, 2013; Gamble vd., 2013; James vd., 2014; WHO, 2015), 2015). Bu bakımdan çalışmanın yaş aralığının geniş olması farklı yaşam dönemlerini karşılaştırma potansiyeli taşımakla birlikte, ileri yaş gruplarındaki katılımcı sayısının düşük olması yaşlı nüfusa özgü sonuçlara ulaşmayı güçleştirmektedir.

Örneklemin ekonomik profili, finansal kırılganlığın değerlendirilmesi açısından dikkat çekicidir. Katılımcıların %35,7’si 0–10,000 TL, %24,9’u ise 10,001–20,000 TL aylık gelir grubunda yer almaktadır. Böylece katılımcıların %60,6’sının 20,000 TL ve altında gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık 40,000 TL ve üzeri gelire sahip olanların oranı yalnızca %5,9’dur. Bu bulgu, örneklemin önemli bir bölümünün sınırlı ekonomik kaynaklarla yaşamını sürdürdüğünü göstermektedir. Ancak araştırmada gelir gruplarına göre finansal sömürü puanlarının karşılaştırılmamış olması nedeniyle düşük gelirli katılımcıların daha yüksek finansal sömürü yaşadığı doğrudan söylenemez. Burada gelir dağılımı, nedensel veya karşılaştırmalı bir bulgudan çok, araştırma sonuçlarının yorumlandığı sosyoekonomik bağlamı göstermektedir. Bununla birlikte sınırlı gelir, yaşlılık ve ileri yetişkinlik döneminde sağlık harcamaları, barınma giderleri ve günlük yaşam maliyetleri karşısında ekonomik bağımlılığı artırabilmekte; küçük miktardaki bir finansal kaybın dahi bireyin yaşam kalitesi üzerinde daha ağır sonuçlar doğurmasına yol açabilmektedir (Ak ve Közleme, 2017; Cengiz, 2018; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Şeker ve Kurt, 2018).

Katılımcıların %23,5'inin emekli, %27,4'ünün kamu çalışanı, %29,6'sının özel sektör çalışanı ve %19,6'sının ev hanımı olması, örneklemede farklı gelir kaynaklarına ve çalışma deneyimlerine sahip grupların yer aldığını göstermektedir. Emekli bireylerin düzenli fakat çoğu zaman sınırlı bir gelire sahip olması, maaş kartının veya banka işlemlerinin aile üyeleri ya da bakım verenler tarafından yönetilmesi gibi durumlarda finansal özerklik açısından risk oluşturabilir. Ancak mevcut araştırmada emeklilerin finansal sömürü puanlarının diğer meslek gruplarından yüksek olduğuna ilişkin bir karşılaştırma yapılmadığından, emeklilik durumunun doğrudan risk faktörü olduğu sonucuna varılmamalıdır. Yaşlı refahı ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet literatürü, ekonomik bağımsızlığın korunmasının bireyin karar verme gücü, aile içindeki konumu ve yaşam kalitesi bakımından önemli olduğunu göstermektedir (Cengiz, 2018; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Stiegel, 2012). Bu nedenle mesleki durum ve gelir kaynağı, gelecekte finansal sömürünün türleri ve failleriyle birlikte ayrıntılı olarak incelenmesi gereken değişkenlerdir.

6.2. Finansal Sömürü Düzeyine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmada finansal sömürü puan ortalaması 5 üzerinden 2,8581 olarak bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin kuramsal orta noktası olan 3,00'a yakın olmakla birlikte onun bir miktar altındadır. Ölçeğe ilişkin önceden belirlenmiş düşük, orta ve yüksek kesme puanları bulunmadığı sürece bu ortalamanın kesin biçimde “orta düzey finansal sömürü” olarak sınıflandırılması uygun değildir. Daha ihtiyatlı bir ifadeyle, katılımcıların finansal sömürüye ilişkin algı, kaygı veya risk göstergelerinin göz ardı edilemeyecek bir düzeyde olduğu söylenebilir. Ayrıca kullanılan ölçme aracı öz bildirime dayandığı için elde edilen puan, doğrulanmış finansal sömürü olaylarının prevalansını değil, katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri yanıtların düzeyini göstermektedir. Finansal sömürü, çoğu zaman mağdur tarafından fark edilmeme, aile ilişkilerini koruma isteği, utanma, korkma veya olayı bildirecek mekanizmalara erişememe gibi nedenlerle görünenden daha az raporlanabilen bir istismar türüdür (Dong, 2015; Lachs ve Pillemer, 2015; Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012). Bu nedenle araştırmada elde edilen ortalama, doğrulanmış vaka oranı olarak değil, finansal güvenlik açısından dikkat gerektiren bir gösterge olarak ele alınmalıdır.

Finansal sömürü puanlarının standart sapmasının 0,45799 ile diğer değişkenlere göre daha düşük olması, katılımcı yanıtlarının görece homojen bir dağılım gösterdiğini düşündürmektedir. Bu durum, örneklemin finansal sömürü göstergeleri bakımından birbirine yakın bir profile sahip olabileceğine işaret etmektedir.

Bununla birlikte homojenlik, finansal sömürünün bütün katılımcılar arasında aynı biçimde yaşandığı anlamına gelmez. Finansal sömürü; izinsiz para kullanımı, baskı altında para veya mal devri, banka ve kart bilgilerinin kötüye kullanılması, dolandırıcılık, miras ve mülkiyet üzerinde yönlendirme ya da bakım ilişkisi içinde ekonomik kontrol kurulması gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Dong, 2015; Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012). Toplam puan bu farklı deneyimleri tek bir genel düzey altında birleştirdiğinden, gelecekteki çalışmalarda finansal sömürünün alt türlerinin ayrı ayrı incelenmesi daha açıklayıcı sonuçlar sağlayabilir.

Araştırmada kullanılan 20 maddelik ölçüm aracının Cronbach Alfa katsayısı 0,701 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, yaygın kabul gören 0,70 sınırının hemen üzerinde bulunmakta ve iç tutarlılığın kabul edilebilir alt düzeyde olduğunu göstermektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Bununla birlikte katsayının sınır değere yakın olması, bulgular yorumlanırken ölçüm hatası olasılığının tamamen göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle finansal tutum, davranış, bilgi ve sömürü gibi kavramsal olarak farklı boyutların aynı veri setinde değerlendirilmesi, her alt boyutun güvenilirliğinin ayrıca raporlanmasını önemli hâle getirmektedir. Finansal sömürü ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanmış olması araştırmanın bağlamsal uygunluğunu desteklemekle birlikte, farklı yaş ve eğitim gruplarında ölçüm yapısının yeniden sınanması yararlı olacaktır (Soydaş, 2023).

6.3. Finansal Davranış ile Finansal Sömürü Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Araştırmanın en dikkat çekici bulgusu, finansal davranış ile finansal sömürü arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmasıdır ($r = 0,410$; $p < 0,01$). Çoklu regresyon analizinde de finansal davranışın finansal sömürüyü en güçlü yordayan değişken olduğu belirlenmiştir ($\beta = 0,400$; $p < 0,001$). Ancak bu pozitif ilişkinin yorumlanmasında ölçeğin puan yönü kritik önemdedir. Finansal davranış puanının yükselmesi; bütçe takibi, ödeme planlama, uzun vadeli hedef belirleme ve mali durumu izleme gibi daha olumlu davranışları ifade ediyorsa, pozitif katsayı kuramsal beklentiyle ilk bakışta çelişmektedir. Bu durumda “hatalı finansal davranışlar finansal sömürüyü artırmaktadır” biçimindeki bir yorum doğrudan veriden çıkarılamaz. Öncelikle finansal davranış maddelerinin yönü, ters kodlanması gereken maddeler ve toplam puanın anlamı yeniden kontrol edilmelidir. Kesitsel verilerde bulunan pozitif ilişki, davranışın sömürüye neden olduğunu değil, iki değişkenin birlikte değiştiğini göstermektedir.

Bu beklenmedik pozitif ilişki birkaç farklı mekanizmayla açıklanabilir. Birincisi, finansal işlemlerini daha sık yapan, banka ve dijital ödeme sistemlerini daha yoğun kullanan bireyler daha fazla işlem fırsatına sahip oldukları için dolandırıcılık veya kötüye kullanım girişimleriyle daha sık karşılaşabilirler. Başka bir ifadeyle, finansal davranış puanının yüksek olması yalnızca güvenli davranışı değil, finansal sisteme daha yoğun katılımı da yansıtır olabilir. Finansal işlemlere daha fazla katılım, bir yandan finansal yeterliği artırırken diğer yandan bireyin potansiyel risklerle karşılaşma alanını genişletebilir. Özellikle mobil bankacılık, çevrim içi ödeme ve kart kullanımının yaygınlaşması, finansal kolaylıkların yanında yeni güvenlik sorunları da üretmektedir (Jin ve Fan, 2022; Stiegel, 2012). Bu nedenle ilişki, davranışın niteliğinden çok finansal maruziyetin sıklığıyla bağlantılı olabilir.

İkinci olası açıklama, ters yönlü etkidir. Finansal sömürü veya dolandırıcılık girişimi yaşamış bireyler, bu deneyimden sonra mali durumlarını daha yakından takip etmeye, harcamalarını planlamaya, hesap hareketlerini kontrol etmeye ve daha temkinli davranmaya başlamış olabilirler. Kesitsel araştırma deseni, finansal davranışın finansal sömürüden önce mi yoksa sonra mı geliştiğini belirlemeye olanak vermemektedir. Dolayısıyla yüksek davranış puanlarının sömürünün nedeni değil, sömürü deneyimine karşı geliştirilen bir tepki veya korunma çabası olması mümkündür. Yaşlılara yönelik finansal sömürü çalışmalarında mağduriyet sonrası güven kaybı, kontrol davranışlarında artış ve finansal karar süreçlerini yeniden düzenleme gibi tepkilerin görülebileceği belirtilmektedir (Dong, 2015; Lichtenberg vd., 2013; Peterson vd., 2014).

Üçüncü olarak, finansal davranış puanı yüksek bireyler finansal süreçleri daha iyi izledikleri için izinsiz kullanım, şüpheli işlem veya yönlendirme girişimlerini daha kolay fark ediyor ve ölçek maddelerine daha yüksek düzeyde katılıyor olabilirler. Finansal farkındalığı düşük bir birey maruz kaldığı işlemi sömürü olarak tanımlamayabilirken, daha dikkatli bir birey aynı durumu tanıyıp bildirebilir. Bu durumda pozitif ilişki, gerçek sömürü sıklığındaki artıştan çok sömürünün fark edilmesi ve raporlanmasındaki artışı yansıtabilir. Finansal okuryazarlık yalnızca bilgi sahibi olmayı değil, finansal durumu izleme, riskleri değerlendirme ve uygun karar verme kapasitesini de içeren çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmaktadır (Huston, 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014; Remund, 2010). Bu nedenle davranış puanının finansal sömürüyle pozitif ilişkisi, bireylerin riskleri daha görünür hâle getirmesiyle de açıklanabilir.

Dördüncü olarak, finansal davranış ölçeğinde olumlu ve olumsuz yönlü maddelerin birlikte yer alması veya ters maddelerin kodlanmasında sorun bulunması ihtimali değerlendirilmelidir. Veri toplama bölümünde verilen örnek maddeler, yüksek puanın olumlu finansal davranışı temsil ettiğini düşündürmektedir. Buna karşın tartışmaya temel oluşturan bazı kırmızı açıklamalarda yüksek puan “hatalı finansal davranış” olarak yorumlanmıştır. Bu iki yorum birbiriyle uyumlu değildir. Bu nedenle nihai tezde finansal davranış alt boyutunun puanlama anahtarı açık biçimde belirtilmeli; ters kodlanan maddeler varsa yöntem bölümünde gösterilmeli ve analiz dosyasındaki kodlama yeniden doğrulanmalıdır. Puan yönü doğrulanmadan banka şifresi paylaşma veya finansal kontrolü başkasına bırakma gibi belirli davranışların elde edilen beta katsayısıyla kanıtlandığı söylenemez. Araştırmada bu davranışlar ayrı değişkenler olarak ölçülmediği için regresyon bulgusu yalnızca kullanılan finansal davranış toplam puanı ile finansal sömürü puanı arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Finansal davranışın standartlaştırılmış beta katsayısının 0,400 olması, modeldeki diğer değişkenlere göre daha güçlü bir istatistiksel ilişkiye işaret etmektedir. Bununla birlikte regresyon katsayısı nedensel etki olarak yorumlanmamalıdır. Araştırma kesitsel ve ilişkisel niteliktedir; dolayısıyla finansal davranışın değiştirilmesiyle finansal sömürünün belirli bir oranda azalacağı sonucuna ulaşılamaz. Buna rağmen bulgu, önleyici programların yalnızca teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması gerektiğine işaret etmektedir. Finansal güvenlik eğitimlerinde hesap hareketlerini kontrol etme, şüpheli işlemi doğrulama, banka ve kart bilgilerini koruma, tanımadığı kişilere ödeme yapmama, baskı altında karar vermeme ve güvenilir bir kişiden ikinci görüş alma gibi uygulamalı becerilere yer verilmesi anlamlı olabilir. Ancak bu öneri, pozitif katsayının doğrudan “iyi davranış korur” biçiminde yorumlanmasına değil, finansal sömürünün davranışsal süreçlerle yakından ilişkili olduğuna ve ilişkinin yönünün ileri araştırmalarla açıklanması gerektiğine dayanmaktadır (Jin ve Fan, 2022; Mosafer vd., 2025; Stiegel, 2012).

6.4. Finansal Tutumun Finansal Sömürüyle İlişisinin Değerlendirilmesi

Korelasyon analizinde finansal tutum ile finansal sömürü arasındaki ilişki negatif yönlü olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($r = -0,058$; $p > 0,05$). Buna karşın finansal bilgi ve finansal davranış değişkenleri kontrol altında tutulduğunda finansal tutumun finansal sömürüyü negatif yönde ve anlamlı biçimde yordadığı belirlenmiştir ($\beta = -0,104$; $p = 0,024$). Bu iki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, finansal tutumun finansal sömürüyle basit düzeyde güçlü bir ilişki göstermediği; ancak diğer finansal okuryazarlık bileşenlerinden bağımsız olan özgün kısmının koruyucu yönde bir ilişki taşıdığı söylenebilir.

Korelasyonun anlamlı değilken regresyon katsayısının anlamlı hâle gelmesi, değişkenler arasındaki ortak varyansın kontrol edilmesiyle ortaya çıkan bir bastırma veya düzeltme etkisine işaret edebilir. Bu nedenle finansal tutum bulgusu, “tutum tek başına sömürüyü azaltmaktadır” biçiminde değil, davranış ve bilgi düzeyi sabit tutulduğunda daha ihtiyatlı finansal tutumların daha düşük sömürü puanlarıyla ilişkili olduğu biçiminde yorumlanmalıdır.

Finansal tutum; tüketim ve tasarrufa yaklaşım, geleceği planlama, risk karşısında ihtiyatlı olma ve finansal kararları önemseme gibi eğilimleri kapsamaktadır. Finansal okuryazarlık literatüründe bilgi, tutum ve davranışın birbiriyle ilişkili fakat birbirinin yerine geçmeyen bileşenler olduğu vurgulanmaktadır (Huston, 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014; Remund, 2010; World Bank, 2013). Buna göre bir bireyin finansal kavramları bilmesi, bu bilgiyi her durumda ihtiyatlı bir tutuma veya güvenli davranışa dönüştürdüğü anlamına gelmez. Araştırmada finansal tutumun negatif beta katsayısı, mali riskler karşısında daha dikkatli, planlı ve sorgulayıcı bir yaklaşımın finansal sömürü göstergeleriyle ters yönde ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu ilişkinin etki büyüklüğü finansal davranışa göre oldukça düşüktür. Dolayısıyla finansal tutum, tek başına yeterli bir koruma mekanizması olmaktan ziyade davranışsal beceriler ve kurumsal güvenlik önlemleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Finansal tutumun koruyucu yöndeki benzersiz katkısı; dolandırıcılık ve manipülasyon girişimlerinde acele karar vermeme, olağan dışı vaatlere şüpheyle yaklaşma ve finansal kararları doğrulatma gibi eğilimlerin önemini desteklemektedir. Yaşlı bireylerin psikolojik kırılganlığı, yalnızlık, güven ihtiyacı ve sosyal ilişki kurma isteği bazı dolandırıcılık yöntemlerinde kötüye kullanılabilir (James vd., 2014; Lichtenberg vd., 2013; Mosafer vd., 2025). Bu nedenle finansal tutumun geliştirilmesine yönelik programlar yalnızca tasarruf bilinci kazandırmayı değil, ikna ve baskı tekniklerini tanıma, gerçekçi olmayan kazanç vaatlerini sorgulama ve önemli işlemlerde düşünme süresi kullanma gibi tutumsal becerileri de kapsamalıdır.

6.5. Finansal Bilgi ile Finansal Sömürü Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Araştırmada finansal bilgi ile finansal sömürü arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir korelasyon bulunmuştur ($r = 0,213$; $p < 0,01$). Buna karşın finansal davranış ve finansal tutum kontrol edildiğinde finansal bilginin finansal sömürüyü anlamlı biçimde yordamadığı belirlenmiştir ($\beta = 0,085$; $p = 0,074$). Bu bulgu, finansal bilginin finansal sömürüyle olan ikili ilişkisinin önemli bir bölümünün davranış gibi diğer değişkenlerle paylaşılan varyanstan kaynaklanabileceğini göstermektedir. Nitekim finansal bilgi ile finansal davranış arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = 0,290$; $p < 0,01$). Dolayısıyla finansal bilgi, davranıştan bağımsız olarak modele eklendiğinde finansal sömürü üzerinde özgün ve anlamlı bir katkı sunmamıştır.

Finansal bilginin anlamlı bir yordayıcı olmaması, teorik bilgi aktarımının finansal sömürüyü önlemede tek başına yeterli olmayabileceğini düşündürmektedir. Faiz, enflasyon, taksit ve ödeme koşulları gibi temel kavramların bilinmesi önemli olmakla birlikte, gerçek yaşamda bireyin baskı altında karar vermesi, yakın bir kişiye güvenmesi, dijital ortamda kimlik avı girişimiyle karşılaşması veya mali işlemlerini başkasına devretmek zorunda kalması gibi durumlarda bilgi davranışa dönüşmeyebilir. Finansal okuryazarlığın yalnızca bilgi düzeyi olarak değerlendirilmemesi; bilgiyi kullanma, karar verme, planlama ve riskten korunma kapasitesiyle birlikte ele alınması gerektiği literatürde açıkça belirtilmektedir (Huston, 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014; Remund, 2010). Bu araştırmanın bulguları da finansal bilginin davranışsal ve tutumsal boyutlardan bağımsız düşünüldüğünde sınırlı bir açıklama gücüne sahip olduğunu desteklemektedir.

Finansal bilgi ile sömürü arasındaki pozitif düşük korelasyon da dikkatle ele alınmalıdır. Daha bilgili bireylerin finansal işlemlere daha fazla katılması ve bu nedenle daha çok riskle karşılaşması mümkündür. Ayrıca finansal bilgisi yüksek bireyler şüpheli işlemleri daha kolay tanıyıp bildirebilir. Bu olasılıklar, pozitif korelasyonun “bilgi arttıkça sömürü artmaktadır” şeklinde yorumlanamayacağını göstermektedir. Benzer biçimde bilişsel gerileme ve psikolojik kırılganlık gibi etkenler finansal bilginin pratikte kullanılmasını sınırlandırabilir. Yaşlı yetişkinlerde finansal kapasite, yalnızca kavramsal bilgiye değil; hafıza, dikkat, muhakeme, risk algısı ve karar verme becerilerine de bağlıdır (Gamble vd., 2013; James vd., 2014; Lichtenberg vd., 2013). Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda finansal bilgiye ek olarak finansal karar verme kapasitesi, bilişsel durum ve dolandırıcılığı tanıma becerisi gibi ölçümlerin kullanılması önerilebilir.

6.6. Ekonomik Kırılganlık, Sosyal Destek ve Dijitalleşme Bağlamında Bulgular

Araştırmanın regresyon modelinde yalnızca finansal bilgi, tutum ve davranış değişkenleri yer almış ve bu değişkenler finansal sömürdeki varyansın %18,8'ini açıklamıştır. Buna göre finansal sömürünün %81,2'lik bölümü modelde yer almayan değişkenlerle bağlantılıdır. Bu oran, açıklanamayan bölümün doğrudan bilişsel bozukluk, sosyal izolasyon, aile içi baskı veya dijital yetersizlikten kaynaklandığını kanıtlamaz; ancak ilgili literatür bu değişkenlerin gelecekte incelenmesi gereken güçlü adaylar olduğunu göstermektedir. Finansal sömürü; mağdurun ekonomik bağımlılığı, faille olan güven ilişkisi, sosyal yalnızlığı, fiziksel veya bilişsel yetersizlikleri, bakım ihtiyacı ve destek mekanizmalarına erişimi gibi çok sayıda etkenin etkileşimiyle ortaya çıkabilmektedir (Dong, 2015; Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014; Stiegel, 2012).

Örneklemede düşük gelir gruplarının ağırlıklı olması, finansal kayıpların olası etkisini artırabilecek bir kırılganlık alanı oluşturmaktadır. Sınırlı bir gelirle yaşayan bireyin emekli maaşı, birikimi veya banka hesabındaki küçük bir kaybı dahi temel ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini azaltabilir. Finansal sömürü sonucunda sağlık harcamalarının ertelenmesi, ilaçlara erişimin azalması, beslenme ve barınma koşullarının bozulması mümkündür. Yaşlılık döneminde ekonomik güvenliğin sağlık ve yaşam kalitesiyle yakından ilişkili olduğu; yoksulluk ve ekonomik bağımlılığın bireyin sosyal katılımını ve bağımsızlığını sınırlandırdığı belirtilmektedir (Ak ve Közleme, 2017; Cengiz, 2018; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; WHO, 2015). Bununla birlikte mevcut çalışmada finansal sömürü ile sağlık sonuçları doğrudan ölçülmediğinden, bu etkiler araştırmanın bulgusu değil, bulguların literatür ışığında taşıdığı olası sonuçlar olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal destek, finansal sömürü riskinin anlaşılmasında önemli bir başka boyuttur. Finansal kararlarını paylaşabileceği güvenilir bir kişinin bulunması, şüpheli işlemlerin erken fark edilmesini ve kişinin baskı altında karar vermesinin önlenmesini sağlayabilir. Buna karşılık sosyal izolasyon, bireyi hem dış kaynaklı dolandırıcılıklara hem de yakın çevreden gelebilecek kötüye kullanımlara karşı savunmasız bırakabilir. Ancak sosyal destek her zaman koruyucu değildir; finansal sömürünün faili aile üyesi, bakım veren veya güvenilen bir kişi de olabilir (Dong, 2015; Lachs ve Pillemer, 2015; Peterson vd., 2014). Bu nedenle yaşlı bireyin mali işlerini tamamen bir yakına devretmesi yerine, özerkliği koruyan, işlem şeffaflığı sağlayan ve gerektiğinde birden fazla güvenilir kişinin denetimine izin veren destek modelleri geliştirilmelidir. Aile desteğinin amacı bireyin finansal kararlarını elinden almak değil, bağımsız karar verme kapasitesini güvenli biçimde sürdürmesine yardımcı olmak olmalıdır.

Dijitalleşme, finansal davranış ile sömürü arasındaki ilişkinin yorumlanmasında ayrıca önem taşımaktadır. Bankacılık ve ödeme işlemlerinin mobil uygulamalara taşınması, yaşlı ve ileri yaştaki yetişkinler için erişim kolaylığı sağlarken şifre güvenliği, kimlik avı, sahte bağlantılar ve uzaktan yönlendirme gibi yeni riskler yaratmaktadır. Yaşlı bireylerin dijital teknoloji kullanımında deneyim, erişim ve öz güven bakımından farklılaştıkları; bazı bireylerin teknolojiyi aktif biçimde kullanırken bazılarının yardım gereksinimi duyduğu gösterilmiştir (Abbey ve Hyde, 2009; Arıcı ve Bayram, 2021; Görgün-Baran vd., 2017; Neves vd., 2013; Tuna Uysal, 2020). Bankacılık uygulamalarının karmaşık arayüzleri, güvenlik uyarılarının anlaşılabilmesi ve işlemlerin bir yakına devredilmesi finansal özerkliği azaltabilir. Jin ve Fan (2022), ileri yaştaki bireylerin dijital bankacılıkta hem kolaylık hem de güvenlik ve kullanılabilirlik sorunları yaşadığını ortaya koymuştur. Bu nedenle finansal güvenlik programları dijital beceri eğitimini de içermeli; bankalar yaş dostu arayüzler, anlaşılır uyarılar ve şüpheli işlemler için erişilebilir destek kanalları geliştirmelidir.

6.7. Regresyon Modelinin Açıklama Gücünün Değerlendirilmesi

Finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi değişkenlerinden oluşan regresyon modelinin finansal sömürdeki değişimin %18,8'ini açıkladığı belirlenmiştir ($R^2 = 0,188$; Düzeltilmiş $R^2 = 0,182$). Modelin genel olarak anlamlı olması, söz konusu finansal okuryazarlık bileşenlerinin finansal sömürüyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Düzeltilmiş R^2 değerinin R^2 'ye yakın olması, modelin örnekleme özgü aşırı bir açıklama kaybı göstermediğini düşündürmektedir. Bununla birlikte %18,8'lik açıklama oranı, finansal sömürünün büyük bölümünün finansal okuryazarlık dışındaki etkenlerle ilişkili olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Finansal sömürünün faili, mağdur-fail ilişkisi, bilişsel ve fiziksel sağlık, sosyal izolasyon, yalnız yaşama, bakım bağımlılığı, ekonomik şiddet, dijital maruziyet ve hukuki farkındalık gibi değişkenler modele dâhil edilmemiştir. Sistematik incelemeler ve nüfus temelli çalışmalar, finansal sömürünün bu çoklu risk alanlarının kesişiminde ortaya çıktığını göstermektedir (Dong, 2015; Mosafer vd., 2025; Peterson vd., 2014).

Modelin açıklama gücü değerlendirilirken finansal sömürünün karmaşık ve çoğu zaman gizli kalan yapısı dikkate alınmalıdır. Finansal sömürü tek bir bireysel özelliğe indirgenemeyecek kadar bağlamsal bir olgudur. Aynı finansal bilgi ve davranış düzeyine sahip iki bireyden biri güçlü sosyal destek, güvenli bankacılık düzenlemeleri ve bağımsız gelir sayesinde korunabilirken; diğeri bakım bağımlılığı, aile içi baskı veya bilişsel zayıflık nedeniyle daha yüksek risk taşıyabilir. Bu nedenle modelin sınırlı açıklama oranı araştırmanın başarısızlığı olarak değil, finansal sömürünün çok boyutlu doğasının bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Gelecekte hiyerarşik regresyon, yapısal eşitlik modeli veya boylamsal tasarımlar kullanılarak bireysel, ailesel ve kurumsal faktörlerin aşamalı katkıları incelenebilir.

6.8. Uygulama ve Politika Açısından Değerlendirme

Araştırmanın bulguları, finansal sömürüye karşı yürütülecek çalışmaların yalnızca finansal kavramları öğretmeye dayalı olmaması gerektiğini göstermektedir. Finansal bilginin regresyon modelinde anlamlı bir yordayıcı olmaması, eğitim programlarının davranışsal uygulamalar ve tutumsal farkındalıkla desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Buna göre eğitimlerde gerçek yaşam senaryoları, sahte telefon aramaları, kimlik avı mesajları, kart ve şifre güvenliği, vekâlet ve yetkilendirme işlemleri, baskı altında imza atmama ve şüpheli işlemleri bildirme yolları ele alınmalıdır. Finansal okuryazarlık programlarının hedefi yalnızca doğru yanıt verebilen bireyler yetiştirmek değil, bilgiyi riskli durumlarda güvenli davranışa dönüştürebilen bireyleri desteklemek olmalıdır (Huston, 2010; Lusardi ve Mitchell, 2014; Remund, 2010).

Bankalar ve finans kuruluşları, özellikle orta ve ileri yaştaki müşteriler için koruyucu tasarım ilkeleri geliştirmelidir. Büyük tutarlı veya alışılmadık işlemlerde ikinci doğrulama, kolay erişilebilir müşteri desteği, anlaşılır dolandırıcılık uyarıları, işlem geçmişinin sade biçimde sunulması ve müşterinin belirlediği güvenilir kişiye yalnızca risk uyarısı gönderilmesi gibi uygulamalar düşünülebilir. Bununla birlikte koruma önlemleri bireyin mahremiyetini ve finansal özerkliğini zedelememelidir. Finansal sömürüyü önleme adına bütün kararların aile üyelerine devredilmesi yeni bir kontrol ve istismar alanı yaratabilir. Bu nedenle koruma ile özerklik arasında dengeli, açık rızaya dayanan ve denetlenebilir mekanizmalar kurulmalıdır (Stiegel, 2012; WHO, 2015).

Sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının da finansal sömürüyü yalnızca bankacılık alanının sorunu olarak görmemesi gerekir. Yaşlı bireylerle çalışan sağlık personeli, sosyal hizmet uzmanları ve bakım sağlayıcılar; ani para kaybı, faturaların ödenmemesi, temel ihtiyaçların karşılanamaması, banka işlemlerinde olağan dışı değişiklik, belirli bir yakının mali konularda aşırı kontrol kurması ve bireyin finansal konularda kaygı veya korku göstermesi gibi uyarı işaretlerini tanıyabilmelidir. Finansal sömürü, fiziksel istismar veya ihmal kadar görünür olmayabilir; bu nedenle erken fark etme ve uygun yönlendirme mekanizmaları önemlidir (Dong, 2015; Lachs ve Pillemer, 2015). Türkiye bağlamında sosyal hizmet, sağlık, bankacılık ve hukuk alanlarının birlikte çalışacağı disiplinler arası yönlendirme protokollerinin geliştirilmesi yararlı olacaktır.

6.9. Araştırmanın Sınırlılıkları Çerçevesinde Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları yorumlanırken bazı sınırlılıkların dikkate alınması gerekmektedir. İlk olarak araştırma kolayda örnekleme yöntemiyle yürütülmüştür. Bu nedenle örneklemin Türkiye’de yaşayan bütün orta ve ileri yaştaki yetişkinleri temsil ettiği söylenemez. Katılımcıların yarısının 40–45 yaş grubunda bulunması ve 61 yaş üzerindeki grubun sınırlı kalması, özellikle yaşlı nüfusa genelleme yapılmasını güçleştirmektedir. Tezin başlığı ve amacı yaşlı yetişkinlere odaklanmasına karşın örneklemin önemli bölümü orta yetişkinlerden oluşmaktadır. Bu durum nihai metinde açıkça belirtmeli ve bulguların kapsamı buna göre sınırlandırılmalıdır.

İkinci olarak araştırma kesitsel ve öz bildirime dayalıdır. Bu tasarım değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve zaman sırasını belirlemeye imkân vermemektedir. Finansal davranış sömürü riskiyle ilişkili olabileceği gibi, sömürü deneyimi de bireyin finansal davranışlarını değiştirmiş olabilir. Benzer biçimde sosyal beğenirlik, hatırlama güçlüğü, utanma veya sömürü olayını fark etmeme gibi etkenler yanıtları etkilemiş olabilir. Ölçek puanları doğrulanmış vaka kaydıyla desteklenmediği için finansal sömürü ortalaması gerçek vaka prevalansı olarak yorumlanmamalıdır.

Üçüncü olarak finansal sömürüyle ilişkili olabilecek bilişsel işlev, ruh sağlığı, yalnızlık, sosyal destek, birlikte yaşama durumu, bakım bağımlılığı, dijital yeterlik, failin kimliği ve daha önce yaşanmış dolandırıcılık deneyimi gibi değişkenler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Modelin %18,8'lik açıklama gücü, bu değişkenlerin önemini doğrudan kanıtlamamakla birlikte daha kapsamlı modellerin gerekli olduğunu göstermektedir. Dördüncü olarak finansal davranış puanının pozitif beta katsayısı, ölçeğin puan yönü ve ters kodlama işlemleri yeniden doğrulanmadan olumlu ya da olumsuz davranışlara atfedilmemelidir. Son olarak yaş grupları veya gelir grupları arasında fark bulunduğu ilişkin yorumların tartışmaya eklenebilmesi için bu karşılaştırmaların Bulgular bölümünde kullanılan test, test istatistiği, serbestlik derecesi, anlamlılık düzeyi ve mümkünse etki büyüklüğüyle birlikte raporlanması gerekir.

Genel olarak araştırma, finansal sömürü ile finansal okuryazarlığın davranışsal ve tutumsal boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. En güçlü bulgu finansal davranış ile finansal sömürü arasındaki pozitif ilişkidir; ancak bu ilişkinin kuramsal yönü ve nedensel mekanizması mevcut kesitsel tasarımla açıklanamamaktadır. Finansal tutumun kontrol değişkenleri altında negatif yönde anlamlı olması, ihtiyatlı ve planlı yaklaşımın potansiyel koruyucu rolüne işaret ederken finansal bilginin bağımsız katkısının anlamlı olmaması bilgi temelli müdahalelerin tek başına yetersiz kalabileceğini düşündürmektedir. Bu sonuçlar, finansal sömürünün bireysel bilgi eksikliğine indirgenemeyeceğini; finansal davranış, tutum, ekonomik kırılganlık, sosyal ilişkiler, bilişsel kapasite ve dijital ortamın birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

7. SONUÇ

Bu çerçevede elde edilen bulgular, finansal sömürünün yalnızca fiziksel ve psikolojik bağımlılık durumlarıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda ekonomik yetersizliği barındıran çeşitli koşullarla ve bilinçli propaganda uygulamalarıyla tetiklenmesi noktasında oldukça önemli ve dikkat çekici veriler sunma yeteneğine sahiptir. Özellikle, yaşlı bireylerin karşılaştığı sosyal ve ekonomik zorluklar, finansal sömürünün artmasına yol açan etkenler arasında belirgin bir şekilde yer almakta ve bu durum, yaşlıların korunması gereken bir grup olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır. Dış çevrenin ve daha yakın çevrenin, finansal sömürüyü kolaylaştıran ya da artıran önemli bir faktör olarak belirlenmesi, araştırmanın dikkat çekici ve göz önünde bulundurulması gereken noktalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Kullanılan değerlendirme yöntemleri açısından değerlendirildiğinde, çok boyutlu değerlendirme modelleri, sistematik anket analizleri ve nitel veri toplama teknikleri gibi unsurlar, finansal sömürünün tanısında yüksek bir doğruluk oranı elde edilmesini sağlamış ve araştırmanın güvenilirliğini artırmıştır. Bu yaklaşımlar, aynı zamanda yaşlı bireylerin finansal farkındalığını artırmak ve olası riskleri minimize etmek amacıyla etkin ve işlevsel araçlar olarak dikkate değer bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Süreçte, özellikle finansal okuryazarlığın artırılması yolunda yapılan çalışmaların ve bilinçlendirme kampanyalarının, finansal sömürünün önlenmesinde kilit bir rol üstlendiği de bu araştırmanın bulguları arasında açık bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca, elde edilen bulgular, mevcut hukuki düzenlemelerin ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak iddialı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum, finansal sömürüyü önlemek amacıyla politika yapıcıların ve ilgili kurumların iş birliği içerisinde etkin bir şekilde hareket etme zorunluluğunu gündeme getirmektedir. Toplumsal farkındalığın artırılması, yaşlı bireylerin haklarının korunması hususunda temel bir unsur olmuş ve bu bağlamda eğitim ile bilinçlendirme çalışmalarının büyük bir önem taşıdığı ifade edilmektedir. Sonuç olarak, finansal sömürünün tespiti ve önlenmesi konularında multidisipliner yaklaşımların benimsenmesi ve uygulamaların sürekli bir şekilde güncellenerek geliştirilmeye açık bir biçimde sürdürülmesi gerekliliği belirgin hale gelmiştir. Bu alandaki ilerlemelerin, yaşlı bireylerin maddi güvenliğini artırmak ve toplumsal refahın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmak açısından önemli ve hayati bir rol oynaması beklenmektedir. Ayrıca, çalışma boyunca ilgili paydaşların daha etkin ve koordineli bir şekilde hareket etmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır. Bu kapsamda,

geniş kapsamlı ve bütüncül stratejilerin geliştirilmesi ile pratikte uygulanması, önümüzdeki dönemin en önemli ve acil öncelikleri arasında kesinlikle yer alacaktır. Ayrıca, yaşlı bireylerin finansal durumlarının iyileştirilmesini sağlamaya yönelik projeler ve çalışma gruplarının oluşturulması, bu konuda atılacak somut adımlar arasında kritik bir yer tutmakta ve bu süreçlerin hızlandırılması gerekmektedir.

Bu araştırmada, Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkin bireylerin finansal sömürü düzeyleri ile finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış arasındaki sabit olmayan bağlantılar ele alınmıştır. Araştırma bünyesinde kazanılan çıktılar, finansal sömürünün yetişkin bireylerin finansal nitelikleri ile bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların finansal sömürü seviyeleri orta düzeye benzer olduğu görülmüştür. Finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi değişkenlerine ilişkin orta düzeyler ele alındığında ise katılımcıların büyük ölçüde orta düzeyin üzerinde puanlar aldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu durum, araştırmaya katılan yetişkin bireylerin finansal meselelere ilişkin sabit bir bilinç ve davranış düzeyine sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Korelasyon analizi sonuçları, finansal davranış ile finansal sömürü arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir bağlantı olduğunu sunmaktadır. Bunun yanında finansal bilgi ile finansal sömürü arasında pozitif yönlü ve düşük seviyede anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna ilaveten finansal tutum ile finansal sömürü arasında anlamlı bir ilişki belirlenememiştir. Finansal davranış ile finansal bilgi arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Regresyon analizi sonuçları, finansal davranışın finansal sömürüyü açıklamada en güçlü değişken olduğunu ifade etmektedir. Finansal davranış değişkeninin finansal sömürü üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir yordayıcı olduğu anlaşılmaktadır. Finansal tutumun ise finansal sömürü üzerinde negatif yönlü ve anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla finansal tutum seviyesi yükseldikçe finansal sömürü skorlarının azalma yönelimi sergilediği anlaşılmaktadır. Finansal bilgi değişkeninin ise başka unsurlar denetimi altında tutulduğunda finansal sömürüyü anlamlı düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada edinilen bulgular, finansal sömürünün sadece ekonomik etkenlerle değil, yetişkin bireylerin finansal tutum ve davranışlarıyla da bağlantılı olduğunu açıklamaktadır. Bilhassa finansal davranış değişkeninin finansal sömürüyü izahatında görünür hale gelmesi, yetişkin bireylerin finansal karar alma aşamalarının ve rutin finansal uygulama süreçlerinin değerini vurgulamaktadır. Aynı zamanda araştırmanın bir

kesite ait tasarıma ait olması sebebiyle kazanılan bulguların sebebe dayalı bir ilişki olarak anlamlandırılmaması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Bu sonuçlar çerçevesinde yetişkin bireylerin finansal hususlarda farkındalık kazanmamasını destekleyen eğitim faaliyetlerinin kitlelere ulaştırılması, finansal risklere yönelik farkındalık etkinliklerinin artırılması ve finansal güvenliğin sağlanmasına ilişkin uygulamaların geliştirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Dahası finansal sömürüyü tesir edebilecek çeşitli bireysel, sosyal ve ekonomik faktörlerin gelecekteki araştırmalarda araştırılması, konunun daha ayrıntılı olarak ortaya koyulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çeşitli yaş aralıkları ve daha geniş örneklemelerle uygulanacak çalışmaların, finansal sömürü gerçeğinin daha detaylı anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbey, R., ve Hyde, S. (2009). No country for older people? Age and the digital divide. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 7(4), 225–242. <https://doi.org/10.1108/14779960911004480>
- Ak, M., ve Közleme, O. (2017). Yaşlı yoksulluğu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 197–208.
- Akçay, C. (2013). *Yaşlılık: Kavramlar, kuramlar ve yaşlılığa hazırlık* (2. bs.). Kriter Yayınevi.
- Arıcı, A., ve Bayram, M. N. (2021). Yaşlılıkta dijital çağı yakalamak. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 21(2), 367–390. <https://doi.org/10.54961/uobild.1038116>
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231–274.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan modernite* (S. O. Çavuş, Çev.). Can Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru* (K. Özdoğan ve B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (28. bs.). Pegem Akademi.
- Cengiz, İ. (2018). Türk sosyal güvenlik sistemi içerisinde yaşlılara yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmetler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 23–40.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve refah devleti*. Açılım Kitabevi.
- Cooper, C., Selwood, A., ve Livingston, G. (2008). The prevalence of elder abuse and neglect: A systematic review. *Age and Ageing*, 37(2), 151–160. <https://doi.org/10.1093/ageing/afm194>
- Dong, X. Q. (2015). Elder abuse: Systematic review and implications for practice. *Journal of the American Geriatrics Society*, 63(6), 1214–1238. <https://doi.org/10.1111/jgs.13454>
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics* (5. baskı.). SAGE.
- Gamble, K. J., Boyle, P. A., Yu, L., ve Bennett, D. A. (2013). *Aging, financial literacy, and fraud* (Netspar Discussion Paper No. 11/2013-066). SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2361151>
- George, D., ve Mallery, P. (2024). *IBM SPSS Statistics 29 step by step: A simple guide and reference* (18. baskı.). Routledge.

- Görgün-Baran, A., Koçak Kurt, Ş., ve Serdar Tekeli, E. (2017). Yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (45), 1–24.
- Hablemitoğlu, Ş., ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı refahı: Yaşlılar için sosyal hizmet*. Kıta Yayıncılık.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., ve Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage.
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296–316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- James, B. D., Boyle, P. A., ve Bennett, D. A. (2014). Correlates of susceptibility to scams in older adults without dementia. *Journal of Elder Abuse ve Neglect*, 26(2), 107–122. <https://doi.org/10.1080/08946566.2013.821809>
- Jin, X., ve Fan, M. (2022). “I used to carry a wallet, now I just need to carry my phone”: Understanding current banking practices and challenges among older adults in China. In *Proceedings of the 24th International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility* (s. 1–16). ACM. <https://doi.org/10.1145/3517428.3544820>
- Kim, Y.-Y., Baek, S.-H., ve Lee, S. S.-Y. (2018). Precarious elderly workers in post-industrial South Korea. *Journal of Contemporary Asia*, 48(3), 465–484. <https://doi.org/10.1080/00472336.2017.1423370>
- Lachs, M. S., ve Pillemer, K. A. (2015). Elder abuse. *The New England Journal of Medicine*, 373(20), 1947–1956. <https://doi.org/10.1056/NEJMr1404688>
- Lichtenberg, P. A., Stickney, L., ve Paulson, D. (2013). Is psychological vulnerability related to the experience of fraud in older adults? *Clinical Gerontologist*, 36(2), 132–146. <https://doi.org/10.1080/07317115.2012.749323>
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1–55.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Mosafer, H., Soltani, S., Rostami, Z., Sharifi, S., ve Mohammadi, M. (2025). Factors associated with financial exploitation in older adults: A systematic review. *Geriatric Nursing*, 61, 662–671. <https://doi.org/10.1016/j.gerinurse.2024.10.028>

- Neves, B. B., Amaro, F., ve Fonseca, J. R. S. (2013). Coming of (old) age in the digital age: ICT usage and non-usage among older adults. *Sociological Research Online*, 18(2), 22–35. <https://doi.org/10.5153/sro.2998>
- Nunnally, J. C., ve Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Oshio, T., Oishi, A. S., ve Shimizutani, S. (2011). Social security reforms and labour force participation of the elderly in Japan. *The Japanese Economic Review*, 62(2), 248–271. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5876.2009.00505.x>
- Özütürker, M. (2021). *Toplumsal yaşlanma ve yaşlı dolandırıcılığı: Erzincan ili örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Peterson, J. C., Burnes, D. P. R., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Wells, M. T., Berman, J., Cook, A. M., Shukoff, D., Brownell, P., Powell, M., Salamone, A., Pillemer, K. A., ve Lachs, M. S. (2014). Financial exploitation of older adults: A population-based prevalence study. *Journal of General Internal Medicine*, 29(12), 1615–1623. <https://doi.org/10.1007/s11606-014-2946-2>
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Seifert, A., Rohner, R., Gallistl, V., ve Wanka, A. (2020). *Aging in digital culture: How older smartphone users experience aging* (IfS Working Paper 03/2020). University of Vienna. <https://doi.org/10.25365/phaidra.228>
- Seyyar, A. ve Genç, Y. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri: Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Shen, X., Wang, C., Zhou, X., Zhou, W., Hornburg, D., Wu, S., ve Snyder, M. P. (2024). Nonlinear dynamics of multi-omics profiles during human aging. *Nature aging*, 4(11), 1619-1634.
- Soydaş, Ş. S. (2023). Finansal sömürü: Ölçek uyarlama çalışması. *Asya Studies*, 7(23), 269–274. <https://doi.org/10.31455/asya.1190751>
- Standing, G. (2015). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf* (E. Bulut, Çev.). İletişim Yayınları.
- Stiegel, L. A. (2012). An overview of elder financial exploitation. *Generations*, 36(2), 73–80.
- Şeker, A., ve Kurt, G. (2018). Bir sosyal politika alanı olarak yaşlılık ve sosyal hizmet uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 7–30.

- Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: Dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 43–59.
- Tuna, M., ve Tenlik, Ö. (2017). Türkiye’de ve dünyada yaşlanma. In İ. Tufan ve M. Durak (Ed.), *Gerontoloji: Kapsam, disiplinlerarası iş birliği, ekonomi ve politika*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ünal, A. (2018). *Kredi kartı/banka kartı dolandırıcılıkları*. <http://unalarif.com/yazi/kredi-karti-banka-karti-dolandiriciliklari>
- Vives, A., Gray, N., González, F., ve Molina, A. (2018). Gender and ageing at work in Chile: Employment, working conditions, work–life balance and health of men and women in an ageing workforce. *Annals of Work Exposures and Health*, 62(4), 475–489. <https://doi.org/10.1093/annweh/wxy021>
- World Bank. (2013). *Financial capability surveys around the world: Why financial capability is important and how surveys can help*. World Bank.
- World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/186463>

EKLER

Ek 1. Anket Formu

TÜRKİYE’DE YAŞLI YETİŞKİN BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİ

Sayın Katılımcı,

Bu anket, Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalında yürütülen “Türkiye’de 40 Yaş Üzeri Bireylerde Finansal Sömürü Düzeyinin Tespit Edilmesi” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan 40 yaş ve üzeri yetişkinlerin finansal sömürü düzeylerini belirlemek ve finansal bilgi, tutum ve davranışların finansal sömürü ile ilişkisini incelemektir. Ankete katılım gönüllüdür. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak, gizli tutulacak ve hiçbir kişisel kimlik bilgisiyle ilişkilendirilmeyecektir. Lütfen her soruyu dikkatle okuyarak size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Araştırmaya sağladığınız katkı için teşekkür ederiz.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Aşağıdaki sorularda size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

1. Yaşınız

☐ 40–45 ☐ 46–50 ☐ 51–55 ☐ 56–60 ☐ 61–65 ☐ 66–70 ☐ 71 ve üzeri

2. Cinsiyetiniz

☐ Kadın ☐ Erkek

3. Medeni Durumunuz

☐ Evli ☐ Bekâr ☐ Diğer: _____

4. Eğitim Durumunuz

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü

5. Aylık Geliriniz (TL)

☐ 20.000–23.000 ☐ 23.001–30.000 ☐ 30.001–40.000
☐ 40.001–50.000 ☐ 50.001 ve üzeri

6. Mesleğiniz

☐ Bordrolu çalışan (özel sektör) ☐ Kamu çalışanı (memur) ☐ Emekli
☐ Esnaf ☐ Ev hanımı ☐ Serbest meslek ☐ Çalışmıyor ☐ Diğer:

B. FİNANSAL TUTUM, DAVRANIŞ VE BİLGİ İFADELERİ

Aşağıdaki ifadelerin her biri için size en uygun katılma düzeyini işaretleyiniz: 1 = Hiç katılmıyorum, 2 = Katılmıyorum, 3 = Kararsızım, 4 = Katılıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum.

No	İfade	1	2	3	4	5
7	Bir şey almadan önce maddi gücümün olup olmadığını dikkate alırım.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Bugün için yaşar, yarın için endişelenmem.	☐	☐	☐	☐	☐
9	Para harcamak içindir.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Parayı harcamak beni, uzun vadede tasarruf etmeden daha fazla tatmin eder.	☐	☐	☐	☐	☐
11	Faturalarımı zamanında öderim.	☐	☐	☐	☐	☐
12	Tasarruf ya da yatırım yaparken paramın bir kısmını riske atmaya hazırım.	☐	☐	☐	☐	☐
13	Mali durumumu yakından takip ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
14	Uzun vadeli finansal hedefler belirler ve onlara ulaşmaya çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
15	Finansal durumum, benim için önemli olan şeyleri yapmada beni sınırlandırır.	☐	☐	☐	☐	☐
16	Asgari yaşam giderlerimi ödemede endişe duyuyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17	Şu anda çok fazla borcum var.	☐	☐	☐	☐	☐
18	Yüksek getirili bir yatırımın riski yüksektir.	☐	☐	☐	☐	☐
19	Yüksek enflasyon, geçim maliyetinin hızla arttığının bir göstergesidir.	☐	☐	☐	☐	☐
20	Bir kişinin bir malı peşin alması ile vade farksız 3 taksitle alması arasında getiri açısından hiçbir fark yoktur.	☐	☐	☐	☐	☐
21	Banka, 10.000 TL için yıllık net %10 faiz garantisi vermektedir. Buna göre 5. yılın sonunda toplam para 15.000 TL olur.	☐	☐	☐	☐	☐
22	Bazı şeyleri ödemek için yeterli paramın olduğu konusunda endişeliyim.	☐	☐	☐	☐	☐
23	Genel olarak, mali durumumdan memnunum.	☐	☐	☐	☐	☐

No .	İfade	1	2	3	4	5
24	Para yönetimimden memnunum.	☐	☐	☐	☐	☐
25	Büyük finansal kararlar alırken kendime güveniyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
26	Son zamanlarda verdiğim finansal kararlar hakkında endişeleniyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
27	Şu anda birinin sizin izniniz olmadan paranızı almak veya kullanmak istemesi mümkündür.	☐	☐	☐	☐	☐
28	Finansal kararlar, işlemler veya planlar hakkında konuşabileceğim birinin olmasını isterim.	☐	☐	☐	☐	☐
29	Finansal kararlarım ve/veya işlemlerim konusunda endişeliyim.	☐	☐	☐	☐	☐
30	Mali durumum veya kararlarım hakkında, moralim bozuk veya üzgün hissediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
31	Finansal konularda başkaları ile konuşuyor ve onları düzenli olarak ziyaret ediyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
32	Ülkemizdeki diğer yetişkin bireylerle karşılaştırıldığında genel finansal bilgimin daha iyi olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Ek 2. Etik Kurul Kararı

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-95674917-108.99-371314
Konu : Etik Kurul Onay

09.10.2025

Sayın Prof. Dr. Alper Veli ÇAM

"TÜRKİYE'DE YAŞLI YETİŞKİN BİREYLERDE FİNANSAL SÖMÜRÜ DÜZEYİNİN
TESPİT EDİLMESİ" konulu etik kurul başvurunuz, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel araştırma ve yayın Etiği
Kurulu'nun 26/09/2025 tarih 2025/7 sayılı toplantısında görüşülmüş olup; projenin yürürlükteki mevzuata uygun
olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Rıdvan ŞAHİN
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : 0HMS-ARER-0UA2

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/gumushane-universitesi-cbys>

Adres:
Telefon No : Fax No :
e-Posta : Internet.Adresi:http://www.gumushane.edu.tr/
Kep Adresi : gumushaneuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için :Özge DEMİRAL
İlççi
Dahili No:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Samed TONYALI

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale
Hemşirelik Fakültesi (2009-2013)

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi
(2014-2018), Gerede Devlet Hastanesi (2018-
2020), Niğde Eğitim ve Araştırma Hastanesi
(2020 – 2022), Gümüşhane Devlet Hastanesi
(2022’den beri devam ediyor.)

Tarih :14.07.2026